

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BÜYÜK EBEVEYN İLE YETİŞMENİN EVLİLİK VE AİLE
YAŞAMINA YAKLAŞIMLA İLİŞKİSİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Yağmur Gülistan ULUDAĞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ebulfez Süleymanlı

İSTANBUL – 2022

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BÜYÜK EBEVEYN İLE YETİŞMENİN EVLİLİK VE AİLE
YAŞAMINA YAKLAŞIMLA İLİŞKİSİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Yağmur Gülistan ULUDAĞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ebulfez Süleymanlı

İSTANBUL – 2022

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Büyük Ebeveyn ile Yetişmenin Evlilik ve Aile Yaşamına Yaklaşımla İlişkisi: İstanbul Örneği” adlı çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlamasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Tarih:

Ad-Soyad: Yağmur Gülistan Uludağ

İmza:

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Aile hem toplumun mevcut özellikleri sonucu ortaya çıkan karakteri hem de bireyin sürdürdüğü yaşam sürecindeki yaklaşımları açısından temel teşkil etmektedir. Evlilik ise, aile kurmanın en başat ön koşuludur. Bu nedenle, bu alanlarda gerçekleştirilecek araştırmaların katkısının kıymetli olacağına inanılarak, bu çalışmada büyük ebeveyn ile yetişmenin evlilik ve aile yaşamına yaklaşımla ilişkisi İstanbul örneği üzerinden araştırılmıştır.

Bu tez çalışmasını gerçekleştirmemde en büyük katkıyı sağlayan, Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans eğitimim sürecinde kendisi ile yollarım kesiştiği için son derece şanslı hissettiğim, büyük ebeveynlerimle birlikte yaşadığım geniş aileme ayna tutarak bu tez çalışmasının konusu için bana çok değerli bir başlangıç noktası sunan, tüm yoğunluğuna ve meşguliyetine rağmen zamanının önemli bir kısmını ayırarak akademik katkılarını, hem yapıcı hem motive edici geri dönüşlerini esirgemeyen, yol göstericiliğine her daim minnet duyacağım, bilgi ve üretmenin yolunda hiç eksilmediğini gördüğüm enerjisini her zaman örnek alacağım, çok kıymetli danışmanım ve hocam **Prof. Dr. Ebulfaz Süleymanlı**'ya sonsuz şükranlarımı sunar ve tüm emekleri için teşekkür ederim.

Niyet edip çıktığım her yolda arkamda duran ve ellerini daima omzumda hissettiğim, eğitim hayatım boyunca da maddi ve manevi desteklerini benden bir an bile esirgemeyen canım aileme; sevgili annem **İkram Uludağ** ve sevgili babam **Yakup Uludağ**'a bana sağladıkları koşullar, gösterdikleri fedakarlıklar ve hissettirdikleri güven duygusu için çok teşekkür ederim.

Hayatımdaki en büyük destekçilerimden biri olan çok kıymetli **Nur Çildan**'a her zaman olduğu gibi, tez sürecinde de hedefime ulaşabilmem için hayatımın diğer alanlarını kolaylaştırdığı, bana inanarak daima motive edici yaklaşımıyla düştüğüm anlarda beni ayağa kaldırdığı için çok teşekkür ederim.

Yağmur Gülistan Uludağ

İstanbul, 2022

ÖZET

Bu çalışmada, büyük ebeveyn ile yetişmenin bireyin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımı arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla karşılaştırmalı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada büyük ebeveynlerin kültür aktarımı ile yetişen bireyler ile bu kültür aktarımı olmaksızın modernizm etkisiyle yetişen bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımları arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya koyulması amaçlanmıştır. Yaşlı bireylerin aile içindeki rolünün altı çizilerek farklı kuşakların aynı zamanı ve mekânı paylaşmasının önemi vurgulanmıştır.

Nitel bir araştırma özelliği taşıyan bu çalışma için örneklem grubunu oluşturan 20 gönüllü katılımcı ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcılara demografik bilgi formu sunulmuş ve araştırmacı tarafından hazırlanmış olan görüşme soruları yöneltilmiştir. Aile kavramı, eş seçimi, evlilik sürecindeki merasimler, hane seçimi ve çocuk konularında elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular her iki yetişme ortamından gelen bireylerin evlilik sürecindeki merasimler ve hane seçimi konusunda belirli noktalarda benzer görüşlere sahip olduğunu göstermiştir. Katılımcılar temel evlilik merasimlerinin uygulanması ve çekirdek aile yaşantısının sürüleceği bir hane seçimi konusuna ortak görüş bildirmiştir. Ancak detaylara inildiğinde farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Aile kavramı, eş seçimi ve çocuk konularında ise belirgin farklılıklar tespit edilmiştir. Özellikle aileyi oluşturan üyeler, eş seçiminde farklı kültür ve aile yapısı ile çocuk bakımı ile ilgili görüşlerin yetişme ortamı tarafından şekillendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Büyük ebeveyni ile yetişen bireylerin deneyimledikleri kültür aktarımı nedeniyle geleneksel normlar çerçevesinde bir yaklaşım sergilediği görülürken; yetişme ortamında büyük ebeveyni bulunmayan bireylerin modernizmin beraberinde getirdiği bireysellik, özgürlük ve feminizm gibi kavramlar çerçevesinde bir yaklaşım benimsediği tespit edilmiştir. Aile sisteminin bir parçası olan büyük ebeveynlerin kültür aktarımı noktasında işlevselliği yitirmeye başlamış olması bütünü etkilemiş ve aile yapısının dönüşümünde rol oynamıştır.

Anahtar kelimeler: büyük ebeveyn, kültür aktarımı, kuşaklar arası ilişkiler, aile yapısında dönüşüm

ABSTRACT

In this study, a comparative research was conducted to determine the relationship between the individual's approach to marriage and family life and growing up with grandparents. In the study, it is aimed to reveal the similarities and differences between the approaches to marriage and family life of individuals who grew up with the cultural transfer of their grandparents and those who were raised under the influence of modernism without this cultural transfer. The role of elderly individuals in the family was underlined, and the importance of sharing the same time and space between different generations was emphasized.

For this qualitative research, in-depth interviews were conducted with 20 volunteer participants who formed the sample group. During the interviews, a demographic information form was given to the participants and the interview questions prepared by the researcher were asked. The data obtained on the concept of family, spouse choice, ceremonies in the marriage process, house choice and children were analyzed by content analysis method.

The findings showed that individuals from both growth area had similar views on the ceremonies in the marriage process and the choice of house at certain points. Participants shared a common opinion on the implementation of basic marriage ceremonies and the choice of a house where nuclear family life would be continued. However, when the details are taken into consideration, differences begin to emerge. There were significant differences in the concept of family, choice of spouse and children. It has been found that especially the members of the family, the different culture and family structure in the choice of spouse, and the views on child care are shaped by the growing environment. It has been determined that individuals who grew up with their grandparents show an approach within the framework of traditional norms due to the cultural transfer they experience. However, individuals who do not have grandparent in their growth area adopt an approach within the framework of concepts such as individuality, freedom and feminism brought with it by modernism. The grandparents who are a part of the family system, started to lose their functionality at the point of cultural transfer, affected the whole and played a role in the transformation of the family structure.

Keywords: grandparent, cultural transfer, generational relationships, transformation in family structure

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. Aile ve Toplum	3
1.2. Literatürde Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi	5
1.3. Geniş Aile	7
1.3.1. Geniş Ailede Etkili Faktörler	7
1.3.1.1. Cinsiyet	8
1.3.1.2. Yaş	8
1.3.1.3. Evlilik ve Doğurganlık.....	9
1.3.1.4. Sağlık	10
1.3.2. Geniş Ailede İş ve Hane Ayrımı.....	10
1.3.3. Geniş Ailenin Üretici ve Tüketici Rolü	11
1.3.4. Geniş Ailede Büyük Ebeveynlerin Kültür Aktarımı.....	11
1.3.5. Geniş Aile ve Otokontrol.....	14
1.4. Çekirdek Aile	16
1.4.1. Çekirdek Ailede Roller	17
1.4.2. Çekirdek Ailede Çocuk.....	18
1.4.3. Çekirdek Aileye Yönelik Kavramlar	19
1.4.4. Yaş Ayrımcılığı.....	21
1.4.5. Modernizm ve Yeniden Üretim	24

2. GEREÇ ve YÖNTEM	29
2.1. Araştırmanın Konusu ve Problem Cümlesi	29
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	30
2.3. Araştırmanın Yöntemi	32
2.3.1. Araştırmanın Modeli	33
2.3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	33
2.3.3. Veri Toplama Aracı ve Teknikleri	34
2.3.4. Veri Toplama Süreci	34
2.3.5. Verilerin Yorumlanması	35
2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	35
3. BULGULAR.....	37
3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	37
3.1.1. Cinsiyet	37
3.1.2. Yaş	38
3.1.3. Eğitim Düzeyi	40
3.1.4. Meslek	41
3.1.5. Medeni Durum	43
3.1.6. Çocuk Sayısı	44
3.2. Aile Kavramı	45
3.2.1. Katılımcıların “Aile” Tanımı	45
3.2.2. Ailenin Özellikleri	48
3.2.3. Aile Üyeleri	51
3.3. Eş Seçimi	54
3.3.1. Eş Seçim Kriterleri	55
3.3.2. Eş Seçiminde Aile Yapısı ve Kültür	57
3.3.3. Eş Seçiminde Aile Görüşü	59
3.4. Evlilik Merasimleri	62
3.5. Hane Seçimi	67
3.5.1. Hanenin Aileye Mesafesi	71

3.6. Çocuk.....	73
3.6.1.Çocuk Sayısı	73
3.6.2.Çocuk Yetiştirme Tarzı	76
3.6.3.Çocuk Bakımı	79
4. TARTIŞMA.....	85
5. SONUÇ	93
6. ÖNERİLER.....	98
7. KAYNAKÇA.....	99
EKLER	107

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	37
Şekil 2: Toplam Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı	38
Şekil 3: Çekirdek Ailede Büyük Ebeveynlerinden Ayrı Büyümüş Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı	39
Şekil 4: Geniş Ailede Büyük Ebeveynleri ile Birlikte Büyümüş Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı	40
Şekil 5: Katılımcıların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı	41
Şekil 6: Çekirdek Ailede Büyük Ebeveynlerinden Ayrı Büyümüş Katılımcıların Meslek Grubu Değişkenine Göre Dağılımı	42
Şekil 7: Geniş Ailede Büyük Ebeveynleri ile Birlikte Büyümüş Katılımcıların Meslek Grubu Değişkenine Göre Dağılımı	42
Şekil 8: Katılımcıların Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı	43
Şekil 9: Geniş Ailede Büyük Ebeveynleri ile Birlikte Büyümüş Katılımcıların Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Dağılımı	44
Şekil 10: Statülere Göre Aile Üyeleri Dağılımı.....	53

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca aile kurumu toplumda meydana gelen büyük ve orta ölçekli değişimlere bağlı olarak yeniden şekillenmiştir. Özellikle Batı dünyasında meydana gelen reform ve Rönesans hareketleriyle beraber geniş aile yapıları bütünüyle olmasa bile belirli oranda modern çekirdek aileye doğru yönelim göstermiş ve ilerleyen dönemde dünyanın diğer bölgeleri de bu süreçten büyük ölçüde etkilenmiştir. (Akdoğan, 2002). Türkiye’de 1950’den sonra baş gösteren tarımda makineleşme, hızlı kentleşme ve endüstri alanındaki gelişmeler aile yapısını derinden etkilemiş, ailenin hem yapısında hem de aile içi ilişkilerde tutum ve davranış değişimlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle geleneklerin ağır bastığı kırsal kesimden insanların kentlere yoğun göçü mevcut geniş aile yapısının çekirdek aileye dönüşümünde mühim bir rol oynamıştır.

TÜİK’in (2022) resmi istatistik verilerine göre, Türkiye’de son yıllarda geniş aile yapısının oranı gittikçe düşmektedir. Geniş aile olarak tanımlanan hane halklarının oranı 2014 yılında %16,7 iken 2021 yılında %13,5'e düşmüştür. Aile yapısında yaşanan bu değişimle birlikte farklı nesillerden olan büyük ebeveynlerin ve torunlarının ortak mekân ve zaman deneyimi de giderek azalmıştır. Bu iki grup arasındaki en önemli paylaşımlardan biri kültür aktarımıdır. Kültür, geçmiş kuşakların günümüze aktardığı toplumsal bir mirastır ve geçmiş kuşağın aktardıkları ve günümüz kuşağının çabalarıyla daha da zenginleşme fırsatı bulur (Bahar, 2009). Geniş aile yapısı bünyesinde barındırdığı büyük ebeveynler sayesinde, yeni nesillere kültür aktarımı konusunda önemli bir alan sağlamaktadır. Çünkü geniş aileler farklı kuşakların aynı mekânı ve zamanı paylaşmasına oldukça elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Nitekim ailedeki yaşlı bireyler çok sayıdaki deneyimlerinin sonuçlarını gençlere aktarmakla kültürel değerler ve bilginin devam etmesini sağlarlar.

Öte yandan ailede büyük ebeveynlerin bulunması genç aile bireylerinin aile ve evlilik kurumuna yaklaşımının şekillenmesi açısından da önemlidir. Çünkü geniş ailelerde çocuklar hem geçmiş kuşakların aile ve evlilik kurumlarına dair değerleri ve öğretileri ile büyümekte hem de bir parçası olduğu ailenin içerisinde birebir olarak bu

kavramlara dair çeşitli durumlara şahitlik etmekte ve deneyimleme olanağı bulunmaktadır. Ancak aile yapısının uğradığı dönüşüm büyük ebeveyn ile torunlarının paylaşımına bir ölçüde ket vurmuştur. Bu süreç, yapısal işlevsel aile kuramı çerçevesinde aile sisteminin bir parçasında yaşanan değişimin bütünde de bir değişim meydana getirdiği düşüncesi ile anlamlandırılabilir. Çünkü sistemin her bir parçasının kendi fonksiyonunu yerine getirmesi bütünün -aile yapısının- varlığına ve devamlılığına hizmet eder.

Bir başka ifadeyle büyük ebeveynlerin torunları ile kurmakta oldukları ilişki ve kültür aktarımı, yeni kuşağın aile ve evlilik kurumuna bakış açısını da etkileyen bir durumdur. Bu durumun yeni kuşağı hangi yönde etkilediğinin tespiti için büyük ebeveynle aynı veya ayrı yerde büyüyen bireylerin karşılaştırmalı olarak incelenmesini zaruri hale gelmektedir. Bu amaç doğrultusunda şekillenen bu çalışmada, bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımlarında büyük ebeveynlerin rolünün ne derece etkili olduğunu incelenmesini amaçlamaktadır.

Daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, büyük ebeveyn-torun ilişkisi bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımları açısından incelenmiştir. Bu açılardan değerlendirildiğinde çalışmanın, alan yazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmekle birlikte, toplumun yapı taşı olan aile bağlarının güçlenmesinde de önemli olabileceği düşünülmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde aile ve evlilik olgusuna ilişkin genel tanımlar yapılmış, aile kurumunun dönüşümü, çekirdek ve geniş aile içi iletişim konuları ile büyük ebeveynlerin aile içindeki rolü irdelenmiştir. İkinci bölümde ise yöntem konusu ele alınmıştır. Araştırmanın konusu ve amacı, araştırma tekniği ve beraberinde kullanılan ölçme araçları ile veri toplama sürecinde izlenen yol sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise; çalışma grubuna uygulanan araştırma bulguları kullanılarak büyük ebeveynlerin hakkında çözümlemeler anlatılmaktadır. Tartışma ve sonuç kısmında araştırmacının amacı doğrultusunda yürütülen süreç sonunda elde edilen bulgular ortaya koyulmuş, sorunlar tespit edilerek öneriler getirilmiştir.

1. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Aile ve Toplum

Aile, bireyin doğduğu andan itibaren içerisinde bulunduğu, yaşamını devam ettirebilmesi adına gerekli bakımı ve desteği gördüğü kurumdur. Birey, içerisinde bulunduğu süreç boyunca yaşama dair yazısız kuralları, toplumsal değer ve normları, ahlaki öğretileri, günlük yaşam pratiklerini aileden öğrenir, içselleştirir ve kendi hayatında uygulamaya başlar. Toplumun çekirdeğini oluşturan, informal eğitimin verildiği bir sosyal kurum olan aile, kültürel değerlerin, normların, samimi bir ortamda birincil ilişkiler yoluyla temelinin atıldığı yerdir (Kır, 2010). Bunun yanı sıra, aile birey için, bir takımın parçası olmak, iletişim kurmak ve sosyalleşmek gibi konularda ilklerin yaşandığı ortamdır. Bireyin toplumsallaşma sürecinde en elzem rollerden biri aileye aittir. Tüm bunların sonucunda; birey, aile ve toplumu birbirini besleyen, etkileyen ve dönüştüren ögeler şeklinde düşünmek yanlış olmaz. Ziya Gökalp (1978) aileyi “içtimai müesseselerin en eskisi olan milletin dirlik ve birliğinin yegâne sağlayıcısı bir evlilik kurumudur” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım, aile ve toplumun döngüsel ilişkisinin bir kere daha altını çizmektedir. Ayrıca, Sezal de (1981) aileyi şu şekilde tanımlamaktadır: “toplumsal örgütlenmenin ve toplumsal kurumsallaşmanın temel birimidir.” Bu ifadelerde bahsedilen her iki ögenin de birbiri üzerindeki tesirinin kuvveti nedeniyle söylenebilir ki; aile kurumu, toplumun mevcudiyetinde mühim bir işleve sahipken, toplumda meydana gelen bir değişimin de aileyi etkilememesi imkansızdır. Yapısal-işlevci yaklaşım, toplum yapısının birbiriyle bağıntılı ögelerden oluştuğunu ve her ögenin bir işlevi bulunduğunu, ögeler ve işlevlerin birbirlerini etkilediğini, ögelerden birinde oluşacak aksaklığın tüm sistemi etkileyeceğini varsaymaktadır. İnsan bedenindeki, beyin, kulak, mide, kalp, göz gibi organların işlevlerini yerine getirerek vücudun işleyişini sağladıkları gibi toplumsal yapının ögesi olan aile, din, devlet, hukuk gibi sistemlerinde toplumsal yaşamın işleyiş ve sürdürülmesini etkileyen görevleri bulunduğu varsayılmaktadır (Alacahan, 2010).

Tüm bu ilişkisellik sebebiyle, tarih boyunca aile kavramı üzerinden çeşitli tanımlamalar ve sınıflandırmalar yapılmıştır. Aile ve evlilik birlikte düşünülmesi gereken iki kavramdır çünkü herhangi bir aile yapısından söz edebilmek için önce evliliğin varlığı gerekmektedir. Aile yapısını “evlilik türleri” yansıtmaktadır çünkü

aile evlilik ile başlamaktır (Eyce, 2000). Bu nedenle, grup içi evlilik için “endogami”, grup dışı evlilik için “egzogami” ya da tek eşli evlilik için “monogami”, çok eşli evlilik için “poligami” gibi tanımlamalarla sınıflandırmalar yapılmıştır. Toplumsal ve ekonomik koşullardaki farklılık, aile birliğinin var olmasını ve devamını sağlayan unsurlarda da farklılık yaratmaktadır (Gökçe, 2011). Bu doğrultuda, değişimler sonucu meydana gelen toplumsal normlar çerçevesinde çeşitli tanımlamalar ve sınıflandırmalar yapılarak aile kurumu ve evlilik kavramı anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Sosyal değişimler, toplumun yapısında, değerlerinde, kurumlarında, ilişki ve üretim tarzlarında meydana gelen farklılaşmalardır. Diğer bir deyişle toplumun bir durumdan başka bir duruma geçmesidir (Bayer, 2013). Aile ve toplum birbiri ile bu kadar ilişkili iki kavramken ve toplum bir durumdan başka bir duruma geçerken -sosyal değişimler yaşanırken- ailenin sabit kalması düşünülemez.

Sanayileşme, kentleşme ve yükselen modernizm kavramı ile birlikte geleneksel çerçevede bazı çözümler meydana gelmiştir. Bu çözümler ile birlikte, toplumsal kurum ve yapılarda da değişimler ve dönüşümler yaşanmıştır. Aile de bu değişimin yaşandığı kurumlardan bir tanesidir. Sanayileşme öncesi geniş aile yapısından söz edilirken sanayileşme sonrası çoğunlukla çekirdek aile yapısı ile karşılaşmaya başlanmıştır. Eş zamanlı yaşanan bu dönüşümler aile ve toplum arasındaki ilişkiyi bir kere daha kanıtlamaktadır. Toplumunda meydana gelen sanayileşme, kentleşme ve modernleşme dönüşümü ile ailede meydana gelen yapısal değişim sonucu çekirdek aileye evrilme süreci paraleldir.

Aileyi anlamak için toplum, toplumu anlamak için aile muhakkak incelenmesi gereken alanlardır. Aile üzerinde yapılan çalışmalar ve tartışmalar, hem ailedeki hem toplumdaki değişim ve dönüşümleri anlamaya, analiz etmeye ve açıklamaya önemli katkılar sağlayacaktır (Bayer, 2013). Toplumsal değişimler, hem bireylerin hem de aile kurumunun üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Her sosyal kurum gibi aile de zaman içerisinde birçok değişime ve dönüşüme uğramıştır. Bu değişim ve dönüşümleri anlayabilmek ve açıklayabilmek için toplumda meydana gelen yeniliklere bakmak gerekmektedir. Toplumda oluşan değişimler, aile kurumunun yapısını etkileyerek zamanla onun da dönüşmesine neden olmaktadır. Günümüzde pek çok sosyolog, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geniş aileden çekirdek aileye geçildiği ve

süreçlerle aile arasında evrensel bir bağlantı olduğu fikri üzerinde durmaktadır (Bayer, 2013). Bu örnek, toplumsal değişimler ve aile kurumu içerisinde meydana gelen değişimlerin paralellik gösterdiğinin altını çizmektedir. Sanayileşme ile birlikte karşımıza çıkan kentleşme olgusu ve yükselen modernizm kavramı Türk aile yapısını birçok yönden dönüştürmüştür. Bunlardan en önemlilerinden biri ise, çekirdek aile yapısı ile birlikte büyük ebeveynlerin aile içindeki rolünün ve işlevinin dönüşmesidir. Bu dönüşen aile içerisinde doğan, büyüyen ve yetişen yeni neslin de aile ve evlilik kurumuna ilişkin bakış açısı ve yaklaşımı, farklı aile yapısı içerisinde yetişen bireylere nazaran farklılık gösterebilmektedir.

1.2. Literatürde Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Büyük ebeveynler aile yapısı içerisinde önemli bir role sahiptir. Büyük ebeveynler; torunlarına bakma, sevgi ve şefkat gösterme, oyun oynatma, nasihat etme, anne-baba ile çocuk arasında arabuluculuk yapma, üçüncü kuşağa kültür aktarımını sağlama gibi rolleri ile torunların yaşamlarını olumlu etkilemektedirler (Şener, 2009; Çiftçi, 2008; King vd., 2000). Bu nedenle, büyük ebeveynlerin torunlarının gelişim sürecindeki etkisi çalışılmaya değer bir konudur. Çünkü, kişilerin yetişkinlik döneminde sahip olduğu birçok özellik çocukluğundan gelmektedir. Ancak sanayileşme sonrası büyük ebeveynlerin de içinde bulunduğu geniş aile yapısının büyük ölçüde çekirdek aile yapısına evrilmesi büyük ebeveyn-torun ilişkisini sekteye uğratmış ve paylaşımlarını büyük ölçüde düşürmüştür.

Arpacı ve Bekar (2013) “Çocukların Büyük Ebeveynleri ile İlişkilerine İlişkin Görüşleri” başlıklı çalışmasında büyük ebeveyn-torun ilişkisine çocuk perspektifinden odaklanmıştır. Küçük yaş grubundaki çocukların yaşlılara bakış açısının daha olumlu olduğu, çocukların yaşları arttıkça yaşlılara yönelik değerlendirmelerinin daha olumsuz olduğu sonucu sunulmuştur. Çocukların büyük ebeveynleri ile birlikte etkinlik gerçekleştirmeleri konusunda ise, büyük ebeveynin yaşının önem teşkil ettiği ve ne kadar genç olursa o kadar olumlu görüş alındığı belirtilmektedir.

Benzer bir çalışma gerçekleştiren Arpacı ve Demiriz (2016) okul öncesi dönemi çocuklarının büyük ebeveynleri hakkında görüşlerine odaklanmıştır. Çünkü, aile sisteminin önemli üyelerinden biri olan büyük ebeveynlerin, çocukların gelişim

sürecinde kritik bir dönem olan okul öncesi yıllarda önemli bir yeri vardır. Çocukların büyük ebeveynleri hakkındaki beğenilerine, beraber uyguladıkları günlük yaşam pratiklerine ve büyük ebeveynlerine karşı hislerine yer verilmiştir.

Altan ve Tarhan (2018) büyükanne ve torun ilişkisine odaklanmış ve büyük ebeveynlerin yaşam boyu öğrenme sürecinde değer ve beceri aktarımı hakkında bir çalışma ortaya koymuştur. Kuşkusuz ki bu değer aktarımlarının en başında üçüncü kuşağa kültür aktarımı gelmektedir. Çalışma, büyükannelerin okul öncesi dönemindeki torunlarına günlük yaşam pratiklerinden eğlence aktivitelerine kadar birçok şeyi öğrettiği sonucunu sunmaktadır. Katılımcı büyükanneler sevgi, saygı, paylaşma, hoşgörü, yalan söylememe, sabretme, yardımlaşma ve iyi niyetli olma, merhametli olma, dürüstlük, iyi bir insan olma, doğa sevgisi, inançlı olma ve Atatürkçülük değerlerini torunlarına öğrettiklerini belirtmişlerdir

Hazer'in (2012) "Büyük Ebeveynlerinin Ergenler Tarafından Algılanan Özelliklerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi" konulu çalışması ise, insan hayatının en önemli dönemlerinden biri sayılan ergenlik dönemindeki bireylerin büyük ebeveynlerine bakış açısını incelemektedir. Ergenlerin büyük ebeveynlerini olumsuz özelliklerden daha çok olumlu olarak algıladıkları görülmektedir. Bu durum büyük ebeveynlerin ergenlerin yaşamında önemli bir faktör olduğu görüşünü desteklemektedir.

Öte yandan, Coşkun ve Gürsoy'un (2006) büyük ebeveyni ile birlikte yaşayan 12-13 yaş grubu çocuklar ile gerçekleştirdiği çalışma dikkat çekici bir sonuç sunmaktadır. Araştırma sonucunda büyük ebeveynleriyle yaşayan çocukların puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüş ve bu çocukların ailelerini, büyük ebeveynleriyle yaşamayan çocuklara göre daha olumsuz olarak algıladıkları bulunmuştur.

Literatürde yer alan çalışmalar genellikle büyük ebeveynlerin çocukluk dönemindeki torunları ile ilişkilerini kapsamaktadır. Çocuğun yetişmesinde ve kişiliğinin gelişmesinde önce anne-baba ve kardeşlerin, daha sonra büyükanne ve büyükbabanın rolleri etki eder (Şahin ve İnal, 2007). Bu nedenle, çocuğun gelişim sürecinde büyük ebeveyni ile etkileşimi çalışmaya değer bir konudur. Bu çalışmada ise, literatüre katkı sağlayacağı da düşünülerek yetişkin bireyler temel alınarak bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Torunu ile iletişimde bulunan yaşlı ebeveyn üçüncü kuşağa kendi

kültürünü aktarmaktadır (Çiftçi, 2008). Bu nedenle, yaşanan kültür aktarımının bireyin yetişkinlik döneminde evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımları hususunda temel teşkil etmesi muhtemeldir.

1.3. Geniş Aile

Geniş aile genellikle kırsal kesimde, tarıma dayalı toplumlarda görülen, farklı kuşakların aynı zamanı ve mekânı paylaştığı, ataerkil düzen çerçevesinde erkek hegemonyasının hâkim olduğu ve aynı zamanda yaşlıların daha gençler üzerinde otorite sahibi olduğu, her bir aile üyesinin iş gücü olarak görüldüğü hem üretici hem tüketici sıfatına sahip aile tipidir. Tarıma dayalı toplum ve geniş aile yapısı birlikte incelenmesi gereken iki ögedir. Sanayi öncesi toplumda, aile temel üretim birimi olduğundan ve emek yoğun üretim yapıldığından, günümüzde daha yaygın olan “çekirdek aile” yerine “geniş aile”ye ihtiyaç vardı (Kasapoğlu, 2011). Ailenin her türlü etkilenmenin odağında bulunması gerçekte toplumsal değişimin aile özelinde ortaya çıkan bir aşaması olarak kabul edilmelidir. Zira ekonomik alandaki yeniden yapılanma girişimleri beraberinde kültürel ve sosyal etkilerini de getirmektedir (Süleymanov, 2009). Çünkü yeni üretim koşullarıyla birlikte şekillenen toplum, yeni bir aile yapısına ihtiyaç duymaktadır. Böylece geçim kaynağı tarım merkezli toplum, en önemli birimlerinden biri olan aile kurumunu da etkilemiş ve toplumun kendi özellik ve koşullarına göre onu biçimlendirmiştir. Geleneksel toplumda hemen hemen hiç farklılaşmamış bir biçimde birçok fonksiyonu kendisinde toplayan ve en az üç neslin bir arada yaşadığı, genellikle ekonomik ve siyasal bir birlik olarak düşünülen geleneksel geniş aile, üyeleri arasında iş bölümü düzenleyen hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Bu hiyerarşi sisteminde fertler, demografik özelliklerine göre belli rolleri oynar, aile içinde farklı konumlarda bulunurlar (Özbay, 1984).

1.3.1. Geniş Ailede Etkili Faktörler

Geniş aile, çekirdek aileye nazaran nicelik bakımından daha kalabalık bir grubun oluşturduğu aile tipidir. Bu aile yapısında yer alan her bir bireyin belirli rolleri vardır. Bu roller, bireyden bireye çeşitli özellikler nedeniyle farklılık gösterebilmektedir. Fertlerin farklılaşmasında rol oynayan özellikler cinsiyet, yaş, evlilik durumu, doğurganlık ve sağlık olarak özetlenebilir. Buna göre, erkek kadından, yaşlı gençten,

evli evli olmayandan, çocuğu olan kısırdan, sağlıklı olan sağlığı ciddi olarak bozulmuş olandan daha üstün konumdadır (Özbay, 1984). Tüm bu belirleyici özelliklerin kaynağı toplumun kendisidir. Tarıma dayalı toplum yapısı beraberinde belli başlı bazı gereklilikler ile avantaj ve dezavantajlar getirmektedir. Bu özellikler de aile üyelerinin bürünmesi gereken rolleri ortaya koymaktadır. Aile yapısının topluma göre şekilleniyor olması gibi, aileyi oluşturan üyelerin rolleri ve sorumlulukları da şekillenmektedir.

1.3.1.1. Cinsiyet

Toplumsal hayatın temel bileşenlerini bünyesinde barındıran aile üzerinde, süregelen dönem içerisinde etkili olan temel dinamik şüphesiz gelenektir (Turęut, 2017). Geleneksel aile olarak da adlandırılan geniş aile ismi ile müsemma olarak geleneksel normlardan beslenmektedir. Bu nedenle, geniş aile yapısında ataerkil bir sistem olduğu söylenebilir. Geçimin kol gücüne dayalı tarımdan sağlandığı bu düzende fiziksel yapısı nedeniyle erkek, kadından daha üstün addedilmiştir. Çünkü, erkeklerin anatomik olarak kadınlardan daha fazla kas gücüne sahip olduğu bilimsel bir gerçektir. Geleneksel düzende var olabilmenin başat koşullarından biri fiziksel üstünlüktür. Özellikle bu üstünlük sebebiyle, “aile reisi” olma görevi ailenin erkek üyelerinden birine aittir. Bunun yanı sıra, aile ne kadar çok üye barındırıyorsa o kadar çok iş gücüne sahip olunuyor demektir. Çünkü yaşlıdan gence, yetişkinden çocuğa her bir aile üyesi geçimin sağlanması için belirli bir role sahiptir. Ancak kadınlar iş gücü olmanın yanı sıra, doğurganlık özellikleri nedeniyle iş gücü meydana getirme özelliğine de sahiplerdir. Hem hanenin hem de iş alanının birer önemli parçası olarak görülen aile bireyleri, ailenin erkek üyelerinin otoritesi altındadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, geleneksel düzende toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının modern düzendeki kadar görünür ve bilinir olmamasıdır.

1.3.1.2. Yaş

Cinsiyetin yanı sıra, yaş da önemli bir faktör oluşturmaktadır. Modern düzende gençlik ve beraberinde getirdiğine inanılan dinamizm ve enerjinin değerinin aksine, geleneksel düzende yaş ile birlikte gelen hayat tecrübesinin kıymetli olduğuna inanılmaktadır. Gençlik toyluk ile özdeşleştirilirken, alınan her bir yaşın kişiye

deneyim ve bilgelik kattığı düşünülmektedir. Bu nedenle, geniş aile yapısında evin reisi en yaşlı erkek üyedir. Ailenin geri kalan üyeleri, evin reisi olan en yaşlı erkek üyenin yönetimi ve kontrolü altındadır. Hem hane hem de iş alanında, ailenin reisinin hayat tecrübesi ve görüşü ışığında aldığı kararlar uygulanır. Bunun yanı sıra, geleneksel düzende toplumsal değerlerin aktarılması ve benimsenmesi oldukça mühim bir konudur. Geleneksel kırsal toplumlarda değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması modern kent toplumuna göre daha kolaydır. Çünkü kırsal toplumlarda ilişkiler henüz birincil formdadır, aile geniş ailedir, toplum daha homojendir ve farklılaşma yok denecek kadar az olduğundan çatışmaya yol açacak neden de yoktur (Canatan, 2008). Bu kültür aktarımı sürecinde de asıl özne ailenin yaşlı üyeleridir. Ailenin yaşlı üyeleri toplumsal kuralları, adetleri, gelenek ve görenekleri yeni kuşaklara –torunlarına – aktarırlar. Kültürel bilgi birikim kaynağının aynı zamanda ailenin otoritesi de olduğu düşünülürse, bu değerlerin genellikle sorgulanmaksızın benimsenmesi oldukça olağandır.

1.3.1.3. Evlilik ve Doğurganlık

Modern düzende medeni durum, bireyin şahsi kararı çerçevesinde değerlendirilen daha kişisel bir konu olarak görülürken; geleneksel düzende evli olmak toplum içerisinde daha saygın bir statüye sahip olunmasına vesile olmaktadır. Çünkü geleneksel düzende kişiler ait oldukları grup ile birlikte varlık ve statü kazanırlar. Bir erkeğin evlenmesi ile birlikte içinde bulunduğu geniş aileyi daha da genişletmesi oldukça önemlidir. Evlenen erkek, eşi ile birlikte kendi anne ve babasının evinde yaşamaya devam eder. Sonrasında bu evlilikten doğan çocuklar da bu evin birer üyesi olurlar.

Bu noktada, evlilik ile birlikte incelenmesi gereken bir diğer konu da doğurganlıktır. Çünkü, doğurganlık soyun devamını sağlamak açısından önem taşımakla birlikte; aileye iş gücü olarak fayda sağlayacak yeni üyeler katmak açısından da önemlidir. Çocuklar günümüzün aksine, ailenin diğer bireyleri gibi iş alanında da var olmaktadır. Bu nedenle, kalabalık bir aile daha fazla iş gücü demektir; daha fazla iş gücü de beraberinde daha fazla maddi gelir ve daha iyi şartlarda bir yaşam getirir. Tüm bu perspektife baktığımızda, geniş aile yapısı için evli olmanın ve doğurganlığın üstünlük sağlayan özellikler olduğu söylenebilir.

1.3.1.4. Sağlık

Tarıma dayalı toplumlarda, kişiler fiziksel güç merkezli çalıştıkları için sağlık önemli bir etkidir. Sağlıklı ve güçlü olmak iş alanında daha etkin ve başarılı olmayı beraberinde getirir. Aileden bir üyenin sağlığını kaybetmesi ya da fiziksel bir engelle sahip olması demek iş görememesi anlamına gelir. Tarıma dayalı toplumlarda, bireyin sağlığını kaybetmesi yalnızca sağlığını kaybetmesi demek değildir; aynı zamanda işini ve gelirini de kaybetmesi demektir. Öte yandan, geniş aile tüm üyeleriyle bir bütün olarak algılandığı için iş gücüne dahil olamayan bir birey diğerleri tarafından “bakılmaya muhtaç” konuma düşer. Modern düzende, insan psikolojisi de çok mühim bulunur ve insanın sağlıklı olma hali fiziksel ve psikolojik bir bütün olarak algılanırken, geleneksel toplumda bu durum farklıdır. Bu noktada, geleneksel düzen için sağlık faktörüyle kastedilenin günümüzün aksine yalnızca fiziksel perspektiften olduğunu belirtmek gerekir.

1.3.2. Geniş Ailede İş ve Hane Ayrımı

Geniş aile yapısının hâkim olduğu toplumlarda keskin bir iş ve hane ayrımı mevcut değildir. İş ve hane alanları mekansal olarak iç içedir. İlk başta fiziki bir mekân olarak algılanan mekân, toplumsal olaylara ve insani hallere sahne olması, hatta bu olay ve hallere yön ve şekil vermesi bakımından sosyolojik bir olgudur. Mekân toplumsal olayların içinde geçtiği sosyal bir ortamdır (Alver, 2013). Bu çerçevede söylenebilir ki; her mekân kendi güç ilişkilerini üretir. Geleneksel düzenin geniş ailesinin belirgin bir iş ve hane ayrımı olmaması, farklı kuşakların bulunduğu aile üyelerinin aynı zamanı ve mekânı paylaşmasını sağlar. Bu paylaşım kültür aktarımı için oldukça uygun bir zemin sunar. Böylece yeni nesil kültürel değerleri öğrenir, içselleştirir ve kendi hayatında uygulamaya başlar.

Geniş aile üyeleri hayatlarının her alanında birlik duygusu ile kendi aile topluluğu ve değerleriyle hareket eder. Geniş ailelerde, modernizm ile birlikte daha çok konuşulmaya başlanan “bireysellik” kavramına dair izler bulmak pek mümkün değildir. Geniş ailelerde esas olan bireyin bir bütünü oluşturan parçalardan biri olarak var olmasıdır. Bu bireyler çalışırken de akşamları evlerinde dinlenirken de, bayram ya da doğum günü gibi özel günleri kutlarken de mensup oldukları ailenin bir parçası

olarak gövde gösterirler. Günlük yaşama dair çoğu pratiği aynı zaman diliminde ve aynı mekânda birlikte deneyimliyor olmak, modern çağın ailelerinde genellikle göremediğimiz ayırt edici bir özelliktir. Bu ayırt edici özellik, kişilerin sahip oldukları kimliğin oluşmasında ve geliştirdikleri bakış açısında oldukça etkilidir.

1.3.3. Geniş Ailenin Üretici ve Tüketici Rolü

Geniş ailelerin bir diğer önemli özelliği de hem üretici hem de tüketici sıfatına sahip olmasıdır. Çekirdek aileler çoğunlukla, yalnızca tüketici olma özelliğine sahip olduğu için geniş aile yapısı bu noktada kayda değer bir farklılık göstermektedir. Bir üretim ve tüketim birimi olan ailede sistematik bir iş bölümü oluşmuştur. Kadınlar ve çocuklar da dahil tüm aile üyeleri üretim sürecine katılmıştır. Ailenin tüm üyelerini kapsayan toprağa bağlı üretim süreci, ailenin de şekillenmesinde etkili olmuştur. Sahip olunan arazi ölçüsü ve bu araziye işleme biçimleri ile çocukların da aktif olarak üretime katılmasından dolayı geniş aileler kurulmuştur (Giddens, 2012). Geniş aileler yalnızca geçim sağlamak ve maddi gelir elde etmek için değil aynı zamanda tüketmek için de üretmektedir.

Günümüzde aileleri birer tüketim merkezi haline getiren ücret karşılığında hizmeti sunulan birçok gündelik iş; geniş ailelerde aile içerisinde halledilmektedir. Çocuk bakımı bakıcılardan hatta ebeveynlerden ziyade tüm ailede kadınların işi olarak görülmektedir. Kimi zaman daha büyük çocukların, daha küçük çocuklara bakımı söz konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra, ailenin yaşlı kadınları da çocuk bakarak iş bölümündeki varlıklarını sürdürmektedir. Yemek ise, karşılığında ücret ödenen bir şey olmaktan ziyade, daima evde hazırlanan ve özellikle de üretilen besinlerin daha fazlaca tüketilerek sürdürüldüğü bir iştir. Kısacası, aile üyelerinin her birine dağıtılan sorumluluklar sonucu dışarıdan kimseye iş yaptırmaya gerek kalmamaktadır. Geniş ailenin birlik ve beraberlik bilinci ile sorumluluk duygusu birçok işin hane içerisinde tamamlanmasına sebebiyet vermektedir.

1.3.4. Geniş Ailede Büyük Ebeveynlerin Kültür Aktarımı

Kültür, genel anlamda, insana özgü bilgi, inanç ve davranış bütünü ve bu bütünün parçaları olan her türlü maddi ve manevi yaratımlardır. Toplumsal ve bireysel

yaşamın oluşmasını sağlayan; dil, gelenek, düşünce, semboller, yasalar, kurallar, ahlak, kuramlar, aletler, teknikler, makineler, bilim, felsefe ve sanat eserleri gibi her türlü maddi ve tinsel ürünler bütünlüğüne kültür denir (Çüçen, 2005). Bu tanımdan yola çıkarak söylenebilir ki, kültür bir toplumun üyeleri tarafından oluşturulan ve aynı zamanda da kabul edilen öğeler bütünüdür. Bir toplumun yaşam tarzı, kültürü ile paralellik gösterir. En basit “kültür” tanımı bir topluluğun üyelerinin ortak yaşam tarzlarını anlatır (Giddens, 2020). Kültür öğrenilebilen ve aktarılabilen bilgi ve davranış paternleridir. Bu noktada, “dil” çok önemli bir araçtır. Dil sayesinde birçok kültürel değer nesillerden nesillere aktarılmıştır. Bunun yanı sıra, günlük yaşamda deneyimleyerek de pek çok kültürel değer öğrenilmektedir. Geniş aile, tam da bu noktada, kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılması ve öğretilmesi adına çok etkili bir zemin hazırlamaktadır. Çünkü geniş ailede eski ve yeni nesillerin bir arada yaşıyor olması kişiler arası paylaşım olasılığını artırmaktadır. Ayrıca, yeni nesillerin günlük yaşam rutinleri içerisinde büyük ebeveynleri sayesinde kültürel değerlere dair deneyimlere şahit olabilmesi ve bu pratiklere ortak olabilmesi de önemli birer etkidir.

Aile kurumunun birçok işlevi olmakla birlikte; bunlardan bir tanesi de kültür aktarımı ile ilgilidir. Bu işlev, kültürel birikimin kuşaktan kuşağa aktarılmasında ailenin anahtar rol oynamasıdır. Aile kurumuna yüklenen anlam ve işlevler ışığında, ailenin toplumun küçük bir örneği olduğu söylenebilir. Böylece aile kurumu içerisinde, toplumsal ve kültürel yapılar yeniden üretilmektedir (Burç, 2018). Bireyler, kültürü sosyalleşme süreci içerisinde öğrenerek içselleştirirler. Aile, bireyin sosyalleştiği ilk ortamdır. Çocuklar kültürlerini çoğunlukla “önemli diğerleri” ya da “referans grup” denilen ebeveynler, arkadaşlar, öğretmen ve akrabalar gibi kişilerle etkileşim yoluyla öğrenirler (Güngör, 1993). Geniş aile yapısına baktığımızda, bu referans grup ailenin yaşlı üyeleri tarafından oluşturulmaktadır. Hem geleneksel çerçevede yaşam tecrübesine duyulan hürmet hem de aile içi rollerde sahip oldukları üstün statü ailenin yaşlı üyelerini kültür aktarımı için önemli birer özne haline getirmektedir. Üstelik, aile yapısının getirdiği yaşam tarzı nedeniyle aile üyelerinin aynı zaman ve mekânı paylaşıyor olması da kültür aktarımını kolaylaştırmaktadır. Yaşlılar çok sayıdaki deneyimlerinin sonuçlarını gençlere aktarmakla kültürel değerler ve bilginin devam etmesini sağlarlar. Aile içinde gerçekleşen iletişimlerde sözel edebiyatın ürünleri, adetler, görenekler, ahlaki ve dini bilgiler yaşlılardan gençlere

aktarılır (Canatan, 2008). Örneğin, bebek bakımı günümüzdekinin aksine kitaplardan, uzmanlardan değil ev içerisinde hanedeki diğer kadın üyelerden öğrenilir. Bilinçli ya da bilinçsiz gerçekleştirilen gözlemler ardından ufak görevler ile katılım sağlanır ve konu ile ilgili birçok bilgi belki farkında olmadan edinilir.

Kültürel değerler, geniş aile içerisinde çocukluk çağından itibaren öğrenilir, içselleştirilir ve akabinde de yetişkinlik hayatında uygulanır. Freud içselleştirmeyi; iç dünyaya ait nelerin olacağı ve iç dünyasında nelerin inşasında bulunacağını belirleyen bir süreç olarak tarif etmiş ve bu sürecin dış dünya ile iç dünya arasında düzenleyici bir role sahip olduğunu belirtmiştir (Boratav ve Taymur, 2013). Bireylerin ailesinden öğrendiği bu kültürel değer ve toplumsal normları içselleştirmesi, kendi hayatında uygulama aşaması için oldukça önemli bir adımdır. Çünkü bu değerler ve normlar bireylerin uygulaması gerektiğini düşündüğü ve aynı şekilde diğer insanların da sahip olması gerektiğini düşündükleri davranış kalıplarını oluşturur. Toplumsal yaşam içerisinde, sosyal bir varlık olan insanın bu değerlere ve normlara ne kadar uygun davranıp davranmadığı konusunda aldığı onaylar ve gördüğü tepkiler içselleştirilme sürecini pekiştirir. Belirli normlar içselleştirilir, yani bir norma göre hareket etmek yalnızca belirli hedeflere ulaşmak ya da sosyal yaptırımlardan kaçınmak için bir amaç olmaktan ziyade kendi içinde bir amaç haline gelir. Bir normu güçlü şekilde içselleştirmiş bireyler için, normun ihlali kişiye doğrudan fayda sağlayacak olsa dahi psikolojik olarak acı verici bir durum haline gelir (Gavrilets ve Richerson, 2017). Bu doğrultuda, geleneksel düzende ve geniş aile yapısında yetişmiş bir bireyin toplumsal değer ve normları bu kadar pekiştirme pratiğinin ardından öz çıkarlarını ikinci sırada konumlandıracağını söylemek yanlış olmaz. Çünkü geleneksel düzende, birlik bireysellikten daha üstündür. Bu nedenle, şahsiyetlerin ancak toplumdan sonra gelebildiği bilinci ile içselleştirilmiş toplumsal değer ve normlara bağlılık duyulması olağandır. Gavrilets ve Richerson'a (2107) göre, bir normu içselleştirmenin insan davranışı üzerinde iki önemli etkisi vardır: Bir normu içselleştirmiş insanlar, bunu uygulamak kişisel olarak zahmetli olsa dahi uygulamaya devam ederler ve ihlal edenleri de eleştirme ve cezalandırma eğilimine sahip olurlar. Kişinin ait olduğu aile ya da toplum tarafından onay görme isteğinin ve dışlanma korkusunun psikolojik açıdan olağan olmasıyla birlikte; bu durum içselleştirme süreci için de önemli bir etkidir.

1.3.5. Geniş Aile ve Otokontrol

Geniş aile yapısı içerisinde toplumsal değer ve normları içselleştirerek ve bunu bulunduğu ailenin bir üyesi olma vasfıyla daima pekiştirerek büyüyen bir birey yetişkinliğinde de hayatını aynı değer ve normlara göre şekillendirir. Geniş aile yapısıyla ve bu yapının ortaya koyduğu kurallar ile yetişen bir bireyin aile ve evlilik hayatına ilişkin yaklaşımlarının da bu doğrultuda biçimlenmesi muhtemeldir. Çünkü geniş ailedeki hiyerarşik sistem içerisinde belirli bir otorite altında yetişen bireylerin içselleştirdiği geleneksel norm ve değerler yetişkinliklerine değin geliştirdikleri algıda temel teşkil etmektedir. Bu nedenle, kişilerin davranış paternleri ve yaklaşımları da buna paralel şekilde sergilenmektedir.

Jeremy Bentham'ın (1791) bir hapishane modeli olarak tasarladığı “panoptikon” mantığı bu içselleştirme ve uygulama sürecini anlamlandırmakta faydalı bir örnek olabilir. Panoptikon binası daire biçimindedir. Mahkumların, hücre diyebileceğimiz daireleri, daire şeklinin çevresince yer almaktadır. Hücreler mahkumların birbiri ile iletişim kuramayacağı ve görünmeyeceği şekilde çevreden merkeze doğru yayılan ve en büyük boyutlu hücreden gerekli olduğu düşünülen kadar mesafede yarı çaplar şeklinde bölmelerle ayrı ayrı durumdadır. Gözlem dairesi ise tam merkezdedir (Bentham, 1791). Bu tasarım sayesinde mahkumlar herhangi bir kör noktanın bulunmadığı dairelerinde her an gözlemlenebildiklerini bilmekte ve ona göre davranmaktadır. Gözlemcinin bütün mahkumları görebilmesiyle birlikte, mahkumlar gözlem kulesindeki gözlemciyi görememektedir. Bu nedenle, mahkumlar bir süre sonra sürekli gözlemlendikleri ve denetlendikleri fikriyle yaşamının etkisi ile birlikte bir otokontrol geliştirirler ve gözlem kulesi boş olsa dahi kendilerini denetleyerek uygunsuz davranışlardan kaçınırlar. Böylece ortaya bir denetleme mekanizmasına ihtiyaç olmaksızın sisteme uygun şekilde otokontrolü gelişmiş mahkumlar çıkar. Mahkumların denetlendiği fikrini ve uygun-uygunsuz davranışları içselleştirmiş olması merkez kulesindeki gözlemciden daha etkili bir otoritedir.

Foucault da (2006) Bentham'ın bu panoptikon dizaynından yola çıkarak gözlem ve içselleştirme mevzuları üzerinden otorite ve kontrol kavramlarını açıklamaya çalışmaktadır. Foucault, panoptikon sistemini bir metafor olarak kullanmakta ve toplum ile ilgili belirli konuları bu benzetme üzerinden anlamlandırmaktadır.

Panoptikon çok farklı arzulardan hareketle, türdeş iktidar etkileri imal eden harika bir makinedir. Gerçek bir tabi olma durumu, hayali bir şekilden mekanik olarak doğmaktadır. Öylesine ki mahkumu iyi davranmaya, deliyi sakın olmaya, işçiyi çalışmaya, okul çocuğunu özenli olmaya, hastayı tedaviye uymaya zorlamak için güç kullanmaya gerek kalmamaktadır. (Foucault, 2006). Çünkü, kişi içinde bulunduğu sistem tarafından daima gözetlendiği, denetlendiği ve kontrol edildiği bilinci ile uygun bulunan davranış paternlerini içselleştirmekte ve gözlem kulesi boş olsa dahi bunları uygulamaya ve takip etmeye devam etmektedir. Öte yandan, uygunsuz bulunacak hoş olmayan davranışlardan da kaçınmaktadır. Panoptikon sisteminde gözlem kulesi boş olsa dahi gözlemci her bir mahkumun iç dünyasında azar azar ama etkili şekilde varlığını sürdürmektedir. Bauman’a (2003) göre, bu tek taraflı gözetim şekli kusursuz bir denetim ve kontrol için uygun koşulları oluşturmaktadır. Tek taraflı gözetim ve beraberinde getirdiği düzen, bireylerin davranış paternlerini oluşturmakta, yaşam tarzlarını şekillendirmekte, uygun ve uygunsuzluk sınırlarını belirlemekte, istenilen kalıplara uygun hale getirmekte ve bunun devamlılığını da sağlamaktadır. Tekrar eden bu düzen bir sürekliliğe neden olmaktadır.

Foucault (2006) ve Bauman’ın (2003) toplum hakkında düşünürken panoptikon metaforundan yola çıkması gibi aile yapıları hakkında düşünülürken de bu benzetmeden yararlanmak mümkündür. Geniş aile de tıpkı panoptikon örneği gibi düşünülebilir. Geniş aile yapısı gözlem kulesinde konumlanmıştır. Aile bireyleri hücre dairelerinde yer almaktadır. Gözleriyle göremedikleri, kulaklarıyla işitemedikleri, geniş ailenin yapılandığı toplumsal normlar tarafından sürekli gözetim altında bulunurlar. Bu toplumsal normlar ışığında bazı davranışlar uygun, bazıları ile uygunsuz şekilde kodlanır ve daima gözetim altında olduğunu düşünmenin etkisiyle içselleştirilir. Çünkü, sürekli gözlem ve kontrol altında olma fikri, uygun addedilen davranışları sergilemek konusunda itici bir güçtür. Bunun yanı sıra, yine daima gözlem ve kontrol altında olmak hata sayılabilecek ve ait olunan cemiyyetten tepki toplamasına ve belki dışlanılmasına neden olabilecek uygunsuz davranışlardan kaçınmak için yeterli ve etkili bir nedendir. Bu nedenle, geniş ailede yetişen bireyler davranışlarını geleneksel norm ve kültürel değerlere göre şekillendirmeye başlarlar. İçselleştirdikleri bu tutumlar bir müddet sonra gözetim kulesinin varlığı, yokluğu, doluluğu ya da boşluğu önem arz etmeksizin davranış paternlerine dönüşür. Geleneksel düzenin geniş

ailesinde ve bu düzenin getirdiği toplumsal değer ve normları içselleştirerek yetişmiş bir birey de yalnızca şahsiyeti ile var olduğu bir ortamda dahi benimsemiş olduğu değer ve normlara göre davranış ve tutum sergileyecektir. Belirli bir perspektiften bakıldığında çok kişisel sayılabilecek aile ve evlilik hayatı ile ilgili seçimlerde dahi geniş aile ve onun bireye aktardıkları etkili olabilmektedir.

1.4. Çekirdek Aile

Sanayileşme sonrası modernizm ile birlikte yaygınlaşan karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelen aile tipine çekirdek aile denir. Çekirdek aile, kentsel alanda yaşayan, hane halkı sayısı sınırlı, sanayi, ticaret ya da hizmet sektöründe çalışan, akrabalık bağlarının görece önemini yitirdiği, karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında paylaşıldığı geleneksel yaşam tarzından uzaklaşmış bir aile tipidir (Gökçe, 2011). Özellikle geniş aile ile karşılaştırıldığında, çekirdek aile birçok noktada ciddi farklılıklara sahiptir. Aile yapısı, mekânı ve aile üyelerinin sahip olduğu roller bu yeni aile tipinde yeniden şekillenmiştir. Geniş aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma, fonksiyonlarında ve yapısında da değişim olmuştur (Bayer, 2013).

Modernitenin temel dinamiğini oluşturan ekonomik devrim ile on sekizinci yüzyılda batıda yaşanan sanayi devrimi ve bu devrim etrafında şekillenen yeni bir ekonomik sistem kastedilmektedir. Sanayileşmeyle birlikte toplu üretim merkezi olarak ortaya çıkan fabrikaların emek ihtiyacı, bu merkezlere doğru büyük insan akımını ve kentleşme hareketlerini de beraberinde getirmiştir (Turgut, 2017). O zamana kadarki var olan düzeni yıkıp yeni bir kapı açan sanayileşme süreci, yeni oluşumların meydana gelmesine vesile olmuştur. Sanayileşme ile birlikte açılan bu yeni kapı kentleşmeye ve akabinde de göçe zemin hazırlamıştır. Kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda, örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir (Keleş, 1972). Tüm bu dönüşüm süreci içerisinde aile yapısı da değişime uğramıştır. Geniş ailenin aksine, aile yapısı en başta sayıca küçülerek çoğunlukla çekirdek aileye evrilmiştir. Bunun yanı sıra, aile yapısının beslendiği temel kaynak gelenek olmaktan çıkmış modernizm ve

beraberinde gövde kazanan bireysellik ve özgürlük kavramları etkili olmaya başlamıştır. Aile içerisinde üyelerin sahip olduğu roller ve sorumluluklarda da değişimler yaşanmıştır. Yeni aile yapısı, yeni roller ve sorumluluklar üretmiştir.

1.4.1. Çekirdek Ailede Roller

Geniş aile hem üreten hem tüketen bir aile yapısı ortaya koyarken çekirdek aile yalnızca “tüketen” sıfatına sahiptir. Sanayi toplumunda aile üretmekten çok bir tüketim merkezine dönüşmüştür. Ailenin sanayi öncesi toplumdaki ekonomik işlevi azalmıştır. Üretimi aile dışındaki kurumlar üzerine almıştır (Kır, 2011). Çocuk bakımı aile içi bir işken, modern hayatın çekirdek ailesinde aile dışındaki kreş, bakımevi gibi kurumlara kaydırılmış ya da dadı, bakıcı gibi çalışanlar ev içine alınmaya başlanmıştır. Geniş ailede aile üyeleri tarafından paylaşılan bu sorumluluk maddi karşılığı olan bir hizmete dönüşmüştür. Temizlik, ütü, yemek gibi ev işleri de aynı şekilde dışarıdan alınan hizmetlere dahil olmuştur. Geleneksel düzende ev içerisinde gerçekleştirilen eğlence etkinlikleri de hane dışına taşınmıştır. Görece ev oturmaları ve misafirlikler tercih edilirken; kafeler, restoranlar ve çocuklu aileler için de kimi zaman oyun ve eğlence merkezleri tercih edilir olmuştur. Bunların yanı sıra, hızlı şehirleşme, apartman hayatı, radyo, televizyon gibi imkân ve haberleşme araçlarının ailenin barınmış olduğu konutunun içine daha çok girmesiyle birlikte, ailenin tüketim eğilimlerinde ve beğenilerinde de değişimler meydana gelmiştir (Bayer, 2013). Bireysel hazzı ve tüketimi daha görünür ve merkezi kılan modernizm, aile kurumunu da daha bağımlı bir hale getirmiştir. Üretmekten neredeyse tamamen el çeken aile, aynı zamanda daha çok tüketmeye başlamıştır.

Ailede yapısında meydana gelen bu rol değişimlerinin yanı sıra, aile içi ilişkilerde ve aile üyelerinin rollerinde de değişimler yaşanmıştır. Büyükanne ve büyükbaba gibi aile üyelerini dışarıda bırakan çekirdek aile, kadın ile erkek ve onların evlenmemiş çocuklarını kapsar. Bu aile yapısında artık aynı hane içerisinde aile büyüklerinden, akrabalarından ya da evlenmiş çocuk ile onun kurduğu aileden söz etmek mümkün değildir. Geniş aile yapısında kendini oldukça belli eden hiyerarşik düzen büyük ölçüde dağılmış, aile üyeleri nispeten birbirine daha eşit konuma gelmiştir. “Aile reisi” liderliğinde ve onun himayesi altında sürülen hayat düzeni bu eşitlik anlayışı ile birlikte değişmeye başlamıştır. Ortaya çıkan yeni aile yapısında ve

beraberinde getirdiği günlük yaşamda aile üyeleri de yeni roller benimsemiştir. Bu rollerin benimsenme aşamasında, toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan dönüşüm oldukça önemli ve etkilidir.

Erkeğin iş alanındaki varlığının yanı sıra kadın da domestik rolünden sıyrılarak çalışma hayatında daha çok bulunmaya başlamıştır. Kadınlar için sadece ev içi rolün, erkekler için de gelir getiren birey rolünün uygun olduğu görüşü “tek rol ideolojisi” ile açıklanmaktadır. Ancak, kadının çalışma yaşamına etkin biçimde katıldığı modern endüstri toplumlarında, kadınlar için ikili rol ideolojisi yaygınlaşmış ve hem kadınların hem de erkeklerin iş ve aile rollerinin giderek karmaşıklaşan etkisi, toplumda her iki rol ideolojisi arasında yaşanan çatışma, eşlerin rol ve statülerinin yeniden ele alınmasını, buna bağlı olarak farklı tür çalışma şartları ve modellerinin gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır (Bayer, 2013). Kadınlığı domestik bir kimlik üzerinden ev içi emek ve annelik ile özdeşleştiren geleneksel bakış açısının aksine yeni düzen ile birlikte kadınlar, evdeki “eş” ve “anne” rollerinin yanı sıra artık birer “çalışan” olmaya da başlamıştır. Kadının aile içerisindeki rolü besleyen, bakan, temizleyen ve hatta birer iş gücü sayılacak çocuklar dünyaya getirip onlara layıkıyla annelik eden olmakken; hane dışına çıkıp iş alanında edindiği kimliği ile kazanç elde ederek geçim sağlamak yönünde değişim göstermiştir.

1.4.2. Çekirdek Ailede Çocuk

Ailede çocuğa yüklenen anlam da çekirdek aile ile birlikte yeniden üretilmiştir. Geniş ailede çocuklar birer iş gücü olarak görülür ve çocuk sayısının fazlalığının faydasal geri dönüşü olumlu karşılanırken; kentteki çekirdek aile yapısında bu durum oldukça farklıdır. İnsanların gerek kendilerinin gerekse çocuklarının yeni hayatın sunduğu bu imkanlara sahip olmasını arzu etmesi daha az çocuk istemelerine neden olmuştur. Geleneksel dönemde iş gücü olarak değerlendirilen çocuk, modern kentte mevcut imkanlara ulaşılması konusunda maddi bir yük olarak görülmektedir. Çocuk sayısı ne kadar artarsa masraf da o kadar artacak, mevcut gelir ile elde edilen kaynaklar daha fazla kişi ile paylaşılacaktır (Turgut, 2017).

Çocuğun bir gider kalemi olarak görülmesinin yanı sıra, çocuğa bakım vermek de oldukça etkili bir faktördür. Geniş ailede, hanedeki kadınlar ve hatta daha büyük

çocuklar bakım verme işini paylaşarak bu sorumluluğu yerine getirmekteydi. Ancak çekirdek aile yapısında bu paylaşımı devam ettirebilecek üyeler bulunmamaktadır. Bu nedenle, çocuğa bakım verme işi anne ve babanın sorumluluğundadır. Öte yandan, geçim sağlama sorumluluğu da anne ve babada olduğu için çalışmak amacıyla hane dışında bulunma durumu bakım verme işini epeyce güçleştirmektedir. Bireysel kaygılar ya da kariyer hedefleri çocuk sahibi olma fikrinden üstün gelmektedir. Başka bir perspektiften ise, kariyer sahibi olmak ve bunun beraberinde getirdiği düzenli maddi gelir çocuk sahibi olabilmenin ve elbette o çocuğu hakkıyla -çağa uygun şekilde- yetiştirebilmenin ön koşulu haline gelmiştir. Modern dünyada çocuk yetiştirmenin şartları besleyip bakmaktan öteye geçmiştir. Eğitim, hobiler, psikolojik ve bedensel sağlık bütünlüğü, sosyalleşme alanları, çeşitli spor alışkanlıkları gibi birçok etken çocuk yetiştirme sürecinde rol oynamaya başlamıştır. Çocuk, geniş ailede “küçük bir yetişkin” olarak görülürken; çekirdek ailede modern dünyaya uyum sağlayabilecek modern bir yetişkin yetiştirme anlamına gelmeye başlamıştır.

1.4.3. Çekirdek Aileye Yönelik Kavramlar

Gelenek düzendeki geniş aile yapısı toplumsal normlar tarafından şekillenmektedir. Ancak, çekirdek aile yapısı modernizm ve beraberinde getirdiği kavramlar tarafından biçimlenmiştir. Bunların en başında, “bireysellik” gelmektedir. Geleneksel toplumlarda biz duygusu hakimdir, otoriter hiyerarşik bir yapı mevcuttur, geleneklere ve göreneklere dayalı normlar sistemi toplumsal ilişkileri düzenler; aynı özellikleri geleneksel ailede de bulabiliriz. Teknolojik modern toplumlarda ben duygusu egemendir, demokratik temelli eşitlikçi bir yapı mevcuttur, akla ve mantığa dayalı normlar sistemi toplumsal ilişkileri düzenler. Çekirdek ailede de aynı özellikleri görebiliriz (Sayın, 1994). Modern düzende fert, toplumdan önce gelir. Kişilerin davranış paternlerini oluşturan temel etken bireysel düşünce tarzı ve hayat görüşüdür.

Bireysellik düşüncesi beraberinde “özgürlük” kavramını da getirir. Modern düzende kişinin en temel ihtiyacı olarak görülen özgürlük oldukça önemli bir faktördür çünkü kişinin geleneksel düzendeki geniş ailede olduğu gibi toplumsal normların dışına çıkma durumunda toplumsal olarak ayıplanma, dışlanma ya da cezalandırılma gibi bir endişesi yoktur. Modernizmde hiçbir şey kutsal değildir, hiçbir şey dokunulmaz değildir, yaşam tümüyle arındırılmıştır kutsallıktan. Modern insanları

durduracak bir şey kalmamıştır belki de; hiçbir şey tutamaz onları; korku ve titremeden arınmışlardır; çıkarları gerektirdiğinde önlerine çıkan her şeyi ezip geçmekte özgürdürler (Berman, 2021). Modernliğin birey üzerinde yarattığı yoğun vurgu, toplumsal kurallar ve cemiyetin yok edilmesi ile sonuçlanmıştır. Birey, cemiyet yerine aslında içi boş olan bir özgürlüğü tercih etmiş, bu asılsız özgürlüğün estirdiği rüzgarla da kendini tanımlama derdine düşmüştür (Talu, 2010). Çünkü, özgür bireyin kimliği artık toplumun yahut bir cemiyetin üyesi olmak üzerinden tanımlanmamaktadır. Bu nedenle, bu özgürlük bireye kendini yeniden tanımlama gereği sunmaktadır. Kişi hem özgür hem de görece kimliksizdir. Bu özgürlük ile birlikte kendine bir kimlik edinmesi gerekmektedir.

Modernizmin beraberinde getirdiği bir diğer önemli kavram ise feminizmdir. Feminizm, kökeni 18. yüzyıla dayanan ve kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olması gerektiği iddiasıyla ortaya çıkan cinsiyet üzerine kurulmuş bir söylemdir (Çetinel ve Yılmaz, 2016). Ekonomik, politik ve sosyal alanda mevcut olan eşitsizlikleri ve nedenlerini ortaya koyarak bu eşitsizlikleri yok etmeyi amaçlamaktadır. Toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramları bu noktada önem teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek olma halinin ve ikisi arasında bulunan farkların topluma ve o topluma ait kültüre göre nasıl kurulduğu ve şekillendiği ile alakalıdır. Bu doğrultuda modernizm ile birlikte, kadının hem aile içerisindeki hem de toplum içerisindeki yerinde değişimler meydana gelmiştir. Kadın sadece ev ve annelik ile eşleştirilen bir kavram olmaktan çıkmış, iş hayatında gövde kazanmaya başlamış ve yeni kimlikler edinmiştir. Ataerkil düzendeki üzerinde tahakküm kurulan, yönlendirilen ve yönetilen kadın profili yerini kendi hayatının karar mekanizması olan bir kadın imajına bırakmaya başlamıştır. Kadının modern dünyadaki bu değişimi beraberinde aile dinamiklerinde de değişimler meydana getirmiştir. Çekirdek aile yapısı da bu değişimin okunabileceği en etkili alanlardan bir tanesidir.

Geleneksel düzendeki geniş aile yapısı toplumsal normlar ve kültürel değerler tarafından şekillenir ve onlardan beslenirken çekirdek ailede bu kaynak, modernizme devredilmiştir. Toplumsal normlar ve kültürel değerler yerini modernizmin kanatları altında getirdiği bireysellik, özgürlük ve feminizm kavramlarına bırakmıştır. Bu kavramlar bireyleri etkilemiş, bireylerin kurduğu aileler de bu kavramlar çerçevesinde

şekillenmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, modernlik “bir gelenek yıkma geleneği (Rosenberg, 1959)” olarak da tanımlanabilmektedir. Modern toplum düzeninin geleneği yıkan çekirdek ailesinde yetişen bireylerin, yine geleneği yıkan aileler kurması muhtemeldir.

1.4.4. Yaş Ayrımcılığı

Levi ve Schmitt, “Batı’da Gençlerin Tarihi¹” adlı eserlerinde; gençliğin biyolojik ve statik bir kimlik olmaktan ziyade, dönemin sosyo-kültürel yapısına uyum gösteren bir toplumsal kategori olmasından yola çıkarak, Antik dönemden modern sanayi dönemlerine kadar gençliğin farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik şartlarda hangi değişim ve dönüşümleri geçirdiğini incelemişlerdir. Sanayi öncesi toplumlarda “yetişkinlik” ile “çocukluk” evresi arasındaki geçiş dönemini ifade eden “gençliğin” çok kısa yaşandığı ve kişilerin çocukluk evresinden yetişkinliğe şimdi olduğu gibi uzun bir dönemin sonunda değil, farklı ritüel ya da törenlerle kısa süreli bir geçiş aşamasından sonra yetişkin yaşama dahil oldukları, çeşitli toplumsal süreçlerden ve bu toplumlardaki yetişkinliğe geçiş seremonilerinden yola çıkılarak gösterilmiştir (Şahin, 2007). Geleneksel toplumlarda çocuklar sağlıklı ve yeterli bir gençlik dönemi yaşamaksızın yetişkinlik dönemine adım atmaktadır. Çocukluktan itibaren geniş aile yapısı içerisinde birer iş gücü olarak görülen çocuklar akabinde de aileyi daha da genişletme misyonlarını yerine getirmek için birer yetişkin gibi evlenip çocuk sahibi olmaktadır. Bu iki süreç arasında yaşanması gereken “gençlik” dönemi neredeyse kayıptır. Sanayileşme sonrası meydana gelen modern toplumlarda bu süreç değişim göstermiştir. Gençlik evresi insan yaşamı için hem sosyal hem psikolojik açıdan önemli ve değerli bir dönem haline gelmiştir. Kişinin eğitimi, sosyal benliği, kimliği ve üretkenliği için temel teşkil eden bir evre olarak addedilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda söylenebilir ki; modernizm kendi üretim araçlarını ya da bireyini ürettiği gibi aynı zamanda kendi “gençlik” kavramını da üretmiştir. Bu yeni gençlik anlayışı modernizm ile birlikte doğmuştur.

¹ “A History of Young People in the West: Ancient and Medieval Rites of Passage (Volume One)” & “A History of Young People in the West: Volume II: Stormy Evolution to Modern Times”.

Her kavram zıddıyla birlikte anlam kazanır. Modernizm ile birlikte gençlik enerjinin, dinamizmin, yeniliğin ve çağdaşlığın sembolü olmuştur. Bireyin kulağına daima yeniliğin peşinden gitmesini fısıldayan modernizm ilerlemenin öznesi olarak gençliği belirlemiştir. Modernizmin gençlik kavramına atfettiği bu kıymet başka bir kavramın altının çizilmesine neden olmaktadır: yaş ayrımcılığı. Modern çerçevede yapılan bu “genç” tanımı karşıt perspektiften baktığımızda aslında aynı zamanda bir “yaşlı” tanımıdır. Gençliği dinamizm, yenilik ve çağdaşlık ile özdeşleştiriyor olmak, yaşlılığı da atıllık, geri kafalılık ve çağ dışılık ile özdeşleştiriyor olmak demektir. Modern düzenin gençliği yücelten bu yaklaşımı yaş ayrımcılığına sebep olmakta ve bu ayrımcılığın pratikleri toplumun birçok noktasında kendini göstermektedir.

Bir insanın aslında ne zaman “yaşlı” (aynı zamanda “genç”, “çocuk”) sayılacağına objektif bir tanımı yoktur. Devletlerin ve uluslararası kuruluşların yaşlılık için belirlediği “60 yaş” ya da “65 yaş” üstü gibi sınırlar vardır. Sosyal politikalar açısından böyle bir kronolojik tanımlama gerekli de görülebilir. Ancak, sosyolojik olarak “yaşlı” kategorisi, zamandan zamana ve toplumdan topluma değişen bir niteliğe sahiptir (Çayır, 2018). Bu nedenle, bu kategorilerin herhangi bir toplum ve zaman dilimi için net bir tanımı ya da keskin ayrımları bulunmamaktadır. Yaşlanma, aynı toplumda farklı kategorilerde görüldüğü gibi aynı sınıf içinde de bu durum söz konusu olabilmektedir. Yani yaşlanma zamana, mekâna ve toplumsal bağlamın durumuna göre şekillenmektedir. Böylece bedene ilişkin kültürel kodlara ve toplumsal algılara ilişkin bilgilerin ipuçları da yaşlanma olgusunun içinde barınmaktadır (Demir, 2020).

Psikolojik açıdan bakıldığında ise Ram ve arkadaşları (2010) yaşlanmayı birincil, ikincil ve üçüncül yaşlanma bağlamında incelemektedir. Bu üç farklı yaşlanma bağlamı, “yaşlanma” ve “yaş” kavramlarının birbirinden bağımsızlığına ve biricikliğine işaret eder. Birincil yaşlanma, çoğu insanın yaşı ilerledikçe karşılaştığı biyolojik, psikolojik, sosyokültürel ve yaşam döngüsüyle ilgili deneyimlerdeki normal ve beklendiği değişimlerdir. Birincil yaşlanmaya örnek olarak, çoğu kadının ileri orta yaşta yaşadığı menopoza verebiliriz. İkincil yaşlanma, hastalık sonucunda veya çevresel, yaşam biçimiyle ilişkili etkenler sonucunda ortaya çıkan birincil yaşlanmadaki gibi kaçınılmaz olmayan deneyimlerdir. Örneğin zihin işlevlerinde

kademeli bir bozulmayla kendini gösteren ve dünya çapında milyonlarca insanı etkileyen Alzheimer hastalığı yaşlılığın olağan, herkeste görmeyi beklediğimiz bir parçası değildir. Son yaşlanma biçimi olan üçüncül yaşlanma ise ölmekten kısa bir süre önce gerçekleşen hızlı bilişsel ve fiziksel çöküşe işaret eder (Wise, 2018). Ancak modern düzen ile birlikte yaşlı ve genç olma hali kati sınırlar ile ayrılmakta ve belirli özellikler yaşlılığın ya da gençliğin tekeline verilmektedir.

Yaş ayrımcılığı, bir bireye yalnızca yaşından dolayı sergilenen ayrımcılık türüdür. Kişinin yaşı dolayısıyla kalıpyargılar çerçevesinde tanımlanması, yaşa atfedilen belli başlı özellikler ile etiketlenmesi ve tüm bunlar ışığında maruz kaldığı tutumlar yaş ayrımcılığıdır. Çayır'a (2012) göre, bağımlı ve bakıma muhtaç olarak algılanma, muhatap almama, sosyal hayattan dışlanma, suistimal etme ve çalışma hayatında yaş ayrımcılığı yaşlılığın yaşlı bireyler açısından pratiğe dökülen kısımlarıdır. Modernizm ürettiği yeni “genç” kavramıyla ayrımcılığın altını bir kere daha çizerek yaşlı bireylerin de yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Halbuki, daha önce de bahsedildiği üzere bu tanımlamalar zaman dilimine ve topluma göre farklı özellikler gösterebilmektedir. Geleneksel toplumun geniş ailesine bakıldığında modern düzenin “yaşlı” profilinden bambaşka bir imaj ile karşılaşılmaktadır. Geniş aile yapısı içerisinde aileyi yöneten, yönlendiren, bir arada tutan ve hatta kök görevi gören yaşlılara kayda değer bir hürmet ve saygı gösterilmektedir. Sahip oldukları yaşam tecrübesi nedeniyle her bir kelimalarına kıymet atfedilen ailenin yaşlı üyeleri, diğer aile üyelerinin iş, sosyal ve özel yaşamları ile ilgili de söz sahibidir. Geniş ailenin yaşadığı bir hanede yaşlı üyelerin aktardığı ve benimsettiği geleneksel normlar ve kültürel değerler hakimdir. Hanede bulunan daha genç nesillerin iş seçimleri de, eş seçimleri de ailenin yaşlı üyelerinin onayından geçmektedir çünkü geleneksel toplumda gençlik toyluk ile özdeşleştirilmektedir. Oysa modern toplumun çekirdek ailesi büyükanne ve büyükbaba gibi ailenin yaşlı üyelerini en baştan hanenin dışına taşımaktadır. Çünkü bireylerin seçimlerine tesir etmesi istenen gelenekten geçen etkenler değil, çağın gereklerinden gelen modern kavramlardır. Bu nedenle, gençlik dinamizm ile yüceltilirken yaşlılık atıllık ile devre dışı bırakılmıştır. Yaşlı üyelerin aile içerisinde genç nesillere aktardığı kültür mirası sekteye uğramıştır. Modernizmin doğurduğu yaş ayrımcılığıyla aile yapısının uğradığı bu çözülme ve yeni nesillerin

seçimlerinde baş rol oynayan bireysel ve özgürlükçü düşünce, aile ve evlilik kurumuna bakışın ve pratik edilişinin değişime uğramasına neden olmuştur.

1.4.5. Modernizm ve Yeniden retim

Modernizm geleneksel karşıtlığı ile tanımlanmakla birlikte toplumsal, ekonomik ve teknolojik bir değişim sürecidir. Berman’a (2021) göre modernlik 3 temel evreye ayrılmıştır. İlk evre 16. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın başına kadar devam eden süreçtir. Bu süreçte insanlar modern hayatı yeni algılamaya başlamıştır ve esasında ne ile karşı karşıya olduklarının tam olarak farkında değillerdir. Modern hayata dair düşüncelerini ve deneyimlerini paylaşacakları bir camia ihtiyaçları doğmuştur ancak bu gereksinimi hangi zeminde gidereceklerine ilişkin fikirleri yoktur. İkinci evre Fransız Devrimi ile başlar ve etkisi büyüktür. Bu kayda değer etki ile birlikte hızlı bir şekilde modern bir toplum meydana gelir. Bu ani oluşum kişisel, toplumsal ve siyasal yaşamda değişimler ve dönüşümlere neden olur. Ancak ani şekilde değişmiş ve dnşmiş modern toplumda var olmak hala modern olmayan zamanları anımsatmaktadır. Bu da modernizm düşüncelerinin kökleşmesini sağlar. Son evrede yani 20. yüzyılda ise modernizm neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alacak kadar genişlemiştir. Bu geniş çerçevede fazlaca sayıda ve çeşitte algılanan, deneyimlenen ve paylaşılan modernizm derinliğinden çok şey kaybeder. Bu kayıp da insanların kendi hayatına anlam verme kaygısına kapılmalarına neden olur. Berman’ın 3 evresi göstermektedir ki; modernizm yalnızca yeni teknolojik aletlerin ve makinelerin üretilmesiyle alakalı değildir. Modernizm, aynı zamanda kendi toplumuna ait yeni insanlar da üretmiştir. Modernlik makinelerce oluşturulmaktadır ve modern insanlar sadece mekanik kopyalarıdır (Berman, 2021).

Modern topluma ait olmak demek gelenekseli sırtından çıkarıp modernizmi bürünmeyi gerektirmektedir. Bu da bireyler için yeni bir kimlik inşası, kurumlar içinse yapısal dönüşümler anlamına gelmektedir. Geleneksel düzenin getirdiği normlardan, şekillerden ya da kimliklerden sıyrılmak yeterli değildir. Aynı zamanda tüm bunların yerine yenilerini koymak gerekmektedir. Berman (2021) modernizmin doğurduğu yenilikleri Karl Marx’ın düşüncesinden yola çıkararak açıklamıştır: “Katı olan her şey buharlaşıp havaya karışıyor, kutsal olan her şey dnyevileşiıyor ve insanlar nihayet kendi gerçek yaşam koşulları ve diğer insanlarla ilişkileriyle yüzleşmeye

zorlanıyorlar.” Modernizm, toplumun var olan sistemindeki yerleşmiş ve hatta kökleşmiş öğelerin buharlaşmasına ve sonrasında modern düzene uygun olacak şekilde yeniden biçimlenmesine neden olmuştur. “Katı olan her şey” -sırtımızdaki giysilerden onları dokuyan tezgah ve makinelere, makinelerin başında çalışan insanlara, işçilerin yaşadığı ev ve mahallelere, işçileri sömüren şirketlere, kasabalara, şehirlere, koca koca bölgelere ve onları içine alan uluslara kadar- bütün bunlar ertesi gün yıktırılmak, dağıtılmak, parçalanmak, yerle bir edilmek üzere yapılıyor. Öyle ki ertesi hafta yeniden işlenebilsin, yerine konabilsin ve bütün bu süreç, inşallah sonsuza değin, tekrar tekrar, çok daha karlı şekillerde devam etsin (Berman, 2021). Katı olan her şeyin buharlaşma süreci döngüseldir. Bu nedenle, esasında buharlaşan en temel şeyin “kalıcılık” olduğu söylenebilir. Modern düzende kökleşen hiçbir şeyin yeri yoktur çünkü bu düzen daima yeni olanın peşinden gitmeyi ve hatta eskiden olabildiğince çabuk kurtulup yeni olana da olabildiğince hızlı uyum sağlamayı gerektirir. Modern dünya, hiçbir şeyin kalıcı olmadığını, yeni olanın arzulandığı, eski olanın reddedildiği bir düzeni temsil ediyordu (Talu, 2010). Bu düzen bireyi, toplumu ve elbette ki beraberinde aile kurumunu da etkileyerek belli başlı bir dönüşüme vesile olmaktadır. Yeni olanın makbul kılındığı bu modern düzenin ürettiği yeni ve modern insan da tüketmenin hazzını benimsemektedir. Bu bireylerin oluşturduğu aileler ve toplum da eskiye nazaran yeni dinamiklere sahip olmaya başlamıştır. Geleneksel düzendeki geniş aile yapısından modern hayatın çekirdek ailesine geçiş, bu çerçevede anlamlandırılabilir. Çünkü hem bireyler hem de aile kurumu halihazırda mevcut olan kimlik ve yapılarından modernizm rüzgârı sebebiyle sıyrılmaya başlamış ve akabinde yeniden şekil almıştır.

Katı olan her şey gibi toplum da buharlaşmıştır ve yeni bir yapı kazanmıştır. Modernizm, sanayileşme ile birlikte yeni bir düzen getirmiştir. Üretime odaklı sanayi üretiminin koşulları, dayanışma ve dostluk duygularından çok bireyler arasında saldırganlık, egemenlik, rekabet, savaş ve emperyalist sömürü ilişkisini besliyor ve “her bir bireyi diğerinin karşısına koyan” yeni bir toplumsal düzeni doğuruyordu (Eagleton, 1999). Geleneksel bir toplumdan modern topluma geçiş noktasında ekonomik düzenin etkisi oldukça büyüktür. Sanayileşme ile birlikte meydana gelen makineleşme, kol gücünü ve beşerî emeği değersiz kılarak insanların yeni üretim koşullarına uyumlanabilmek adına kentlere göç etmesine neden olmuştur. Bu sebeple,

bu süreç içerisinde toplumun geçim kaynağı, üretim koşulları ve aletleri, yaşam alanları ve tarzı değişmiştir. Bununla birlikte toplumu şekillendiren ana kaynak gelenek olmaktan çıkmış ve modernizm bu açığı kapatmıştır. Yeni dinamiklerin modernizmin kavramları tarafından oluşturulduğu bu toplum, geleneksel toplumdan kayda değer biçimde farklılık göstermektedir. Bireyiyle, aile yapısıyla, üretim koşullarıyla, onu ayakta tutan yeni değerleriyle yeni bir toplum doğmuştur. Modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden, ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi. Modern olmak, Marx'ın deyişiyle “katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği” bir evrenin parçası olmaktır (Berman, 2021).

Toplum ve ailenin birbirini daima etkileyen ve besleyen iki öge olması nedeniyle eş zamanlı olarak aile kurumunda da yenilikler meydana gelmiştir. Modernizm ile birlikte parçalanmaya başlayan gelenekselin geniş aile yapısı “eski” olarak tanımlanmaya mahkum edilmiş ve modern toplumun kendi aile tipini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik faaliyetlerin tarımdan sanayiye doğru kayması kentlere doğru nüfus gücünü arttırmış ve buna bağlı olarak geleneksel aile tipi çözülmeye başlamıştır. Artık kentsel yaşamda anne, baba ve küçük çocuklardan oluşan çekirdek aile tipi egemen olmaya başlamıştır (Suğur ve Suğur, 1998). Katı olan buharlaşmış ve yeni rollere sahip üyeleri ve yeni dinamikleri ile yeni bir aile yapısı ortaya çıkmıştır. Kalabalık geniş aileye nazaran sayıca azalmış çekirdek aile kentlerin ailesi olarak var olmuştur. Aile içerisindeki hiyerarşi çözülmüş, aile üyeleri görece daha eşit bir konuma yerleştirilmiştir. Modernizm ile birlikte yükselişe geçen toplumsal cinsiyet kodları ve eşitlik kaygısı aile yapısı içerisinde de kendini göstermiştir. Kadınların iş yaşamına daha fazla dahil oluşu kadının salt domestik kodunu yıkmış ve aile içerisindeki roller yeniden şekillenmiştir. Modern düzen ile birlikte aile geleneksel düzendeki “üreten” rolünü yitirmiş yalnızca “tüketen” bir yapıya dönüşmüştür. Ayrıca farklı kuşakların aynı zamanı ve mekânı paylaşmasını sağlayan geniş ailenin yerini çekirdek aileye bırakmasının kültür aktarımına ket vurduğunu söylemek yanlış olmaz.

Modernizmin buharlaştırdığı bir diğer öge ise “yaşlılık” algısıdır. Yaşlılık kronolojik olarak 60 veya 65 yaş üstü yaşam evresi olarak tanımlansa da biyolojik, psikolojik, bilişsel ve sosyal bileşenleri ile ele alındığında tanımı takvime

hapsedilmeyecek kadar karmaşık bir kavramdır (Salur, 2018). Özellikle geleneksel toplumlarda bu kavramın manevi anlamı yüksektir. Yaşlılara sahip oldukları hayat tecrübesi nedeniyle saygı ve hürmet gösterilir, evlere bereket getirdiklerine inanılır ve öğütleri kayda değer derecede etkilidir. Diğer aile odaklı toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de yaşlılar hayatlarının büyük kısmını çocuklarının yanında ya da çocukların yakınlarda bir yerlerde yaşayarak hayatları boyunca farklı derecelerde olmak üzere çocuklarının bakımındadır (Duben, 2018). Geniş aile yapısı, yaşlılığın manevi değerine uygun bir aile yapısıdır. Evin reisi, hanenin en yaşlı erkek üyesidir. Yaşlıların sözü kural niteliğindedir ve onların yönlendirmeleri ile kararları belirleyicidir. Yaşça daha büyük olanlar, statü olarak diğerlerine nazaran daha iyi konumdadır. Ancak, modernizm yaşlılığın kıymetinin karşısına gençliğin dinamizmini koyarak bu kavram üzerinden gösterilen hürmeti zedelemektedir. Her daim yeniliğin gerekliliğinin altını çizen modernizm, yaşlı bireylerin yeni kuşaklara aktardığı kültürel bilgi birikimini atıl kılmaktadır. Modernleşme süreci bağlamında, yani sanayileşme-kentleşme-artan eğitim olanakları bağlamında bakıldığında yaşlı bireylerin toplumsal statüsünün azaldığı görülür. Zira kentleşme sürecinde geniş aile dağılmış, gençler aileden ayrılmıştır. Böylece, yaşlı insanların kültür aktaran rolünün altı oyulmuştur (Çayır, 2018). “Katı olan her şey buharlaşıyor” mantığı çerçevesinde, modernizm ile birlikte yaşlılık kavramının da dönüşüme uğradığı ve bu dönüşümün aile kurumuna da etki ettiği söylenebilir.

Modernizmin toplumunu ve aile kurumunu oluşturan bireyin de değişim yaşamaması imkansızdır. Modern düzen aynı makineler gibi kendi bireyini de üretmiştir. Geleneksel toplumun bireyi, bulunduğu cemiyeti şahsından önce tutarken, modern toplumun bireyi için öncelikli olan kendisidir. Geleneksel düzenin aksine, modern düzende, birey toplumdaki önce gelir. Bireycilik, bireyler arasındaki bağların gevşek olduğu, herkesin sadece kendisine ve çekirdek ailesine bakmak zorunda olduğu kültürler için geçerlidir. Toplulukçuluk ise insanların doğuştan itibaren güçlü ve sıkı gruplara bağlı olduğu ve bu bağlılığın yaşam boyunca, sorgulanmayan bir sadakat karşılığında var olduğu toplumlarda vardır (Sungur, 2012:). Geleneksel düzenin birlik ve beraberlik anlayışı buharlaşmış ve yerine daima yeniliğin peşinden koşan bireycilik gelmiştir. Geleneksel düzenin geniş ailesinde birey öncelikli kimliğini ait olduğu geniş aileden almakta ve bu ailenin bir parçası olarak ve yine bu aile ile birlikte hareket

etmektedir. Ancak çekirdek ailede bu işleyiş alt üst olmuştur. Birey, kimliğini bulunduğu bir cemiyet olmaksızın kendisi icat etmek durumundadır. Modernizmin bireyi özgür kıldığı iddiasından gelen bu kimlik icat etme görevi bireyin toplumdan bir kere daha ayrışmasına neden olmaktadır. Richard Sennet’e göre, modern birey için toplumsal yaşama katılmanın tek yolu, sessiz bir izleyici olmaktır. “Duygudışı etkinlik” olarak tanımladığı yabancılaşmayı sanayi kapitalizminin temel sorunu olarak işaret eden Sennet bölünme, ayrılma ve yalıtımı da bu sorunun imgeleri olarak tanımlıyordu (Sennet, 1977). Richard Sennet’in bu ifadesi modern toplumun birey profilini gözler önüne sermektedir. Bireyin toplumsal yaşamdan kopuşu, kişisellik ihtiyacı ve inziva özlemini tetiklemekte ve bireyi özel hayata ve yalnızlığa mahkum etmekteydi (Talu, 2010).

Sonuç olarak söylenebilir ki, modernizm katı olan her şeyin buharlaştığı ve bu durumun sürekli kendini yinelediği bir düzen getirmiştir. Gelenekselin kökleşmiş ve temel teşkil eden pek çok ögesi modernizm rüzgârı ile birlikte yeniden şekillenmek ve kimlik kazanmak durumunda kalmıştır.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Konusu ve Problem Cümlesi

Aile, bireyin sosyalleştiği ilk ortamdır. Bu sosyalleşme süreci içerisinde çocuk ailenin sahip olduğu değer ve kurallar çerçevesinde gelişim göstermektedir. Durbin ve arkadaşlarına (1993) göre, sosyalizasyon olarak tanımlanan bu aktarım süreci çocuğun içinde yaşadığı kültürel ortama ve aileye uyum sağlaması için kazanması gereken temel tutum ve davranışların, çocuk yetiştirme yöntemleri, eğitim sistemi, disiplin vb. yollarla çocuğa taşınması ya da kazandırılması olarak tanımlanabilir. Çocuklar, bu değer ve kuralları zaman içerisinde gözlemler, deneyimler, içselleştirir ve uygulamaya başlar. Böylece, toplumda uyumlu bir şekilde var olabilmenin koşulları aile kurumu aracılığıyla bireye kazandırılmış olmaktadır. Cooley, Mead, Sherif gibi sosyologlar, benlik kavramına sosyolojik açıdan yaklaşmışlar ve benliğin bireyin toplumsallaşma süreci içinde ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir (Tan, 1970). Bu yaklaşıma göre, çocuğun önce aile içerisinde, akabinde ise toplum içerisinde yetişkinlerin davranışlarını takip ederek kendi benliğine kattığı söylenebilir. Bu nedenle, bir bireyin yetişkinliğinde bulunduğu tercihler, sahip olduğu tutum ve sergilediği davranışlar hususunda çocukluğunda içinde bulunduğu aile yapısı oldukça önem taşımaktadır. Kişinin sosyalleşme sürecinde oluşan benliğinin en büyük mimarlarından biri ailesidir.

Evlilik, yetişkinlik döneminde alınan en önemli kararlardan biridir. Kişilerin aile kavramı algısı, eş seçim kriterleri, evlilik sürecinde uygulanan merasimler, hane seçimi, çocuk yetiştirme tarzı gibi birçok faktör kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Kişinin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımının şekillenmesinde yine içinde yetişmiş olduğu aile yapısı etkili olabilmektedir. Toplumu meydana getiren ailelerin özellikleri, kişilerin içinden çıktıkları aileler tarafından oluşturulmaktadır. Ailenin yapısı ve beraberinde aile üyelerine atfedilen rol ve sorumluluklar, beslendiği kaynaklar, özellik ve dinamikleri bu konuda önemli noktalardır.

Bu doğrultuda, çekirdek aile yapısı ve geniş aile yapısı içerisinde yetişme durumunun kişinin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımını etkileyebileceği ve hatta belirleyebileceği ihtimali mümkündür. Çünkü bu iki aile yapısı birçok noktada

birbirinden oldukça farklılık göstermektedir. Bir bireyin sosyalleştiği ve benliğinin geliştiği ilk ortamın çekirdek aile ya da geniş aile olmasının etkileri benzer değildir. Bu nedenle, bireylerin yetişkinlik döneminde evlilik ve aile yaşamına ilişkin algısının, seçimlerinin ve yaklaşımının da benzer olmaması muhtemeldir. Tüm bu bilgiler ışığında, bu araştırmanın konusu “Büyük Ebeveyn ile Yetişmenin Evlilik ve Aile Yaşamına Yaklaşım İlişkisi: İstanbul Örneği” olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın problem cümlesi ise “Geniş aile yapısında büyük ebeveynlerin kültür aktarımları ile yetişen bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımları, çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerin kültür aktarımı olmaksızın modernizmin etkisiyle yetişmiş bireylerden farklılık gösterir mi?” şeklinde oluşturulmuştur.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada, büyük ebeveynleri ile birlikte ve ayrı olmak üzere farklı yetiştirme ortamlarında büyümüş bireyler üzerinden yeni neslin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımlarının değişim gösterip göstermediğine ışık tutulacaktır. Evlilik ve aileye yaklaşım konusuna ışık tutmak aynı zamanda toplumun süreç içerisindeki dönüşümünü ortaya koymak için de önemli bir adımdır.

Sanayileşme ve modernizm rüzgarıyla birlikte dönüşen aile yapısı toplumda belli başlı konularda değişimlere sebebiyet vermiştir. Sanayileşme öncesi, aile kurumu iş gücünün mühim temellerinden birini oluşturmaktadır çünkü her bir bireyin sahip olduğu bir rol bulunmaktadır. Aynı zamanda, sanayileşme önce mekânsal olarak iş ve hane ayrımı keskin bir çizgi ile ayrışmamaktadır. Bu durum, aile üyelerinin küçükten büyüğe aynı zamanı ve mekânı paylaşımları konusunda kayda değer bir fırsat sunmaktadır. Ancak, sanayileşme ile birlikte, tüm bu süreçte bazı çözümler meydana gelmiştir. Kente göç, iş alanının haneden ayrışması, nesillerin farklı mekânları ve zaman dilimlerini paylaşıyor olması beraberinde bazı değişimleri de getirmiştir. “Sanayi toplumu” kişilerin kendi anlam ve tanımlarını geliştirmeleri için zorlandıkları “bireyselleşmiş toplum” olarak dönüşmüştür. Bireyler bu defa yeni kesinlikler bulmak ve icat etmeye mecbur bırakılmışlardır. Kendi özgeçmişinin, kimliğinin, toplumsal ilişkiler ağının, taahhütlerinin, inançlarının bir tasarımcısı olarak birey (özgürlüğün yerine geçen fakat özgürlükten ziyade) bağlamı olmayan asılsız bir serbestlik ile ben-

merkezcil bir yaşam şeklinden keyif almaktadır (Beck, 1994). Tüm bu süreç doğrultusunda, modernizmin doğurduğu bireysellik ve özgürlük kavramlarının evlilik ve aile yaşamına tesirinin üzerinde çalışılabilecek düzeyde kayda değer olduğu düşünülmüştür. Büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen bireylerin aile ve evlilik yaşamına ilişkin yaklaşımlarında rol oynayan kültür mirasının sahip olduğu etki alanından modernizmin ne derece pay işgal ettiğinin ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Bunun yanı sıra; yaş ayrımcılığı ile oldukça fazla karşılaştığımız günümüzde, modern hayatın ötekileştirdiği yaşlı bireylerin büyük ebeveyn olarak aile içerisindeki rolünün toplumsal etkisi de vurgulanacaktır. Farklı kuşakların aynı mekânı ve zamanı paylaşıyor olmasının ve olmamasının aile kurumunu ve toplumu nasıl etkilediğinin altı çizilerek literatüre katkı sağlanacağı da düşünülmektedir.

Geniş ailede büyük ebeveynler ve torunların bir arada oluşu kültürel normların ve geleneksel değerlerin yeni nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Değerler sosyolojide bireylere, gruplara, örüntülere, hedeflere ve sosyo-kültürel nesnelere verilen önem üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanabilir. Bu noktadan hareketle, değer, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart (ölçüt) sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir (Theodorson, 1979). Aile içerisindeki yaşlı bireylerin sahip olduğu misyon doğrultusunda, yeni neslin aile ve evlilik yaşamına ilişkin yaklaşımlarının değerler çerçevesinde şekillendiği söylenebilir. İçselleştirilen değerler, kişilerin ileriki yaşamında oluşan aile kavramında, eş seçiminde ve gelişen evlilik yaklaşımlarında etkili olabilmektedir.

Yukarıda bahsedilen tüm noktalar ışığında, bu araştırmanın temel amacı, büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen ve büyümeyen bireylerin deneyimledikleri kültür aktarımının evlilik ve aile yaşamı yaklaşımlarına etkisini inceleyebilmek ve Türk toplumunda sanayileşme sonrası geniş aileden çekirdek aile yapısına geçişi göz önünde bulundurarak, büyük ebeveyn ile birlikte ya da ayrı olmak üzere yetişme ortamının evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımları arasında bir ilişki olup olmadığını saptayabilmektir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Büyük ebeveyni ile birlikte büyüyen ve büyümeyen bireylerin aile kavramları örtüşmekte midir?
- Büyük ebeveyni ile birlikte büyüyen ve büyümeyen bireylerin eş seçimi arasında bir farklılık mevcut mudur?
- Evlilik sürecinde yer alan merasimleri uygulama konusunda içinde yetişilen aile yapısının bir etkisi var mıdır?
- Çekirdek ya da geniş ailede büyümek bireyin hane seçiminde belirleyici midir?
- Büyük ebeveyni ile birlikte büyüyen ve büyümeyen bireylerin çocuk sayısı ve yetiştirme şekli arasında bir farklılık mevcut mudur?

Yukarıda belirtilen sorular ve araştırmanın amacı takip edilerek elde edilen bulgular sonucunda literatüre yeni neslin aile ve evlilik yaşamına ilişkin yaklaşımları ve yaşlılık konularında farklı bir perspektiften katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın temel özelliği, bireylerin gerçeği sosyal dünyalarıyla etkileşimleri içinde nasıl inşa ettiği üzerinde yoğunlaşmasıdır. Nitel araştırmacılar, insanların deneyimlerini nasıl yorumladıklarını, dünyalarını nasıl kurduklarını, deneyimlerine nasıl bir anlam yüklediklerini anlamaya çalışırlar (Merriam, 2018). Bu doğrultuda, özellikle sosyal bilimler alanında olay ve algıları daha derinlikli inceleyebilmek ve anlamlandırabilmek için nitel araştırma yöntemi sıklıkla kullanılmaktadır. Çünkü, bu alanda kesin bir doğru yoktur. Olaylara tek bir kesin doğrunun çizdiği çerçeveden bakılmamaktadır. Yüklenen anlama göre getirilecek yorumlamalar da farklılık göstermektedir. Anlam oluşturulmuş ancak, keşfedilmemiştir. Anlam nesnenin doğasında değildir, yalnızca birinin kendisiyle karşılaşmasını bekler. Anlamlar, insanlar tarafından, onlar yorumladıkları dünyayla meşgul oldukça inşa edilir (Crotty, 1998). Bu nedenle, nitel araştırma yönteminin en büyük avantajlarından biri, çok geniş bir örneklem grubuna başvurulmasa dahi anlam bakımından derinlikli ve zengin verilere ulaşılabilir olmasıdır.

Bu bağlamda, bu araştırmada kişilerin içinde yetiştikleri aile yapısının evlilik ve aile kavramlarına yükledikleri anlam ve bu alanlardaki yaklaşımları üzerindeki etkisinin incelenebilmesi adına nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

2.3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, araştırma modeli olarak ilişkisel örnekolay tarama modeli kullanılmıştır.

Örnekolay tarama modelleri, evrendeki belli bir ünitenin (bireyin, ailenin, okulun, hastanenin, derneğin ve benzerlerinin) derinliğine ve genişliğine, kendi içinde ve çevre ile olan ilişkileriyle, araştırılarak tanınmasını amaçlayan tarama düzenlemeleridir. Bunlara monografi çalışmaları da denmektedir (Tütengil, 1975). İlişkisel model ise, dünyada var olan her şeyin birbiri ile bir ilişki içerisinde olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Bu ilişkisellik olay ile olguları anlamlandırmak ve yorumlamak açısından etkili bir zemin sunmaktadır. Bu çoklu nedensel ilişki düzeni içinde, belli şeylerin birlikte değiştiğinin anlaşılması bile ilk anda çok karmaşık görünen bu ilişkiler demetinde bir düzen olduğunu göstermeye ve bazı önlemler alarak istedik sonuçlar almaya yardımcı olacaktır (Simon, 1969).

2.3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Örneklem, belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar, çoğunlukla örneklem üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar alındıkları evrene genellenir (Karasar, 2020). Bu araştırmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan çekirdek ailede ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 18 yaş üzeri, kadın ve erkek bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise bu evrenden oransız küme örnekleme yöntemi ile seçilmiş çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı yetişmiş 5 kadın ve 5 erkek ile büyük ebeveynleri ile geniş ailede yetişmiş 5 kadın ve 5 erkek olmak üzere toplamda 20 katılımcı oluşturmaktadır.

2.3.3. Veri Toplama Aracı ve Teknikleri

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme tekniğine başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda çok sık başvuru alan veri toplama tekniği olan görüşme, görüşülen kişilere kendilerini birinci elden ifade edebilme fırsatı verirken, araştırmacıya da görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde bulundukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri yardımıyla derinlemesine anlama imkânı sunar (McCracken, 1988).

Derinlemesine görüşme esnasında 20 gönüllü katılımcıya demografik bilgi formu sunulmuş ve yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu açık uçlu sorular ile daha detaylı ve zengin veri toplanması amaçlanmıştır. Çünkü, daha az yapılandırılmış görüşmeler katılımcının algıladığı dünyayı kendi düşünceleriyle anlatmasını sağlar. Bu dünyaya ulaşmak için sorularınız genellikle açık uçlu olmalıdır (Merriam, 2018). Bu sistem katılımcılarla görüşme sürecince yeni konuların açılabilmesine, daha önce düşünülmemiş ve değinilmemiş noktalara parmak basılabilmesine ve yeni perspektiflerin keşfedilmesine imkân sağlar.

Demografik bilgi formunda katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi ve meslek gibi kişisel bilgilerinin ve büyüdüğü aile yapısının tespit edilmesi amaçlanmıştır ve bu doğrultuda sorular sorulmuştur. Görüşme formunda ise, bireylerin aile kavramına bakış açısı, eş seçimi, evlilik sürecindeki merasimlere yaklaşımı, hane seçimi ve çocuk sayısı ile yetiştirme şekli konularında açık uçlu mülakat soruları yer almaktadır. Temelde 11, alt sorularla birlikte ise toplamda 16 açık uçlu soru bulunmaktadır. Bu sorular ile katılımcıların evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımları hususunda veri toplanması planlanmıştır.

2.3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde derinlemesine görüşmenin öncelikli olarak yüz yüze yapılması amaçlanmıştır ve tercih edilmiş ancak pandemi² koşulları nedeniyle bazı

² Koronavirüs salgını, 2021 - 2022

görüşmeler -katılımcıların isteği üzerine- online olarak gerçekleştirilmiştir. 20 görüşmenin 12'si yüz yüze gerçekleştirilmiştir ve katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri mekanlar tercih edilmiştir. Kalan 8 görüşme ise online olarak görüntülü şekilde gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme ortalama 1 saat kadar sürmüştür.

Önce demografik bilgilerin alınması ve akabinde görüşme sorularının yöneltilmesiyle görüşmeler tamamlanmıştır. Verilerin analiz edilme sürecini kolaylaştırma amacı ile ses kaydı alınması önerilmiş olsa da katılımcılar çoğunlukla bu duruma sıcak bakmadığı ve olumlu yaklaşmadığı için not alma yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerin hemen sonrasında bilgiler unutulmadan, alınan notlar üzerinden gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

2.3.5. Verilerin Yorumlanması

Araştırmanın nitel bir çalışma olması nedeniyle veri toplama ve veri analizi süreçleri eş zamanlı başlayarak tekrarlanan dinamik bir süreç olarak ilerlemiştir. Ancak, veriler elde edildikten sonra analiz kısmı daha yoğun bir hal almıştır. Derinlemesine görüşme ile elde edilen veriler değerlendirmenin sağlıklı yapılabilmesi adına kodlanmıştır. Kodlama, verinizden çalışmanıza yönelik sembolik kısaltmalar yapmaktan başka bir şey değildir. Bu kısaltmalar, tek kelimelerden, harflerden, sayılardan, sözcük gruplarından, renklerden veya bunların birleşiminden oluşabilir (Merriam, 2018). Verilere atfedilen bu kodlama sürecini, kategori oluşturma aşaması takip etmiştir. Tüm bunlar doğrultusunda, bu çalışmada verilerin değerlendirilme adımı içerik analizine başvurulmuştur. Aslında nitel içerik analizi olayların, mekânların, stillerin, imajların, anlamların ve nüansların anahtar kelime olarak yer aldığı iç görünüm peşindedir (Altheide, 1987). İçerik analizi yöntemi sayesinde katılımcıların sahip oldukları aile tipine göre benzer ve farklı yaklaşımlarının tespit edilerek tümevarımsal bir analiz gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu süreçte, çalışmanın konusunun dışına çıkmamak konusunda hassasiyet gösterilmiştir.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Örneklem grubunu çekirdek ailede ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 18 yaş üzeri, kadın ve erkek bireyler oluşturmaktadır. Ancak çalışmanın daha sağlıklı sonuç verebilmesi adına örneklem

grubuna bir sınırlılık getirilmiştir. Çalışmaya aynı ailenin 1’den fazla üyesi dahil edilmemiştir. Aynı ailede yetişmiş bireylerin evlilik ve aile hayatı ile ilgili yaklaşımlarının benzer olabileceği hesaba katılarak çalışmanın gerçekçi ve sağlıklı sonuç veremeyebileceği düşünülmüştür. Bu nedenle, katılımcılar her biri farklı ailelere mensup olacak şekilde seçilmiştir.

Örneklemin yanı sıra, araştırma İstanbul ile sınırlandırılmıştır. Türkiye genelinde daha geniş bir alanda bu araştırmanın yapılabilmesi önünde zaman kısıtlılığı, kişilere erişim zorluğu, finansal güçlükler ve dönemin pandemi koşulları gibi engeller mevcuttur. Bu nedenle, zamanı verimli kullanarak kişilere kolay erişebilmek adına kozmopolit yapısı bu çalışmanın doğasına uygun bulunan İstanbul ili ile sınırlandırma yapılmıştır. Ayrıca, araştırmanın nitel bir yaklaşım taşıması nedeniyle evren ve örneklem seçiminin bu haliyle yeterli ve uygun olduğuna kanaat getirilmiş ve yine nitel yaklaşımın yapısı dahilinde katılımcılarla derinlikli görüşmeler sağlanıp zengin veriler elde edilmesine odaklanılmıştır.

3. BULGULAR

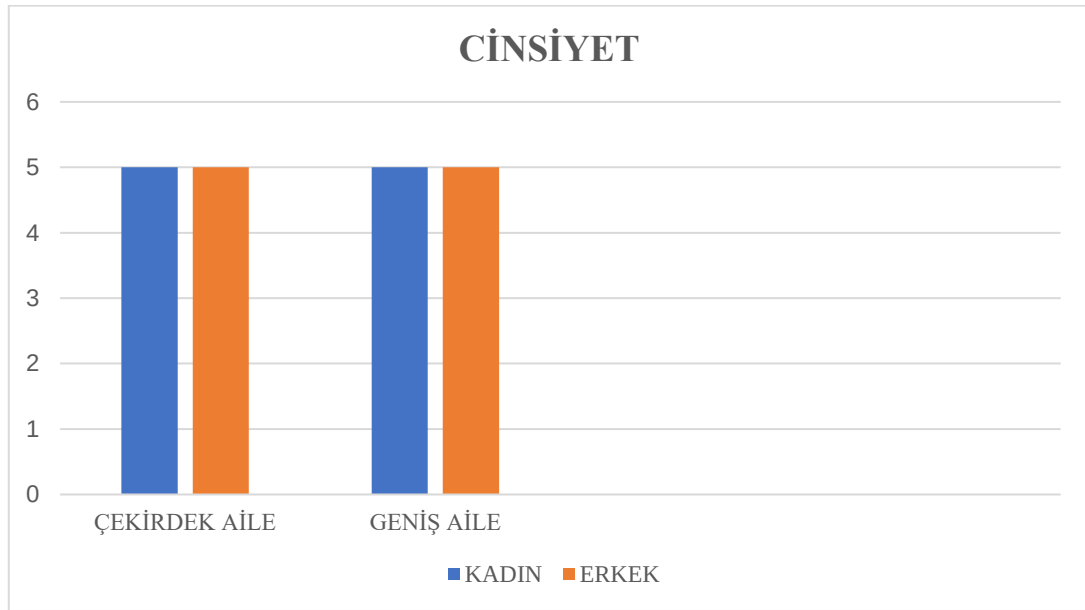
3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Bu çalışma için çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş 10 ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş 10 katılımcı olmak üzere toplamda 20 katılımcı ile derinlemesine görüşme sağlanmıştır. Bu görüşmelerde öncelikle, demografik bilgi formunda bulunan sorular yöneltilmiş ve yanıt alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek, medeni durum ve sahip oldukları çocuk sayısı hakkında bilgi edinilmiştir.

3.1.1. Cinsiyet

Araştırmaya katılan çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş 10 katılımcının 5'i erkek ve 5'i kadındır. Aynı şekilde, büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş 10 katılımcının da 5'i erkek ve 5'i kadındır. Cinsiyetin her aile yapısı içerisinde yarı yarıya oranlanması görüşmelerden daha sağlıklı veri toplanabilmesi için fayda sağlamıştır.

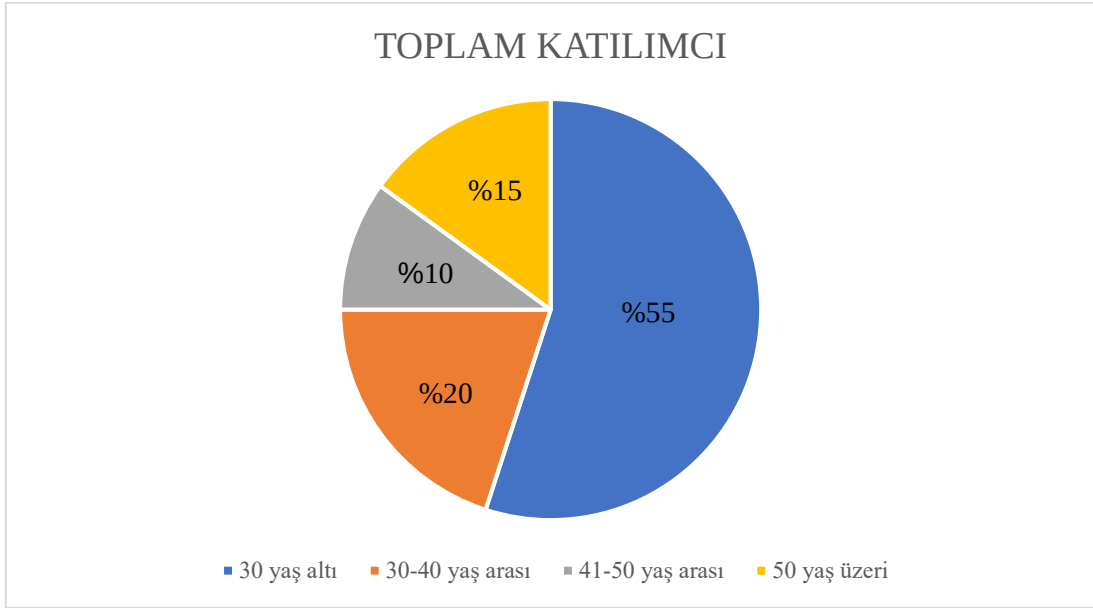
Şekil 1: Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

3.1.2. Yaş

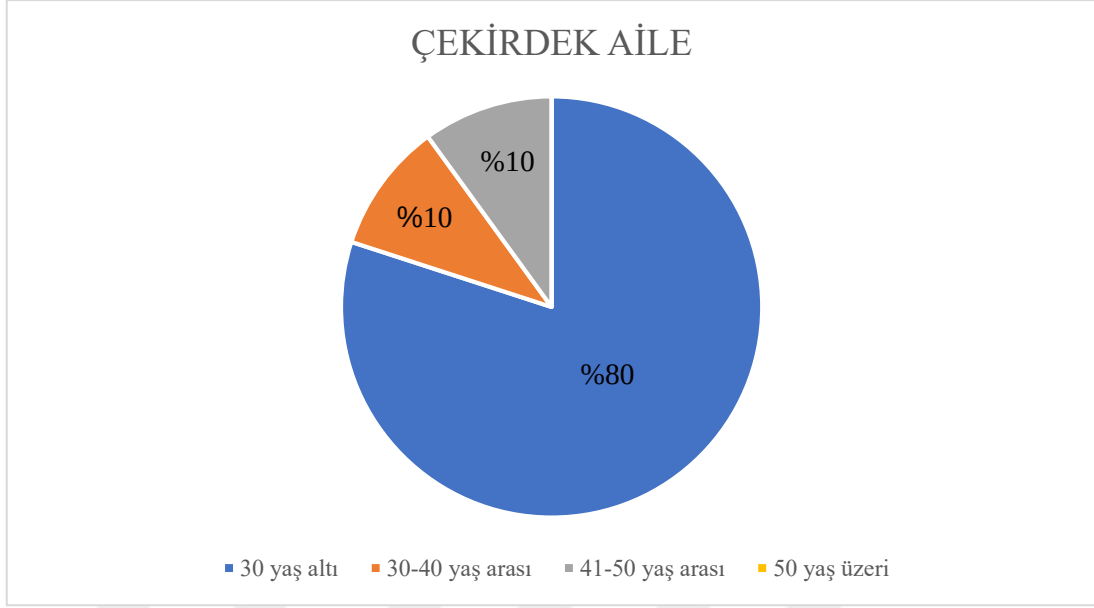
Araştırmaya dahil olan toplamda 20 katılımcıya bakıldığında yaş dağılımının 19 ila 56 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 33.9'dur. 30 yaş altı katılımcıların oranı %55, 30-40 yaş arası katılımcıların oranı %20, 41-50 yaş arası katılımcıların oranı %10 ve 50 yaş üzeri katılımcıların oranı ise %15'tir.

Şekil 2: Toplam Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

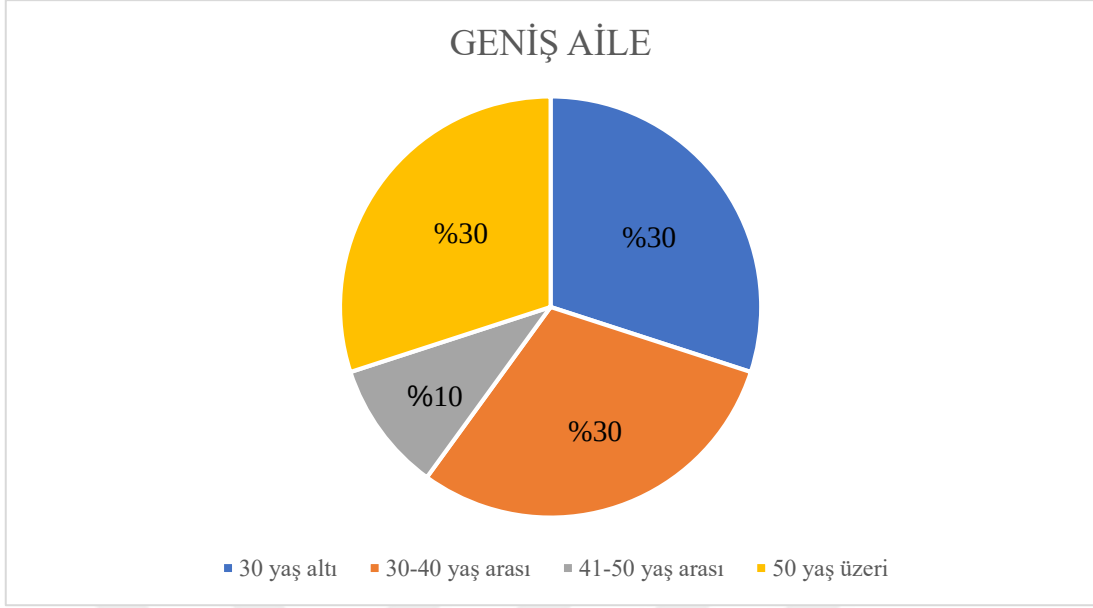
Aile yapısı bazında baktığımızda; çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş 10 katılımcının yaş dağılımı 19 ila 47 arasında değişim göstermektedir. Çekirdek aile yapısında büyümüş katılımcıların yaş ortalaması 28.7'dir. 30 yaş altı katılımcıların oranı %80, 30-40 yaş arası katılımcıların oranı %10, 41-50 yaş arası katılımcıların oranı ise %10'dur. Çekirdek aile yapısında büyümüş katılımcılar arasında 50 yaş üzeri katılımcı bulunmamaktadır.

Şekil 3: Çekirdek Ailede Büyük Ebeveynlerinden Ayrı Büyümüş Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş 10 katılımcının yaş dağılımı 25 ila 56 arasında değişim göstermektedir. Bu aile yapısında büyümüş katılımcıların yaş ortalaması 39.1'dir. 30 yaş altı katılımcıların oranı %80, 30-40 yaş arası katılımcıların oranı %10, 41-50 yaş arası katılımcıların oranı %10 ve 50 yaş üzeri katılımcıların oranı ise %0'dur.

Şekil 4: Geniş Ailede Büyük Ebeveynleri ile Birlikte Büyümüş Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

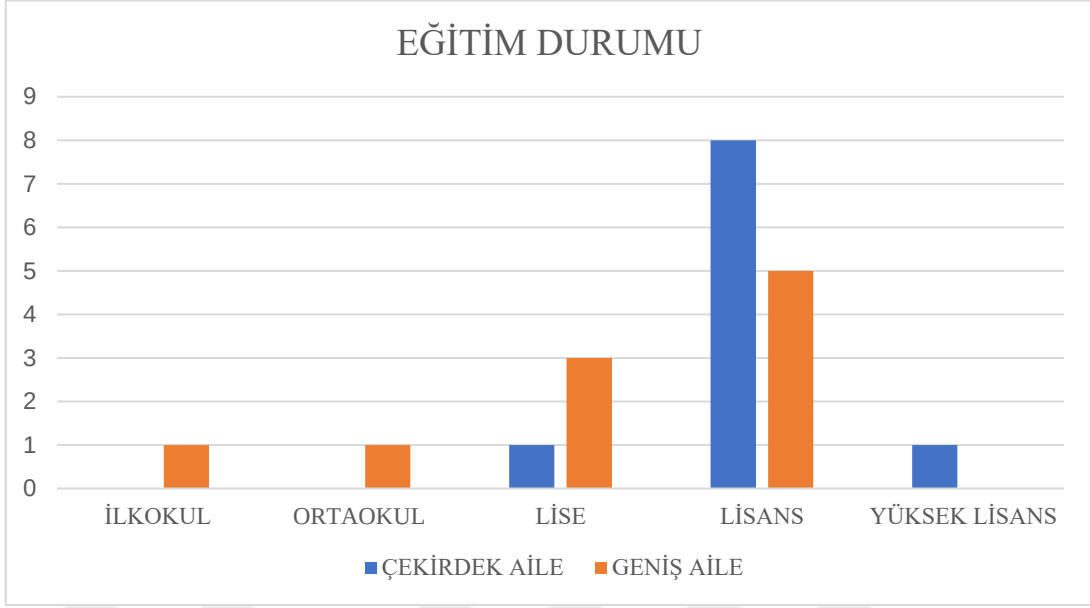

3.1.3. Eğitim Düzeyi

Araştırmaya katılan 20 katılımcının eğitim düzeyinin tespit edilebilmesi için mezun olunan son kurum sorulmuştur. Katılımcıların %5'i ilkokul mezunu, %5'i ortaokul mezunu, %20'si lise mezunu, %65'i lisans mezunu ve %5'i ise yüksek lisans mezunudur.

Aile yapısı merkezli incelediğinde ise Şekil 5'te görülebileceği üzere çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyüyen katılımcılar arasında eğitim düzeyi değişkeni bakımından farklılık mevcuttur. Çekirdek aile yapısına mensup katılımcıların en düşük eğitim düzeyi "lise" olarak kayıtlara geçmiştir. Çekirdek aile yapısında büyüyen katılımcıların %10'u lise, %80'i lisans ve %10'u ise yüksek lisans mezunudur. Öte yandan, büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların en düşük eğitim düzeyi "ilkokul" olarak kaydedilmiştir. Geniş ailede büyüyen katılımcıların %10'u ilkokul, %10'u ortaokul, %30'u lise ve %50'si lisans mezunudur. Bu durumda, çekirdek aile yapısında büyümüş bireylerin eğitim düzeyinin geniş ailede büyümüş bireylere nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir.

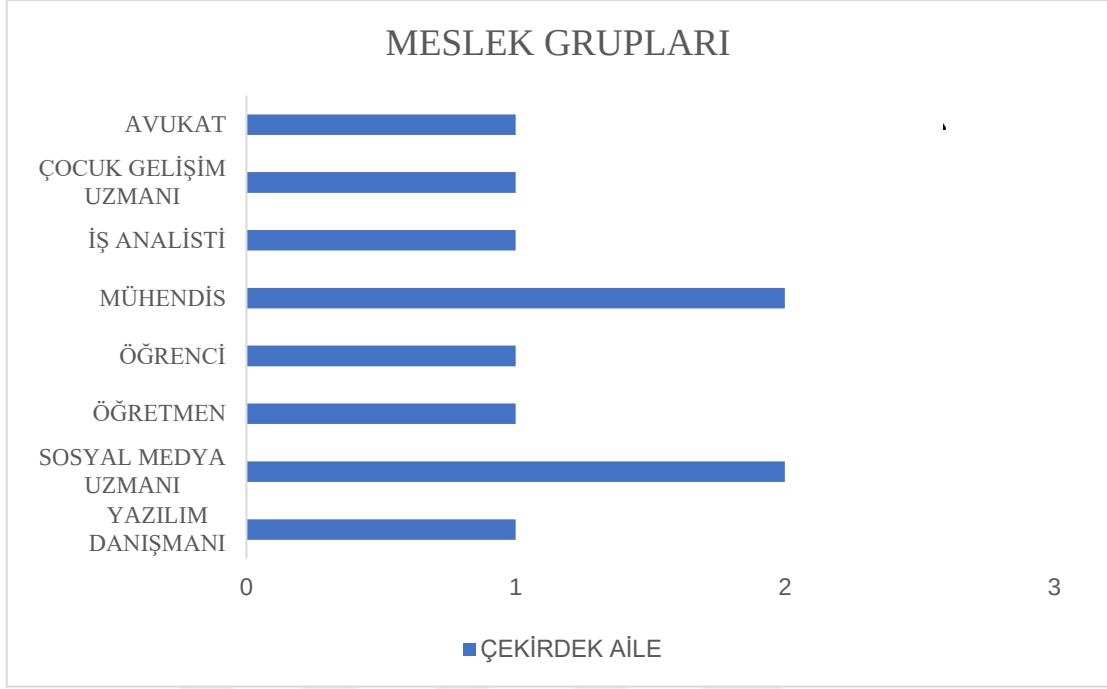
Şekil 5: Katılımcıların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı

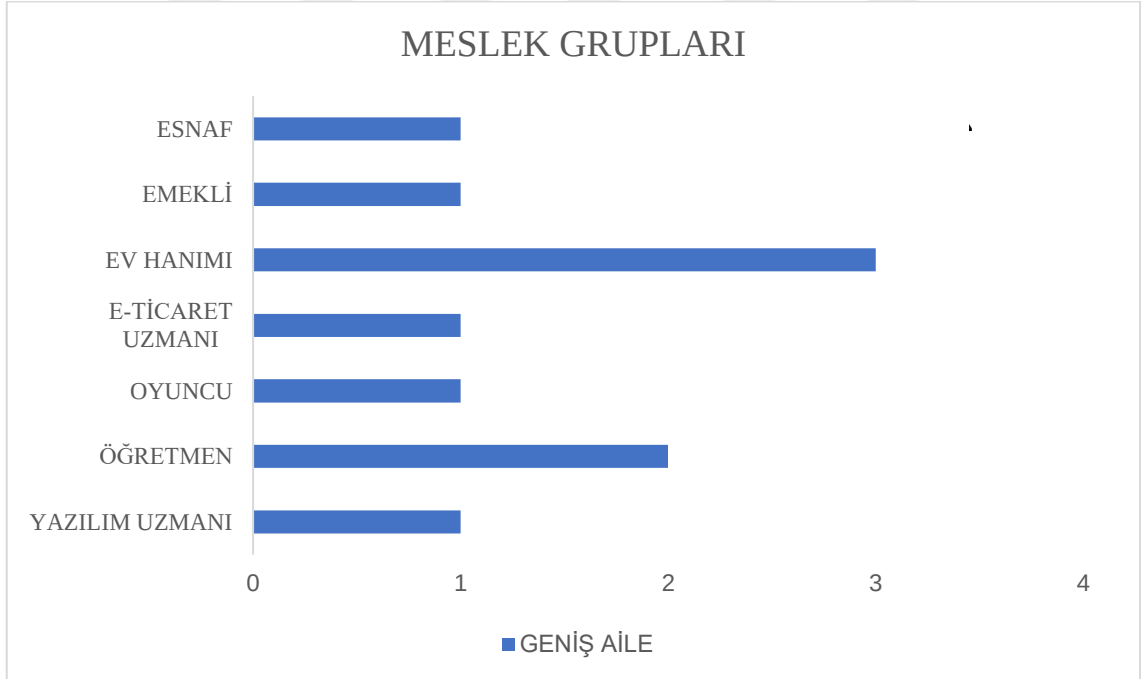
3.1.4. Meslek

Katılımcıların demografik bilgileri ışığında meslek değişkeni incelendiğinde çeşitlilik mevcut olduğu görülmektedir. Tüm katılımcılar arasından çoğunluğu %15 oranıyla “öğretmenlik” ve yine %15 oranıyla “ev hanımlığı” paylaşmaktadır. Şekil 6 ve Şekil 7’de aile yapısı bazlı meslek grupları belirtilmiştir. İki aile yapısı meslek değişkeni bakımından karşılaştırıldığında tüm “ev hanımı” olan katılımcıların geniş aile yapısında büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar arasından çıkmış olması dikkat çekicidir.

Şekil 6: Çekirdek Ailede Büyük Ebeveynlerinden Ayrı Büyümüş Katılımcıların Meslek Grubu Değişkenine Göre Dağılımı

Şekil 7: Geniş Ailede Büyük Ebeveynleri ile Birlikte Büyümüş Katılımcıların Meslek Grubu Değişkenine Göre Dağılımı

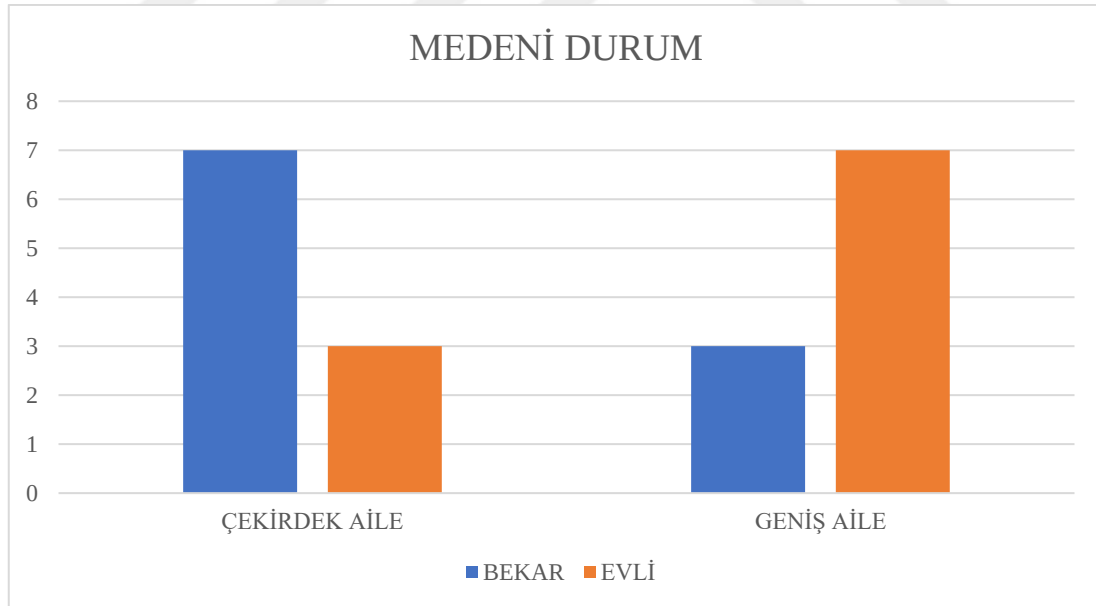

3.1.5. Medeni Durum

Katılımcıların medeni durumunun tespit edilebilmesi için demografik bilgi formunda kendilerine “bekar”, “evli” ve “boşanmış” şeklinde 3 farklı seçenek sunulmuştur. Katılımcılardan hiçbiri “boşanmış” kategorisinde yer almamaktadır çünkü çalışmaya dahil olan hiçbir katılımcı boşanma deneyimine sahip değildir. Toplam 20 katılımcının yarısının bekar, yarısının ise evli olduğu görülmektedir.

Aile yapısı merkeze koyularak bakıldığında, çekirdek aile yapısı içerisinde büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş 10 katılımcının %70’inin bekar, %30’unun ise evli olduğu görülmektedir. Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş aile yapısı içerisinde büyümüş 10 katılımcının ise %30’unun bekar, %70’inin ise evli olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, medeni durumun aile yapısına göre tam tersi bir oran gösterdiği söylenebilir. Şekil 8’de de görüleceği üzere bir aile yapısına ait bekar katılımcıların oranı, diğer aile yapısına ait evli katılımcıların oranına eşittir. Aynı durum evli katılımcılar için de geçerlidir.

Şekil 8: Katılımcıların Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı

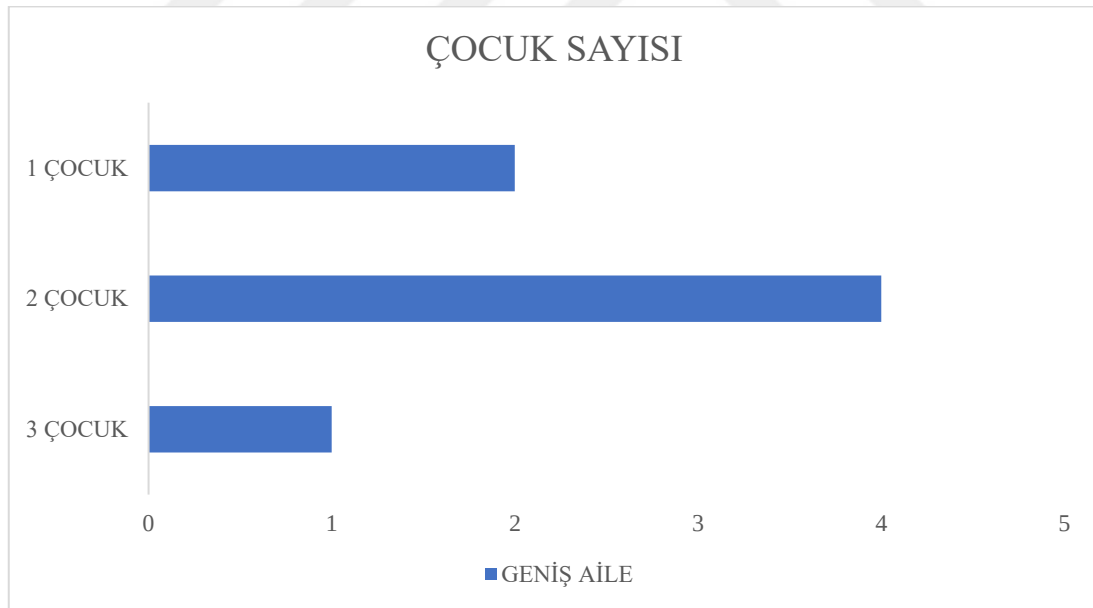

3.1.6. Çocuk Sayısı

Demografik bilgi formu aracılığıyla katılımcılara çocuk sahibi olup olmadıkları sorulmuştur ve kaç çocuk sahibi oldukları bilgisi talep edilmiştir. Toplam 20 katılımcının yarısı evli olduklarını beyan etmiştir. Evli katılımcıların %80'i ise çocuk sahibi olduğunu belirtmiştir. Çocuk sayılarına bakıldığında en az 1 çocuk ve en fazla 3 çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

Çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı yetişmiş 10 katılımcıdan 3'ü evli olmakla birlikte sadece 1'i çocuk sahibidir. Bu katılımcı 2 çocuk sahibi olduğunu bildirmiştir. Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş aile yapısında yetişmiş 10 katılımcıdan 7'si evlidir ve evli olan her bir katılımcı da çocuk sahibidir. Bu çerçevede bakıldığında, evlilik ve çocuk sahibi olma konusunda çekirdek aile ve geniş aile yapısının ciddi bir farklılık gösterdiği söylenebilir. Hem evlilik oranları hem de çocuk sahibi olma oranları geniş aile yapısında daha yüksek bulunmaktadır.

Şekil 9: Geniş Ailede Büyük Ebeveynleri ile Birlikte Büyümüş Katılımcıların Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Dağılımı

3.2. Aile Kavramı

Katılımcıların sahip olduğu “aile” kavramına ilişkin fikir sahibi olabilmek için kendilerine zihinlerindeki aile kavramı ve olmazsa olmaz özellikleri ile ailenin kimlerden oluştuğuna dair sorular sorulmuştur. Bu sorular vesilesiyle katılımcıların “aile” kavramı hakkındaki algılarını tespit edebilmek amaçlanmıştır.

3.2.1. Katılımcıların “Aile” Tanımı

Çalışmaya katılan 20 katılımcıdan zihnindeki aile kavramından söz etmeleri istenmiştir. Katılımcıların karşılaştıkları bu soyut manalı soru karşısında bir parça zorlandıklarını ve kimi zaman süre talep ettiklerini belirtmekle birlikte akabinde verilen yanıtların birbiri ile benzerlik gösterdiği noktalar olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bunun yanı sıra, diğerlerine hiç benzemeyen istisnai yanıtlar da elde edilmiştir.

Çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılara baktığımızda en yoğunluklu ifade “daima yan yana olmak” üzerinedir. Katılımcıların %60’ı görüşmelerinde zihinlerindeki aile kavramının hayatın her döneminde ve iyiden kötüye her koşulda mutlaka ve daima yan yana, birlikte olmayı içerdiğini belirtmiştir. Kişiler arasında zaman zaman tartışmalar ya da çatışmalar olsa dahi günün sonunda yine birlikte ve yan yana olmanın önemini vurgulamışlardır.

“Hayattaki tüm duyguları, değişimleri, sıkıntıları ve mutlulukları yaşarken yanı başında varlıklarını hissedeceğin kişileri ifade ediyor benim için.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

“Aile bence iyi, kötü her şeyde çatışmalar çıksa bile beraber olabildiğin kurumdur.” (Erkek, 26, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

“Aile herkes gitse de her daim yanında kalacak insanlardır. Herkes bir şekilde gitse de günün sonunda yan yana olduğunuz insandır. Ben aileyi mutlaka bir arada olmak şeklinde düşünüyorum.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %30’u ise aile kavramlarını oluşturan en önemli şeylerden birini “karşılıksız ve

koşulsuz duygu” olarak ifade etmiştir. Karşılıksız sevgi, şefkat ya da koşulsuz destek, fedakârlık duyulan kişilerin aileyi oluşturduğunu belirtmişlerdir.

“Aile diyince aslında koşulsuz sevgi, tüm duygularını ve hayatını paylaştığın en güzel yer olarak betimleniyor zihnimde.” (Kadın, 27, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

“Benim için aile birbirine karşılıksız destek olan, kişi zor durumda kaldığında ya da sevincini paylaşmak istediğinde istemese dahi yanında olmaya gönüllü olan, karşılıksız sevgi ve şefkat gördüğü kendisinin de gösterdiği insanlardan oluşan samimi bir gruptur.” (Kadın, 26, Lisans, Yazılım Danışmanı, Bekar)

“Daima yan yana olmak” ve “koşulsuz duygu” ifadelerinin yanı sıra dikkat çekici bazı yanıtlar da alınmıştır. Katılımcıların %40’ı zihnindeki aile kavramından söz ederken “kan bağı” ifadesine yer vermiştir. Ancak bu katılımcıların yarısı kan bağına aileyi tanımlamakta bir faktör olarak kullanırken, diğer yarısı ise aile olmak için kan bağına gerekli olmadığının altını çizmiştir.

“Benim için aile kan bağına ihtiyaç duymadan kendimi yakın hissettiğim kişilerdir.” (Kadın, 29, Yüksek Lisans, Çocuk Gelişim Uzmanı, Evli)

“Kan bağına olduğu insanlardır aile.” (Erkek, 25, Lisans, İş Analisti, Bekar)

Katılımcılardan biri ise, istisnai bir benzetme yaparak zihnindeki aile kavramını tanımlamıştır. Aklına ilk “liman” kelimesinin geldiğini belirten katılımcı bu durumun sebebini de şu şekilde açıklamıştır:

“Liman kelimesi geliyor aklıma direkt olarak benim. Aklıma gelen ilk kelime bu oldu. Güven, sorumluluk; bunlar gerekli. Huzur da tabii ki geliyor aklıma.” (Erkek, 47, Lisans, Mühendis, Evli, 2 çocuk)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların zihnindeki “aile” kavramına ilişkin tanımlamaları arasında da “daima yan yana olmak” ve “koşulsuz duygu” ibareleri yer almıştır. Ancak büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar ile karşılaştırdığımızda oran oldukça düşüktür. Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların en yoğunluklu ifadesi

“vazgeçememek” üzerine olmuştur. Katılımcıların %40’ı aileden ne olursa olsun, ne yaşanırsa yaşansın asla vazgeçilemeyeceğini vurgulamıştır.

“Aile her şeydir, candır, en iyi dosttur. Yeri geldiğinde en çok tartıştığın, kavga ettiğin insandır ama eninde sonunda asla kopamadığın insanlardır.” (Kadın, 51, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“Aile benim için birbirinden asla vazgeçmeyeceğin, her şeyini paylaştığın ve ihtiyaç anında ilk başvuracağın kişilerdir. Aranızda ne geçerse geçsin günün sonunda ailenin iyiliği ve güvenini hatta birliğini düşünerek hareket ettiğin kişilerdir.” (Erkek 40, Lisans, Esnaf, Evli, 2 çocuk)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların %30’u ise aile tanımlamalarını yaparken birbiri ile sürekli iletişim halinde olmanın, sık sık görüşmenin, birbirinin halini iletişimde kalarak ve görüşerek bilmenin önemini altını çizmiştir. Bu noktada, fiziksel boyutta rutin bir yakınlık gerekliliği ortaya koyulmuştur. Katılımcılar, daima iletişimde olmanın ve görüşüyor olmanın kişilerin birbirinin hayatı hakkında fikir sahibi olmasını sağladığını ve böylece mutlulukların da üzüntülerin de paylaşılabilmesini bildirmiştir.

“Karşılıklı sürekli diyalog halinde olmak, sürekli iletişimde olmak aile için en önemli şeylerden biridir. Çünkü sinir uçları gibi, sende bir şey oluyor, senden ona, ondan ona yansıyor. Birbirine bağlı olmak geliyor. Parça parça ama nihayetinde bir bütün olmak gibi aynı. O nedenle, sürekli konuşmak, görüşmek aile olmanın en önemli şartlarından bence.” (Kadın, 43, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“Aile sık sık görüştüğün, birbirinin derdinden, gündeminden haberinin olduğu, samimiyetin hâkim olduğu bir kavram bence.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Katılımcıların yine %30’u zihinlerindeki aile kavramından söz ederken “güven” faktörüne değinmiştir. Ailenin bireye güvenli bir alan sağladığını ve güven duygusu verdiğini belirtmişlerdir.

“Benim için aile güven veren bir ortamdır. Kişiye endekslemeden düşünüyorum; çocuk için de yetişkin için de güvenli ortam.” (Kadın, 43, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“Aile birlikte olmaktan güven duyduğun kişilerdir.” (Erkek, 56, Orta okul, Emekli, Evli, 3 çocuk)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılardan yalnızca 1’i “kan bağı” faktöründen söz etmiştir. Bunun dışındaki görüşmelerin hiçbirinde aile tanımına ilişkin “kan bağı” faktörüne değinilmemiştir.

“Aile belirli bireyleri bir arada tutan kan bağına dayanan yapıdır. Bu kan bağı aile birliğini beraberinde getirir.” (Erkek, 25, Lisans, Öğretmen, Bekar)

3.2.2. Ailenin Özellikleri

Çalışmaya dahil olan 20 katılımcının zihnindeki aile kavramının daha derinlikli anlaşılabilmesi için aile olabilmenin olmazsa olmaz özelliklerinden bahsetmeleri istenmiştir. Yaptıkları tanımların ardından, alınan yanıtlar ile katılımcılar için daha mühim görülen özelliklerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların aile olmak için olmazsa olmaz özellikler arasından en sık ifade ettikleri “sevgi”, “saygı” ve “fedakârlık” olmuştur. Katılımcıların %70’i bu 3 kavramdan en az 2 tanesine değinerek aile olmanın özelliklerinden bahsetmişlerdir. Kişilerin birbirine duyduğu sevgi, gösterdiği saygı ve yeri geldiğinde sergilenen fedakârlık ailenin olmazsa olmaz özellikleri arasında ilk sıralara yerleşmiştir.

“Sevgi, saygı, fedakârlık olmalı diye düşünüyorum.” (Erkek, 25, Lisans, İş Analisti, Bekar)

“Özveri, fedakârlık, sevgi. Karşılıksız bir şeyler yapabilmek önemlidir ve yolu bunlardan geçer.” (Kadın, 29, Yüksek Lisans, Çocuk Gelişim Uzmanı, Evli)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılardan birinin aynı şekilde sevgi ve saygıdan söz etmesi ancak bunu farklı bir perspektiften detaylandırması dikkat çekicidir. Katılımcı saygıyı kişinin özgürlüğünü kısıtlamamak üzerinden tanımlamaktadır. Bu anlayışa göre kişi ailesi tarafından ne kadar hür bırakılıyorsa o kadar saygı görüyor demektir. Bunun yanı sıra, sevginin gerekli olduğu ancak müdahale için çarpıtılmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu katılımcı, sevgi

ve saygı maddelerini diğerlerine nazaran daha özgürlükçü ve feminist bir pencereden algılamakta ve ifade etmektedir.

“Kişiler arasında saygı olması, kişilerin birbirinin özgürlüğünü herhangi bir sebep ile kısıtlamaması gerekmektedir. Saygı işte budur. Özgürlüğüne karışmamak. Sevgi de gereklidir ancak herhangi bir şekilde çarpıtılmaması olmazsa olmazdır. Sevmek insana her şeye karışma, yönlendirme hakkı vermemelidir.” (Kadın, 26, Lisans, Yazılım Danışmanı, Bekar)

Çekirdek ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların yoğunluklu olarak verdiği “sevgi”, “saygı” ve “fedakârlık” yanıtları dışında dikkat çekici bazı yanıtlar da alınmıştır. Katılımcılardan biri olmazsa olmaz özellik olarak “kan bağı” faktörünü ortaya koyarken; bir diğeri ise “kan bağından bağımsız şekilde sevgi duyma” faktörünün altını çizmiştir. “Kan bağı” kavramına değinen yalnızca 2 katılımcı vardır ve görüşleri birbirine taban tabana zıt durumdadır. Diğer katılımcıların saydığı özellikler arasında “kan bağı” ile ilintili bir ifade bulunmamaktadır.

Başka bir katılımcının ise verdiği yanıt oldukça ilgi çekicidir. Katılımcı aile olmanın olmazsa olmaz özelliğinin yalnızca “sabır” olduğunu vurgulamıştır. Aile olabilmenin, aynı evde yaşayabilmenin yolunun birbirine sabretmekten geçtiğini aktarmıştır. Bu noktada belirtmek gerekir ki; bu ifadelerde bulunan katılımcı örneklem grubunun en genç katılımcısıdır ve Z kuşağına dahil bir bireydir.

“Tek şey sabırdır. Her gün görüşüp sıkılmamak ve tahammülünü korumak için gerekli şey sabırdır. Sabır olsun geri kalan her şey bir şekilde hallolur. Aynı evin içinde sabır olmazsa nasıl yaşayacaksın?” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların aile olmak için olmazsa olmaz özellik olarak en yoğunluklu belirttiği ifadeler çekirdek ailede büyüyen katılımcılar ile benzer şekilde “sevgi” ve “saygı” olmuştur. Ancak çekirdek ailede bu 2 kavramın üçüncüsü “fedakârlık” iken; geniş ailede “güven” kavramıdır.

Geniş ailede büyüyen katılımcılar aile olmanın yolunun “sevgi”, “saygı” ve “güven” duygularından geçtiğini belirtmektedir.

“Sevginin koşulsuz olması, şartının olmaması. Koşulsuz güven olması. Aynı şekilde saygının olması. Aileyi bence diğer kişi ya da kurumlardan ayıran şey bu. Koşulsuzluk durumu.” (Kadın, 28, Lisans, Oyuncu, Bekar)

“Güven, saygı, sevgi. Bunlar olmalıdır.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların %40’ı “anlayışlı olma” ve beraberinde “alttan alma” davranışının aile için olmazsa olmaz özelliklerden biri olduğunu bildirmiştir. Bu katılımcılara göre aile olmanın en önemli şartlarından biri yeri geldiğinde karşıdaki insana anlayışla yaklaşabilmek ve çatışma ya da tartışma esnasında alttan alabilmektir.

“Birbiri ile geçinmek için alttan almak, huyuna gitmek gerekir. Düzen bozulmaz öyle olursa.” (Kadın, 54, İlk okul, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“Tolerans lazım. Mesela, en başta çocuklarına tolerans göstermen gerekir. Aileysen birbirine karşı anlayışlı olman gerekir.” (Kadın, 43, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Katılımcıların %30’luk bir kısmı ise aile olabilmenin birbiri ile birlikte sürekli vakit geçirmek ve bunun sonucunda birbirini herkesten daha iyi tanımaktan geçtiğini belirtmiştir. Bu katılımcılara göre ailenin üyeleri birbiri ile sürekli iletişim halinde olmalı, birbirlerinin yaşamları ve gündemleri hakkında daima bilgi sahibi olmalı ve birbirini çok iyi tanımalıdır. Böylece, birbirlerinin ihtiyacı, sıkıntısı söze dökülmeden anlaşılabilir. Bu yakınlık ve bilinirlik durumunu aile olma kavramı ile özdeşleştirmişlerdir.

“Birbirini tanımak ve birbirini ihtiyaçlarını söylemeden fark etmek. Mesela, eşim bir toplulukta ben söylemeden bir şeye ihtiyacım olduğunu fark etmiş ve getirmişti; bu beni çok duygulandırmıştı. Bence işte bu aile olmaktır. Birbirini bilmek, tanımak, ihtiyaç anında ona koşmak.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Bence samimiyet. Özellikle de görüşme sıklığı bence önemli, görüştükçe birbirinden haberin oluyor çünkü. Birbirine karşı verici olma durumu, ihtiyaç halinde koşma durumu. İnsan hayatının farklı dönemlerinde çevresindekilerin farklı yeteneklerine ihtiyaç duyabiliyor. Örneğin, doğumda annene ihtiyaç oluyor, kardeşine ihtiyaç oluyor. Evlenirken yengemin elinin çabukluğu çok işe yaramıştı mesela. Doğumdan sonra 6 ay bizde kaldı annem, babam buna hiç sesini çıkarmadı. Olay burada, daha sen istemediğin senin ihtiyaçların düşünülmesi bence çünkü sürekli konuşuyor ve görüşüyorduk. Durumumu görüyorlardı ve benim onlara ‘Buna ihtiyacım var’ dememe gerek kalmıyordu zaten. Zor zamanda yan yana olmak. Bunlar bizi aile yapan şeylerdir.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

3.2.3. Aile Üyeleri

Hem çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş hem de büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcılara tanımladıkları aile kavramının kimlerden oluştuğu sorulmuştur. Alınan yanıtlar ile birlikte katılımcıların kimleri ailesi olarak gördüğünün ve aile kavramlarının nicelik olarak genişliğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %60’ı büyük bir çoğunluk ile ailenin “anne-baba-çocuk” tarafından oluştuğunu belirtmiştir. Aslında katılımcılar kendilerinin de içinde büyüdüğü aile yapısını tanımlamıştır. Katılımcılardan biri aile olabilmek için çocuğa ihtiyaç olmadığını altını çizerek yalnızca evlenmiş iki insanın aile olmak için yeterli olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan bir diğeri ise, ailenin yakın hissettiğin herkes tarafından oluşabileceğini ve bunun için herhangi bir kan bağına ihtiyaç olmadığını bildirmiştir. Bu iki katılımcının yanıtları, diğerlerinden ayrılmaktadır ve bu nedenle dikkat çekicidir.

“Aile olmak iki bireyin aynı çatı altında resmi olarak yaşamasıdır bence. Çocuk olmasına gerek yok. İki bireyin bu kararı almış olması yeterlidir. İki insanın aile olabilmesi için çocuğu olması şart değil bence onu demek istiyorum. Çocuğu olmayan insanlar da ailedir.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

“Aile aslında senin kimi gördüğün ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Sadece kan bağı ile alakalı olmadığını, en yakın arkadaşım, annem, babam, kuzenlerim, akrabalarım olabilir.” (Kadın, 28, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

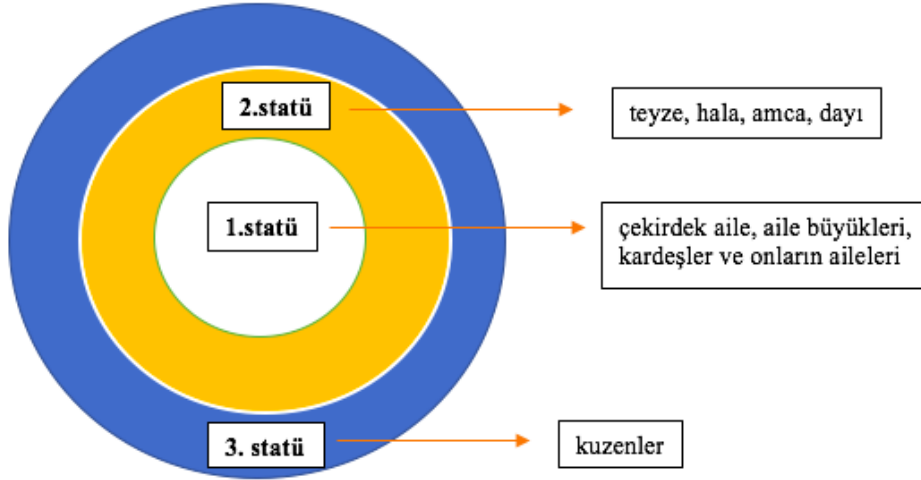
Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş 2 katılımcı diğerlerinden daha geniş çaplı bir aile kavramından söz etmiştir. Bu katılımcılar ailenin “anne-baba-çocuk” gibi daha sınırlı üyelerden değil, akrabaları da kapsayan sayıca daha fazla üyeden oluştuğunu düşünmektedir.

“Anne, baba, kardeş, amca, dayı, yeğen, dede, nine. Bunları da dahil ediyorum kendi aile kavramıma göre. Bu kişiler de ailemizden bir parçadır çünkü, onlarsız bir aile düşünemem.” (Erkek, 34, Lisans, Öğretmen, Evli)

Diğer katılımcının ailenin kimlerden oluştuğuna dair basamaklı tanımlaması ise oldukça dikkat çekicidir. Kendi ifadesiyle tüm “sülale”yi ailesi olarak görmenin yanı sıra, onları statüye göre ayırmış ve basamaklandırmıştır. Ancak, nihayetinde hepsini ailesi olarak gördüğünün altını önemle çizmiştir.

“Benim aile kavramım tüm sülale aslında. Bir kere kendi kardeşlerim ve onların çocukları zaten ailem. Aile büyükleri de ailemdir. Aile büyüklerimin aile olarak gördükleri de ailedir benim için, sorumluluğum dahilindedir. Aile benim için kendini sorumlu hissettiğin kişilerdir. Bir durum olduğu zaman kendimi sorumlu hissediyorsam onlar benim ailemdir. 1., 2. ve 3. sınıf statüde aileler var diye düşünebiliriz. 1. statüye kendi çekirdek ailem dışında aile büyükleri ve kardeşlerim ile aileleri de kesinlikle girer. 2. statüdeki aileme teyze, hala, amca, dayı girer. 3. statüde kuzenler bulunuyor diyebiliriz.” (Erkek, 47, Lisans, Mühendis, Evli, 2 çocuk)

Şekil 10: Statülere Göre Aile Üyeleri Dağılımı

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan %90'lık bir kesim ailenin “eşler, çocuklar, büyük ebeveynler ve akrabalar” tarafından oluştuğunu belirtmiştir. Bu noktada, geniş ailede büyümüş katılımcıların yine kendi yetiştikleri aile tipini tarif ettikleri rahatlıkla söylenebilir. Bu katılımcılara göre, eşlerin aileleri ile dayı, teyze, amca, hala ve onların çocukları gibi akrabalar da aileye dahildir ve aile denildiğinde akıllarına bu genişlikte bir grup gelmektedir.

“Kalabalık çok seviyorum. Bazen çok zor günler geçirdiğimde keşke benim de bir kayınvalidem olsaydı da birlikte yaşasaydık dediğim günler oldu. Bunlar zor günlerde ihtiyaçtan kaynaklanıyor. Çocuklarım babaanne, anneanne, dede kavramıyla büyüsun isterdim. Manevi desteklerine ihtiyaç duyduğum zamanlar oldu. Keşke kayınvalidem yanımda olsaydı, dertleşseydik. Toplam görüşmemizi arka arkaya koysanız 1 ay etmez. Koca tarafım şehir dışında, buna hep çok üzıldüm çünkü bence ailemize onlar da dahiller. Kötüsü iyisi, gelini damadı herkes olsun ailede, hepsini isterim. Eniştelere, büyükannele, kuzenler, yeğenler.... Ben mesela, hala bir şeye tek başıma karar veremiyorum. Direkt sormasam da ucundan ablama duyurup ne düşünüyor alttan alta öğreniyorum. Bağlıyım ben hepsine.” (Kadın, 51, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş başka bir katılımcının aktardığı ifadeler ise dikkat çekicidir. Aile apartmanında otururken zihnindeki aile kavramının çok daha geniş olduğunu ancak taşındıktan ve hatta özellikle evlendikten sonra bu kavramın zamanla daraldığını belirtmiştir. Ancak daralmış haliyle dahi çekirdek aileye nazaran aile olarak daha kalabalık bir gruptan söz etmektedir. Bu örnekten yola çıkarak söylenebilir ki; bireyin aynı mekânı ve zamanı paylaştığı kişiler zihninde oluşan algılar ve zamanla gelişen davranışlarında etkili rol oynamaktadır.

“Çocukluğumda ve ilk gençliğimde apartmanda, sokakta hep akrabalarımızın olduğu bir mahallede yaşıyorduk. O zamanlar aile diyince aklıma herkes geliyordu. Babamın kuzenleri, akrabalarımız, herkes... Zaman geçtikçe bu fikrim değişmeye başladı. Bu özellikle biz o mahalleden taşındıktan sonra; aslında yine babaannem ve dedem ile beraberdik ama yine de fikrim epeyce değişti. Şimdi, evlendikten sonra ise eşim, çocuğum ve onun ve benim ailelerimiz geliyor aklıma aile denildiğinde. Benim bir de artı olarak zihnimde aile kavramını düşündüğümde amcam da canlanıyor.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Katılımcılardan sadece biri aile için kan bağına lüzum olmadığını, insanın kendini yakın hissettiği ve hayatına aldığı herhangi birinin de aile kavramına dahil olabileceğini belirtmiştir. Diğer katılımcıların ifadelerine bakıldığında bu katılımcının görüşü oldukça farklılık göstermesiyle dikkat çekicidir.

“Aile hayatımıza girmesine izin verdiğimiz ve sonrasında da değerli kıldığımız herkesten oluşur. Bu durum kendi sınırlarımıza göre belirlenir tabii ki... Benim sınırlarıma göre birine ailem diyebilmek için kan bağına gerek yoktur illaki. Eğer hayatımın içindeyse ve benim için yeterince kıymetliyse bir arkadaşım da ailemden sayılır. Bunun için benimle aynı kana sahip olmasına ihtiyaç duymuyorum.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

3.3. Eş Seçimi

Aile olabilmenin en temel adımı evliliktir. Bu nedenle, kişinin evlenmek için seçeceği “eş” aile hayatı ile ilgili oldukça önem taşımaktadır. Katılımcılara birlikte aile kuracakları eşlerini seçme süreçleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara alınan yanıtlar ile katılımcıların eş seçiminde mühim addettikleri kriterler, farklı kültür ve

hayat tarzına sahip olmanın etkili olup olmadığı ve ailelerinin görüşlerinin rolü hakkında veri toplanması amaçlanmıştır.

3.3.1. Eş Seçim Kriterleri

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %50'si eş seçim kriterlerinden söz ederken “benzer olma” halinin önemini vurgulamıştır. Kültürel açıdan, yaşam tarzı ve kafa yapısı olarak benzer kişileri eş olarak seçeceklerini ve ancak ortak değerlere ve anlayışa sahip oldukları biri ile evlenebileceklerini belirtmişlerdir.

“Kültür uyumu olmalı kesinlikle. Birbirimize uyumlu olmalıyız kafa yapısı olarak. Aynı dünya görüşüne sahip olmak önemli.” (Erkek, 47, Lisans, Mühendis, Evli, 2 çocuk)

“Aile bağlarının kuvvetli olması öncelikle benim için çok önemlidir. Aile kavramının bilincinde olması. Ben mesela, birisi ile tanıştığım zaman ailesi ile iç içe olan biri ile ailesinden kopuk birine bakış açım farklı olur. Ailesi ile yakınsa, birlikte yaşıyorsa benimle de bir aile kurabileceğine inancım daha çok artıyor ama ailesinden kopuksa bunun zorlama bir ilişki ya da evlilik olacağını düşünüyorum. Çünkü benimle benzer bir aile anlayışına sahip olmasını isterim. Neyi saysan da sonuçta bunların hepsi aileye çıkıyor aslında. Temelde aile çok önemli o nedenle.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların %30'u görüşmeleri esnasında “sadakat” kavramına vurgu yapmıştır. Eş seçimi yaparken en dikkat edecekleri özelliklerden birinin kişinin sadık olup olmaması olduğunu, sadakatine güvenebilecekleri biri ile evlenmek isteyeceklerini belirtmişlerdir.

Yine görüşmelerin %30'luk kısmında eş seçim kriterlerinden bahsederken “fiziksel görünüm” kriterine atıfta bulunulmuştur. Fiziksel açıdan uyumlu olmanın, karşıdaki kişiyi görünüm olarak beğenmenin evlenilecek eş adayını seçmede önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir.

“Dış görünüş, bu da çok önemli. Güzellik benim için önemlidir, ilk gördüğüm o oluyor çünkü.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

“İlk gördüğümde fiziksel ve dış görünüş olarak tatlı bulduğum biri ile evlenmek isterim.” (Erkek, 25, Lisans, İş Analisti, Bekar)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılardan birinin konu hakkında bildirdiği yorum oldukça dikkat çekicidir. Katılımcı eş seçim kriteri olarak en başta “maddiyat” kriterinin geldiğini bildirmektedir. Akabinde “sadakat” kriterini de eklemiştir ancak ilk sırada maddi durum geldiğinin altını çizmektedir. Katılımcının Z kuşağına ait, örneklem grubunun en genç katılımcısı olduğunu hatırlatmak bu noktada önem teşkil edebilir.

“Maddi durumdur, en önemli olan maddiyattır. Sonra da sadakattir. Bana bağlı olsun, maddi durumu da yerinde olsun. Çevresi, eğlenceli olması vs. önemli değil. Parası varsa, sadakat varsa biz birlikte zaten eğleniriz.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Bunun yanı sıra, bir benzetme yaparak aslında eş seçimi konusunda hiçbir kriteri olmadığını belirten katılımcının yanıtı da oldukça ilgi çekicidir. Katılımcı, yalnızca “takım gibi hissetmek” durumunun evlenmek için yeterli olduğunu ve başka hiçbir özellik aramadığını belirtmiştir.

“Bir sandalda çift kürekle birlikte yolda olmak gibi hissetmeliyiz. Tek kriterim budur.” (Erkek, 34, Lisans, Öğretmen, Evli)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların görüşmelerinin %60’ında eş seçim kriterlerinden söz edilirken “sevgi”, “saygı” ve “güven” kavramlarından bahsedilmiştir. Birini eş olarak seçebilmek için sevgi duymanın ve karşılıklı saygı göstermenin gerekliliği ile güven duygusunun önemini vurgulamışlardır.

“Güven çok önemlidir, saygı, sevgi. Karakteristik olarak böyle, bu özelliklere sahip olmasını isterim.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

“Sevgi”, “saygı” ve “güven” kriterlerinin yanı sıra geniş ailede büyümüş katılımcı görüşmelerinin %60’ında eş seçim kriteri arasında “benzer olma” halinin gerekliliği ve önemi belirtilmiştir. Özellikle benzer aile yapılarından gelmenin biri ile evlenmek için mühim bir kriter olduğunu bildirmiş ve benzer hayat görüşüne ve kafa yapısına sahip olmanın kritik olduğunu söylemişlerdir.

“Eşimle tanıştıktan sonra en kritik nokta babası ile tanışmaktı. Çok gergin bir andı ama çok rahatlamıştım bir yandan da... Çok hoşuma gitmişti, benzer bakış açılarına sahiptik çünkü. Kızını korumaya çalışması, ilgilenmesi, bana sorular sorması, beni karşısına alıp konuşması... Beni girmesi gereken şeyler beni mutlu etmişti. Bana tanıdık geldi aile yapısı, bu çok hoşuma gitmişti.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Eşim benim ailem olacağı, benim aileme katılacağı için benzer hayat görüşlerinde olmak ve ona güven duyabilmek çok önemli. Çünkü güvenmediğin birine ailem diyemezsin ve ailenin içine sokamazsın. Hayata bakış açısı, inancı, değerleri benimki ile benzer biri olsun isterim. Aksi halde büyük çatışmalar olur gibi geliyor. Keza kendi eşim de tam anlattığım gibi bu kriterlere uyuyor. Tabii ki; sevgi ve istek de evlenmek konusunda çok önemli faktörlerdir.” (Erkek 40, Lisans, Esnaf, Evli, 2 çocuk)

Bunların yanı sıra, geniş ailede büyümüş katılımcıların %30’u eş seçim kriterleri arasına “ebeveynlik” kriterini de eklemiştir. Karşılarındaki kişinin iyi bir anne ya da baba olabileceğine inanmanın o kişiyi eş olarak seçmek konusunda önemli bir motivasyon olduğunu belirtmişlerdir. Eş seçiminin yalnızca bir eş seçimi olmadığını, aynı zamanda gelecekteki çocukları için anne ya da baba seçimi olduğunu altını çizmişlerdir.

“İyi bir baba olabilmesi de önemlidir. Kendimize eş seçerken çocuğumuza da baba seçiyoruz.” (Kadın, 43, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

3.3.2. Eş Seçiminde Aile Yapısı ve Kültür

Katılımcıların kendi kuracakları aile yapısını ve eş seçimlerini daha incelikli anlayabilmek için farklı kültüre ve farklı aile yapısına sahip biri ile hayatlarını

birleştirmeyi isteyip istemeyecekleri sorulmuştur. Kendi sahip oldukları kültürel değerlerden ve içinde yaşadıkları aile yapısından tamamen farklı biri ile evlenip aile kurma konusunda görüşleri alınmıştır.

Çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %60'ı böyle bir evliliğe sıcak bakabileceğini belirtirken, %40'lık kısım ise böyle bir evliliği tercih etmeyeceğini bildirmiştir. Farklı kültür ve aile yapısından biri ile evliliğe sıcak bakan katılımcılar mühim olanın sahip olunan kültürel değerler ya da kişinin ailesi olmadığını, sevgi ya da karakterin daha öncelikli bir kriter olduğunu belirtmiştir. Bu tarz bir evlilik yapmak istemeyeceğini söyleyen katılımcılar ise, ortak fikirler ve değerler olmadan evlilikte hem tarafların aileleri hem de çocuk yetiştirme konularında sıkıntılar yaşanabileceğini sebep olarak sunmuştur.

“Tercih ederim. Yine aradaki ortak paydaları bulmaya çalışırım, illaki vardır. Evrensel bazı ortaklıklar var; sevgi, saygı, sadakat, iyi insan olmak gibi. Bunların olması temelde önemli. Gerçekten birini sevmek çok önemli bir şey çünkü. Benim ailemi bu biraz zorlar tabii ki, laf söz olur bunu biliyorum. Ama pozitif yönlerini negatiflerden daha çok görüyorsam problem etmem bunu. Farklı kültürden diye tamamen zıt olacak diye bir kaide yok. Farklılıklara saygı gösteriliyorsa karşılıklı problem olmaz.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

“Cevabım kesinlikle hayır. Çünkü anne ve babamın evliliklerinde o kültür farkının olumsuz etkilerini fazlasıyla gördüm ve yaşadım. Orta yolu bulmak için karşılıklı ödün vermek gerekiyor. Bu ödün tek taraflı olunca kişi diğer tarafın kültürü altında ezilmiş oluyor.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların %80'i farklı kültür ve aile yapısına sahip biri ile evlenmek istemeyeceğini belirtmiştir. %20'lik bir kısım ise böyle bir evlilik yapabileceğini söylemiştir. Farklı kültür ve aile yapısının hâkim olduğu bir evliliğe sıcak bakmayan katılımcılar benzer olmanın önemini vurgulayarak sebeplerini detaylandırmışlardır.

“Ben tercih etmezdim, imkânsız bir şeydi bence benim için. Şu an farklı bir kültürden bir arkadaşla vakit geçirmek bile bana çok zor geliyor. Evlilik hele... Kimseyi kırmak istemiyorum konuşurken, o yüzden ters konuşmuyorum ama aykırı fikirleri

dinlemekten de sıkılıyorum. O yüzden zor bu durum, bir ömür sonuçta evlilik dediğin.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Etmezdim, özellikle bizim ülkemizde bu bence çok zor bir şey. Bunu ilişkiye başladıktan sonra fark ederdim, fark edince de muhtemelen kendimi o ilişkiden soğutmaya çalışırdım. Çünkü bizler ailesinden kopuk, tek başına yaşayan insanlar değiliz. Böyle bir aile bağının içerisinde yaşarken bu durumu deneyimlemek çok çok zor.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Etmezdim kesinlikle. Çocuk yetiştirmek zor olurdu mesela. Sen farklı bir pencereden bakacaksın, o farklı bir pencereden bakacak. Çocuk üzerinde bunun etkisi de çok olumsuz olurdu bence. Bunun dışında, karşılıklı iletişimde sorun yaşanır bence. Bu yapılar ve kültürler çok şeyi etkiliyor. Sıkıntılar yaşanırdı diye düşünüyorum.” (Kadın, 43, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“Evet tercih edebilirim tabii ki. Sevgi önemlidir bu noktada. Belirli zorlukları olacağını kabul ediyorum ancak yine de göze alırım seviyorsam.” (Erkek, 25, Lise, Öğretmen, Bekar)

“Özellikle tercih etmem ama olabilir. Özellikle aradığım bir şey olmaz. Benim için temel şey daha kişisel şeyler; duygu, aşk ve güven gibi. Bunlar varsa önemi olmaz ama pratikte de öyle olmuyor. Bunlar çatışmalara yol açabilir. Ama bu duygular çok güçlüyse aşabiliriz belki. Belki daha zor olur, daha çatışmalı olur ama ihtimaldir olabilir.” (Kadın, 28, Lisans, Oyuncu, Bekar)

3.3.3. Eş Seçiminde Aile Görüşü

Katılımcıların evlilik konusunda karar mekanizmalarını öğrenebilmek amacıyla eş seçimleri konusunda ailelerinin görüşünün etkili olup olmadığı sorulmuştur. Alınan yanıtlar ile katılımcıların eş seçimlerini ve evlilik kararlarını bireysel mi gerçekleştirdiği yoksa bulunduğu ailenin bir üyesi olarak mı gerçekleştirdiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %40'ı seçeceği eş ve yapacağı evlilik konusunda ailesinin fikrinin etkili ve önemli olduğunu net şekilde belirtmiştir. Kendilerini ailelerinin en iyi tanıyacağını belirterek,

onların görüşlerini ciddiye alacaklarını söylemişlerdir. Ayrıca, ailenin sahip olduğu hayat tecrübesine de atıfta bulunmuşlardır.

“Çok önemlidir ailemin görüşü ve onayı. Hayat tecrübesi önemli, görmüş geçirmiş olmak önemli bir şey. Göz ardı edilemeyecek bir konudur bu benim için. Ama kendime baktığımda, ben uygun gördüysem ailem de uygun görür diye düşünüyorum. Aynı bakış açısına sahibiz az çok diye düşünüyorum. Ailemden çok farklı olmadığım için tercihlerimiz de benzerdir diye düşünüyorum.” (Erkek, 47, Lisans, Mühendis, Evli, 2 çocuk)

Ailesinin görüşünün etkili olduğunu bildiren çekirdek aileye dahil bir başka katılımcının yanıtı oldukça dikkat çekicidir. Katılımcı ailesinin görüşünün etkili olduğunu söylemekle birlikte bunun doğru bir davranış olmadığını düşündüğünü de belirtmektedir. Kendi çocuğu olduğunda ona asla karışmayacağını belirtmesi ve annesinin zamanında anneannesini dinlemesini yanlış bulduğunu aktarması, katılımcının bu durumu tasvip etmediğini göstermektedir.

“Ne kadar etkili değil demek istesem de o kadar etkili aslında. Çok çok uç durumlar olmadıkça etkili. Ben kızımın fikrine karışmam seviyorsa ama annemi dinlerim. Anneannemin anneme karışmasını anlarım ama annemim anneannemi dinlemesi anlayamam mesela. Bence dinlememeliydi.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %30'u eş seçimi ve evlilik konusunda ailesinin fikirlerine dikkat edeceğini ancak son kerte kararı verecek olanın kendileri olduğunu bildirmiştir. Bu katılımcılar, ailelerin fikirlerini mutlaka dinleyeceklerini, ölçüp tartacaklarını ancak sonuçta kendi hisleriyle ve düşünceleriyle karar vereceklerini belirtmişlerdir. Bu durumda, bu katılımcılar için ailelerinin görüşü “etkili ancak belirleyici değil” şeklinde özetlenebilir.

“Fikirlerine değer verir, yorumlarını değerlendiririm, ancak benim kararımı yine benim gözlemlerim ve hislerim değiştirebilir.” (Kadın, 26, Lisans, Yazılım Danışmanı, Bekar)

“Önem veririm, dinlerim, anlamaya çalışırım. Ama seviyorsam ve doğru buluyorsam kendi kararımı veririm. Onlar da anlayışla karşılar diye düşünüyorum. Kültür farklılıklarına belki takılabilirler, yanıma yakıştırmayabilirler güzellik olarak belki.

Maddiyat olarak denklik arayabilirler. Mesela, benim kuzenim bir Roman ile evlendi, kimse istememişti ama evlendi. Ailem etkilidir ama belirleyici değildir. Çünkü onların fikirleri benim için değerlidir.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

Katılımcıların kalan %30’luk kesimi ise net bir şekilde ailelerinin görüşünün eş seçimi ve evlilik konusunda etkili olmadığını bildirmiştir. Bu konuda tek karar mekanizmasının kendileri olduğunu bildiren yorumlarda bulunmuşlardır. Bu katılımcılardan birinin zaman içerisinde fikrinin değiştiğini belirten yanıt oldukça ilgi çekicidir. Anne ve babasının kriterlerinin çağa uygun olmadığını ve artık doğru sayılamayacağını, bu nedenle de kendi görüşünün önemli olduğunu söylemiştir.

“Eskiden daha fazla etkiliydi aslında ama şu an kendi kararlarımın önemli olduğunu düşünüyorum. Dünya çok değişti ve bence anne babamın kriterleri doğru değil artık o kadar da... Benim fikirlerim daha güncel ve önemli geliyor.” (Kadın, 29, Yüksek Lisans, Çocuk Gelişim Uzmanı, Evli)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların çoğunluğunu oluşturan %60’lık kısım eş seçimi ve evlilik konusunda ailelerinin görüşünün etkili olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu katılımcılar ailelerinin tecrübeleri ışığında fikirlerinin çok önemli olduğunu ve onların görüşünün evlenecekleri kişi hususunda son derece etkili olduğunu bildirmiştir.

“Aslında en baştan zaten seçimimi bence buna göre yaptım ama yine de onların fikirlerini dinledim. Sonuçta benden büyükler, daha deneyimliler. Görmüşler, geçirmişler, evlenmişler. Evlilikleri ile ilgili bize tatsız hiçbir şey yaşatmamışlar, onların tecrübesi benim için önemli. Bir evliliği 30 yıl sürdürmek kolay bir şey değil sonuçta. Karşılıklı birbirlerine bağdıkları görmedim bile. Özellikle babamın dediği her şey benim için çok değerlidir. Ya onları ikna etmeye çalışırım ya da ben ikna olurum günün sonunda. Bazen aşkla görmezden geliyorsun çünkü olumsuz bazı noktaları.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Ben zamanında annemi dinledim. Seviyordum ama annem uygun görmüyordu. Söylediklerini dinledim, düşündüm ve yaşadıkça da bana da doğru görünmeye başladı. Ayrıca çok benzer ve yanlış bir evliliği ablam da yapmıştı. Gözümün önünde canlı bir örnek vardı bir de o da beni çok etkiledi. O yüzden aile üyelerimin fikirleri, düşünceleri

benim için kıymetlidir. Sevmek evet güzel ama sevgi dediğin şey kendini ateşe atmakla eş değerse o zaman ego ya da aile ile inatlaşmak oluyor. Öyle körü körüne bir sevgi olamaz. Buna inanmıyorum.” (Kadın, 51, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların %20’si ise ailenin görüşünü muhakkak dinleyeceğini, dikkate alacağını ancak nihayetinde kararı kendilerinin vereceğini bildirmiştir. Bu nedenle bu katılımcı grubu için de ailenin görüşü “etkili ancak belirleyici değil” şeklindedir.

“Ailemin görüşü de önemli tabii ki ama öncelikle benim görüşüm önemli, aileminki ancak sonrasında gelebilir. Kendi kararımı verdikten sonra onların da fikrini merak ederim.” (Erkek, 25, Lise, Öğretmen, Bekar)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar arasından “Ailemin görüşü etkili değildir.” diyenlerin oranı %20’dir. Bu katılımcılar eş seçimi ve evlilik konusunda yalnızca kendi görüşlerinin önem taşıdığını ve ailelerinin fikirlerinin herhangi bir tesiri olmayacağını belirtmişlerdir.

“Ailemden ziyade kendimi önemserim ben bu noktada. Ben bir şeye karar verdiğem o önemlidir. Bence ailemin de beni desteklemesi lazım. Ailelerin görevi bence alınan kararın desteklenmesidir. Bu nedenle diyebilirim ki, yüzde sıfır, hiçbir önemi yoktur onların görüşünün.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

3.4. Evlilik Merasimleri

Katılımcılara, yaşadıkları ya da yaşamayı planladıkları evlilik sürecinde hangi merasimleri uygulayacaklarına dair sorular yöneltilmiştir. Böylece, katılımcıların ne derece geleneksel çerçevenin içerisinde kaldığını anlayabilmek amaçlanmıştır. Uygulanan ya da uygulanmak istenen merasimler konusunda gönüllük durumları ve bu merasimleri uygulamanın kimin talebi olduğu konusunda bilgiler talep edilmiştir.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %50’si “kız isteme”, “söz”, “nişan”, “kına” ve “nikah/düğün” uygulamak istediklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların %60’ı ise “kız isteme”, “söz”, “nişan” merasimlerini

birlikte ve aynı anda gerçekleştirmek istediklerini bildirmişlerdir. Katılımcılar bu merasimleri uygulamak konusunda gönüllülük durumlarını açıklarken başka isimlere atıfta bulunmuştur. Bu merasimlerin uygulanmasının asıl “ailelerin” ya da “eş adayının” talebi olacağını ve kendilerinin de bu duruma uyum sağlayacağını bildirmişlerdir.

“Ben bu bahsettiğim merasimler konusunda çok gönüllü değilim ama biliyorum aileler isteyecektir. O nedenle yapacağız.” (Kadın, 26, Lisans, Yazılım Danışmanı, Bekar)

“Genelde bu talepler aile büyüklerinin oluyor. Şu an çoğu şeyi uygulamayacağımı söylediğimde özellikle anneannemin tepkisini az çok tahmin edebiliyorum. Ancak bu hayatı kendime kuruyorum başkalarına değil. Onların da bir noktaya kadar karışabileceğini düşünüyorum.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

Katılımcıların %30’u evlilik sürecinin kapsadığı bütün merasimleri uygulamak istediğini belirtmiştir. Mümkün olabilecek bütün merasimleri gerçekleştirmek istediklerini, bu konuda son derece gönüllü olduklarını ve bu adetleri sevdiklerini dile getirmişlerdir. Bu katılımcı grubu için talep, kişinin kendisinden kaynaklanmaktadır ve başka birine hacet olmaksızın gönüllülük durumu söz konusudur. Katılımcılardan bazıları gelenekleri sürdürmekten hoşlandıkları için gönüllüyken, bazıları ise bu isteklerinin kültürel bir zemini olmadığını ve eğlenceli bulduğu, hatıra olması için gönüllü olduğunu belirtmiştir.

“Ben aşırı gönüllüyüm. Evlilik aşamasındaki tüm merasimleri destekliyorum. Söz yaptık, nişan yaptık, nikah, 2 düğün... Biri burada, biri Mardin’de. Fotoğraf çekimlerimiz oldu her birinde. Böyle olması benim tercihim. Eşim ben istemeseydim bu derece istemezdi. Kına gecesi, bekarlığa veda, gelin hamamı... kültürüme çok bağlı değilim ama anı biriktirmeyi seviyorum.” (Kadın, 29, Yüksek Lisans, Çocuk Gelişim Uzmanı, Evli)

“Tüm geleneksel olan Türk adetine uygun merasimleri uygulayacağım. Kına, söz, nişan, düğün gibi her şeyi... Bu konuda %100 gönüllüyüm.” (Kadın, 28, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

Katılımcıların %10'u ise evlilik sürecindeki merasimleri uygulamak konusunda hiçbir şekilde gönüllü olmadığını bildirmiştir. Bu tür merasimleri gereksiz bulduklarını, talep etmeyeceklerini ve aynı zamanda talep edilse dahi gönüllü olamayacaklarının altını çizmişlerdir.

“Bunların hiçbirini yapmayı gerçekten ama gerçekten istemiyorum. O nedenle, tamamen gönülsüzüm diyebilirim. Zaman, para kaybı gibi geliyor. Boşuna yorgunluk, külfet...” (Erkek, 26, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

Çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş örneklem grubunun en genç katılımcısının konu hakkında bildirdiği görüş oldukça dikkat çekicidir. Katılımcı “bekarlığa veda”, “kına”, “düğün” ve “after party” yapmak istediğini ve bu günlere ait görüntüleri sosyal medyada paylaşacağı için özenli olması gerektiğini belirtmiştir. Öte yandan, asla “çeyiz” istemediğinin altını özellikle çizmiştir.

“Bekarlığa vedam olsun isterim, bir de düğünden sonra “after party”. Kına gecesi ve düğün de olsun tabii ki. Tabi bu etkinliklerde ne giyineceğim, bunların alışverişi, organizasyonu çok önemli. Paylaştığımda sosyal medyada güzel görünmesini isterim ama çeyiz falan bunları gereksiz buluyorum. Annemin bana vereceği 3 tane örtüyü ne yapayım, kullanmayacağım ki... Çeyiz asla istemem.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Bunların yanı sıra, katılımcıların yanıtlarına bakıldığında çoğunlukla olumsuz yaklaşılan iki etkinlik vardır. Bunlardan biri geleneksel çerçeveye dahilken, diğeri modern zaman adetlerinden biridir. “Bohça alıp-verme” etkinliği katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından oldukça gereksiz bulunmuş ve gerçekleştirilmek istenmeyen bir merasim olarak ifade edilmiştir. Öte yandan, katılımcıların çoğunluğu “bekarlığa veda” fikrine sıcak bakmadığını ve lüzumlu bulmadıklarını bildirmiştir.

“Bekarlığa veda istemem, yapmam, saçma buluyorum. Çok anlamsız. Eşim yapmak isterse bir şey demem ama çok manasız. Hep birlikte eğlenebiliriz ama erkekler ayrı kızlar ayrı çok saçma. Neye veda ediyorsun ki çok gereksiz buluyorum.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

“Bohça alma verme gibi adetleri gereksiz buluyorum, geçmişte kaldı. Boşuna boşuna uğraş veriyorsun, zaman kaybediyorsun, maddi gider... Gerek yok, ne istersek alıyoruz zaten.” (Kadın, 26, Lisans, Yazılım Danışmanı, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş aile yapısında büyümüş katılımcıların %90'ı temelde “kız isteme”, “söz”, “nişan”, “kına” ve “nikah/düğün” merasimlerini gerçekleştirmek konusunda ortaktır. Bazı katılımcıların bu merasimlere ilave olarak farklı deneyimleri ve istekleri de mevcuttur. Bu katılımcıların tamamına yakını merasimleri uygulamak konusunda gönüllü olduklarını bildirmişlerdir ancak görüşmeler esnasında gönüllülük durumlarının farklı kaynakları olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcılardan yalnızca biri “kısmi gönüllü” olduğunu bildirmiştir. Bir kısım merasimde gönüllüyken, bir kısmında ise eşi ve ailelerin isteği üzerine gönüllü olduğunu aktarmıştır.

“Kız isteme, söz, nişan, kına, düğün yapıldı. Biz düğün yapmayacaktık aslında. O yüzden en azından nişan yapaım dediler, tamam dedim ben de. Sonra bir anda kendimi düğün yeri bakarken buldum. Açıkçası biraz benim dışımda gelişti diyebilirim. Kız isteme, kına bunlarda gerekleri yerine getirdik elbette. Çok kalabalık gittik mesela kız istemeye, neredeyse 60 kişi vardık. Babamın ve annemin kuzenleri, babaanneler, anneanneler... Onlar da kalabalıktı ama bizim kadar değildi. Ama onlara da anormal gelmedi bu kalabalık çünkü onlar da çok birbiri ile görüşen bir aile yapısına sahipler. Açıkçası düğün için çok taraftar değildim çünkü böyle uzun merasimler beni yoruyor. Dans etmekten falan çok hoşlanmadığım için pek istememiştim. Onun dışındaki merasimlerde gerekleri yerine getirdik. Ama eşimin, ailelerin talebiydi, kimseyi kırmamaya çalıştık.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Dikkat çekici bir başka nokta ise, katılımcıların bu konu hakkında görüş bildirirken “gönüllü olmama” gibi bir ihtimallerinin varlığından bihaber olmalarıdır. Geniş ailede büyümüş katılımcıların çoğu evlilik sürecindeki merasimleri gönüllülük esası dışında, zaten uygulanması gereken bir görev olarak görmektedir. Bu nedenle, bu noktada katılımcılardan ilgi toplayan yanıtlar alınmıştır.

“Bunlar eskiden beri süregelen adetlerimiz, herkes imkânı dahilinde yapabildiği kadarını yapar. Benim ailemde benden önce evlenen kişilerde de gördüğüm budur. Biz de elimizden geleni istediğimiz şekilde yapmaya çalıştık. Uyum sağladık yani, gönüllüydük. Aileler istedi aslında ama dediğim gibi adet olmuş artık. Talebe gerek olmuyor, zaten süreç belli. Ne yapılır ne edilir... Biz de yapıyoruz...” (Erkek 40, Lisans, Esnaf, Evli, 2 çocuk)

“Bana böyle bir şey sorulmadı açıkçası; bu merasimleri ister misin istemezsin diye ama sorulsaydı da isterdim bunları. O zamanlar bunlar gündemdeydi, her genç kız isterdi. Bazı şeylerde fikir sorulmadığı için onların istediği oldu ayrıntılarda. Mesela en basiti, düğün davetiyemi seçmek istedim ama kayınpederim gidip seçti.” (Kadın, 54, İlk okul, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Tüm bunlar dışında büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların ifadelerinde farklı merasimlere de yer verilmiştir. Akabinde katılımcılardan bu merasimlerden detaylı bahsetmeleri istenerek bilgi alınmıştır. Bu merasimlerden ilki “çeyiz dizme”dir. Evlenmeden önce uygulanan bir merasim olduğunu belirten katılımcı ayrıntılardan da söz etmiştir.

“Kızlar arkadaşlarıyla yeni gelin evinde kızın tüm çeyizi serer, aslında amaç burada sergilemek. Daha sonra da erkek tarafı gelir, çeyiz görülür. Bakılır, incelenir.... Hep birlikte sofraya kurulur, yemek yenilir, bizim ailede bu gelenektir. Çok güzeldi, çok gülmüştük, çok keyifliydi. Birkaç gün arkadaşlarımla hazırlıkla uğraştığımızda öncesinde ama yine de değdi.” (Kadın, 51, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Buna benzer olarak farklı bir katılımcı da “çeyiz yerleştirme” adetinden söz etmiştir. Bu adet, kız tarafından kadın akrabaların toplanıp yeni gelin evine çeyizin, eşyaların dört bir koldan iş birliği ile yerleştirilmesini ve evin hazır hale getirilmesini içermektedir. Aynı “çeyiz dizme” adetinde olduğu gibi bir noktada erkek tarafından da kişiler gelmekte ve büyük çoğunlukla erkek tarafının getirdiği yemekler birlikte yenmektedir.

Bir diğerk farklı merasim ise “yunak” olarak kayıtlara geçmiştir. “Gelin hamamı” diyebileceğimiz bu adet hakkında katılımcı aşağıdaki detayları aktarmıştır.

“Evlenmeden önce gerçekleşen bir adettir yunak. Gelin kız arkadaşları ve kuzenleriyle birlikte hamama gider, hamamda bir gün geçirilir. Bu masrafları genellikle gelinin halası ya da teyzesi karşılar. Zaten hamam çıkışında da hep birlikte hala ya da teyze evine gidilir. O gece hep birlikte orada yemek yenilip orada kalınır. Eğlenceli geçer, benimki de keyifliydi.” (Kadın, 54, İlk okul, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Aynı katılımcı “gelin oynatma” denilen bir başka adetten daha söz etmiştir. Bu adete göre nişanlanmış kız bir eve akrabaları ile birlikte davet edilir, kadın kadına bir gün geçirilir. Sofralar kurulur, yemekler hazırlanır. Günün belirli bir noktasında gelin yöresel addedilen kıyafetleri giyerek yöresel bir dans sergiler ve gelin oynatılmış olur. Bu adet aslında gelinin güzelliğinin sergilenmesi ve nişanın akabinde etrafa takdimi için aracılık görevi görmektedir.

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların %10’u ise evlilik sürecinde uygulanan merasimleri uygulamak konusunda gönüllü olmadığını bildirmiştir. Alınan yanıtlardan birinde ancak bu merasimlerin günümüze uygun değiştirilmesi durumunda gönüllü olunabileceğine dair ifadeler yer almaktadır. Bu noktada, “geleneksel” olanın “çağdaş” olana çevrilmesi çabası görülmektedir.

“Kına yapmak istemem, kız isteme olayını hiç istemem. Doğru bulmuyorum. Nişan dediğin şey evlenmeye karar vermektir, kimseye anlatmaya gerek yok. Nikah şart değil ama çocuk istersem kıyarım bir nikah. Düğün olayı da özellikle istemem ama yakınlarımla bir kutlama olabilir, eğlenmek gibi yani. Bekarlığa veda mesela olabilir, özellikle değil ama hep birlikte kutlama yapabiliriz, eğleniriz. Karşımdaki kişi çok isterse ritüelleri biraz değiştirerek olabilir, algılardaki klasik nişan gibi değil. Ama bir kutlama gibi olabilir yorumlayarak bu merasimleri.” (Kadın, 28, Lisans, Oyuncu, Bekar)

3.5. Hane Seçimi

Hem çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların hem de büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların kurdukları ya da kurmak isteyecekleri aile yapısının daha iyi anlaşılabilmesi için hane seçimleri hakkında bilgi talep edilmiştir. Evlendikten sonra nasıl bir evde yaşamayı arzu ettikleri ya da tercih ettikleri ile aileleri ile birlikte ya da onlara çok yakın oturmak hakkında ne düşündükleri hususunda görüşlerine başvurulmuştur.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılarla yapılan görüşmelerin %50'sinde "iyi muhit" ifadesi bulunmaktadır. Katılımcıların ilk sıraladığı kriterlerden biri evin iyi addedilen bir muhitte bulunuyor olması olmuştur. Bu noktada, katılımcılardan biri kriterinin "gerektiğinde rahatlıkla yalnız kalabileceği bir ev" olması gerekliliğinden kaynaklandığını belirtmiştir.

"Eskiden evin genişliği benim için çok önemliydi. Ama şu an önemsedğim şey daha farklı. İkimiz de çalışıyoruz, muhiti güzel, güvenli, evde rahat rahat yalnız kalabileceğim bir ev olsun, 1+1 bile yeterli." (Kadın, 29, Yüksek Lisans, Çocuk Gelişim Uzmanı, Evli)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılarla hane seçimi hakkında yapılan görüşmelerin %30'unda ise "şehir evi" ifadesi yer almaktadır. Katılımcılar öncelikli kriterleri arasına evin şehirde yer alması gerekliliğini eklemiştir.

"Ulaşımı kolay, şehir içinde bir yer olmalı. Çok dar, çok geniş değil ama ferah, ı ışık alan, vakit geçirebileceğimiz bir ev olsun isterim. Nezih bir semtte olmasını isterim." (Erkek, 25, Lisans, İş Analisti, Bekar)

"Şehirde, mümkünse site içerisinde, 2+1, depreme dayanıklı, sıfır bir dairede oturmak isterim. Balkon olsun, 2. ya da 3. kat üzeri. Açık renk, ferah bir ev tercih ederim." (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

Görüşmelerin %30'unda ise hane tercihlerinden bahsederken "aileye yakın olmak" ifadesinde bulunulmuştur. Bu katılımcılar, ilk kriterleri arasına evin ailelerine yakın olması gerekliliğini eklemiştir. Kendi kuracakları ile yaşayacakları evin, içinde büyüdükleri aileye yakın olması gerektiğinden söz etmişlerdir.

“Aile çevremizin bulunduğu bir semtte çekirdek aile olarak yaşadık. Kendi çevremize, eş dost akrabamıza yakın, alışkın olduğumuz muhitte, kendi evimizde başladık evliliğimize. Bizi o muhite emanet ettiler, ailemiz ve tanıdıklarımız olduğu için.” (Erkek, 47, Lisans, Mühendis, Evli, 2 çocuk)

“Hane seçimi olarak aileme yakın olmak isterim. Çünkü aileme düşkünüm.” (Kadın, 28, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

Örneklem grubunun en genci olma özelliği taşıyan katılımcının hane seçimi hakkındaki yorumları dikkat çekicidir. Katılımcı, evleneceği kişinin evi olması gerektiğine dikkat çekerek iyi bir muhit isteğini de vurgulamıştır. Bu bağlamda, katılımcının hane seçimin kaynağında esasında eş seçiminin yer aldığı söylenebilmektedir.

“İsterim ki tabii ki güzel, rahat bir evim olsun. Kira ödemek istemem, evi olsun eşimin. İyi bir muhitte olsun. Çok lüks değil ama çok kötü bir yerde de olmasın. Kira derdi çekmek istemem.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların hane seçimi hakkındaki görüşmelerinin %40'ında öncelikli kriterler arasında “iş yerine yakın olmak” ifadesi yer almaktadır. Bu katılımcılar, hane seçimlerini yaparken düşünecekleri ilk şeylerden birinin iş yerlerine kolay ulaşabilecekleri bir konumda olması gerektiğini belirtmişlerdir.

“İşe yakın olması çok önemliydi. Eşim de ben de 15 dakikada işe ulaşabiliyorduk. Bu çok büyük bir rahatlık. Ben oturduğum yerden çok memnunum.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Artık sonuçta hepimiz çalışan insanlarız, bu nedenle bir evin işe yakınlığı en önemlisidir. Buna göre bir tercih yaparız diye düşünüyorum.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların gerçekleşen görüşmelerinin %40'ında ayrı bir evde çekirdek aile olarak yaşayacakları bir hane seçiminde bulunulduğu ya da bulunulacağı ifadesi yer almaktadır. Bu görüşlerini açıklayan katılımcılar görüşlerini bildirirken sebeplerinden de söz etmiştir. Genel

olarak bakıldığında, doğru olanın çekirdek aile olarak yaşanacak bir hane seçimi fikri doğru bulunmaktadır.

“Biz evimizi en başta iş yerimize yakın olacak şekilde ayarlamaya çalıştık. Ama sonrasında anneme ait bir ev var, oraya taşındık eşimle ve çekirdek aile olarak yaşamaya başladık. Çünkü o ev de iş yerlerimize oldukça yakındı. Aslında ben bu eve taşınmayı hiç istemedim çünkü bu sitede çok fazla akrabamız oturuyor. Ama şartlar bunu gerektirdi, oturduk. Umduğum gibi olmadı çünkü eskisi gibi herkes iç içe olmuyormuş bunu anladım.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Eşim ve çocuklarımla çekirdek aile tercihimdir. Geniş ailenin zorlukları var, herkesin kendi düzeni olmalı bence. O nedenle kendi düzenimi kurmak ailemin idrakine varmak için böyle bir düzenim olsun isterim.” (Erkek, 25, Lisans, Öğretmen, Bekar)

Bu katılımcıların bazıları eşi ile birlikte çekirdek aile olarak yaşamayı tercih edeceği evin ailesine yakın olmasını arzu ettiğini bildirmiştir.

“Benim babam altın, o, bu hiçbir şey istemedi. Ben evlenirken tek bir talebi oldu, kızımın İstanbul’da, ayrı, kendi evinde olacak. Başka bir şehre gitmek yok, kayınvalide ve kayınpeder ile oturmak yok. Tek şart buydu. Denildiği gibi de oldu. Eşimin tarafı hep Rize’deydi, anneme de çok çok yakın bir ev değildi oturduğumuz. Annem de eşime geçinsen de geçinmesen de İstanbul’da olacaksınız demişti çünkü yalnızdı. Bizim için nefes alıyordu, ona yakın olmalıydık.” (Kadın, 51, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“Evlendikten sonra işimize yakın ayrı bir eve yerleştik tabii ki, ne kadar farklı düzendeki kalabalık bir evde büyümüş ve bunu bir çocuk olarak çok güzel buluyor olsam da ayrı ev, ayrı düzen her zaman için iyidir. Evimizi bildik, kendi düzenimizi bildik, evliliğimizi anladık. Böylesi çok daha mantıklı. Ama ailemden çok uzakta oturmayı elbette istemezdim, yakın sayılırız. Kısa bir araba mesafesi. İhtiyaç anında birbirimize ulaşabilmeyiz.” (Erkek 40, Lisans, Esnaf, Evli, 2 çocuk)

Katılımcıların %20’sinin ise kendi evlilikleri sonrasında da geniş aile deneyimi bulunmaktadır. Bu katılımcılar evlendikten sonra erkeğin ailesi ile birlikte aynı evde yaşamışlardır. Ancak, bu deneyimlerinden olumlu bir perspektiften

bahsetmemektedirler. Katılımcılar, doğru olanın kişinin eşiyle birlikte ayrı bir evde ayrı bir düzen kurması olduğunu belirtmişlerdir.

“Hane seçimi olarak kesinlikle kendime ait bir ev isterdim ama kayınvalidem ve kayınpederim ile birlikte yaşadık biz. Aynı apartmanda da olmak istemezdim ama aynı semtte olabilirdik. Kendi evim olsun, kendi düzenim olsun isterdim. Kendi evimi sahiplenmek, sorumluluğunu üstüme almak isterdim. Gölgede yaşamak istemezdim. Bazı kararları kendim vermek isterdim iyi veya kötü. Gelen misafirlerime ne yapacağımı kendim seçmek isterdim. Hep birilerinin gözüne bakmak istemezdim ne yapsam doğru olur diye... Kendi yaptıklarımla anılmak isterdim. Kendi bütçemi ayarlamak isterdim. Hesabımı kitabımı bilirdim. Mesela, en basiti ailemi kendi evimde ağırlamak isterdim.” (Kadın, 54, İlk okul, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

3.5.1. Hanenin Aileye Mesafesi

Hem çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş hem de büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların görüşlerinin daha derinlikli ve detaylı alınabilmesi için aile ile birlikte ya da aileye yakın oturmak hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Böylece, hane seçimleri ile ilgili daha net bir çerçeve çizilebilmesi amaçlanmıştır.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların tamamı aile ile birlikte yaşamak konusunda olumsuz bir fikir birliğine sahiptir. Katılımcıların tümü bu duruma soğuk baktığını, böyle bir yaşama şeklini arzu etmeyeceklerini bildirmişlerdir. Evlenen her çiftin kendi çekirdek ailesini kurabilmesi için ayrı bir evi ve düzeni olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Bunun akabinde, aileye yakın oturmak konusunda görüşleri sorulduğunda çekirdek ailede büyümüş katılımcıların %50’si her iki tarafın ailesine de uzak bir yerde oturmayı tercih edeceklerini bildirmiştir. %40’lık bir kesim ise, aileye belirli bir mesafede yakın olmayı tercih edebileceğini belirtmiştir. Kalan %10’luk kesim ise “fark etmez” yanıtı vererek bu hususta özel bir arzusu ya da rahatsızlığı olmadığını ifade etmiştir.

“Sadece çekirdek aile olarak yaşamayı tercih ederim. Ev üstüne ev kurulmaz hesabı, çatışmaları baştan önlemek lazım. En başta herkesin ayrı oturması gerektiğini düşünüyorum. Her ailenin kendi mahremi ve özeli olmalı; bu kişiler kendi anne babamız olsa bile. Yakın oturma hususunda ise, olmayan kayınvalideme şimdiden uzak oturmayı tercih edebilirim. İster istemez bilinçaltımda neler varsa! Kendi aileme illa yakın otururum gibi kafa yapısında da değilim, zorlamam.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

“Aileye yakın olmasını tercih ederim ama çok yakın olmak istemem. Aynı apartmanda, aynı mahallede oturmak istemem. Yönetmeye çalışabilirler, sık sık gelip gitme durumu olabilir. Eşim bundan rahatsız olabilir belki. Aile kavramına bir müdahale gibi algılanabilir.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

“Her iki tarafa da uzak olmalı bence. Ben müdahaleden korkuyorum. Kendi ailen bile olsa oluyor bu. Ben 10 kere gitsem 11.’de yine beklentiye giriyorlar.” (Kadın, 29, Yüksek Lisans, Çocuk Gelişim Uzmanı, Evli)

“Beraber oturmak istemem, kendi ailemle bile birlikte oturmak istemem. Orta bir yerde olmalı ailelere bence ama şahsen kendi aileme daha da yakın olmasını arzu ederim. Çocuğum olacak, iş, güç, yemek destek gerekir. Kayınvalideme de güvenirim ama anneme daha çok güvenirim.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların tamamının aile ile birlikte oturmak konusunda görüşleri aynıdır. Katılımcılar evlendikten sonra aile ile birlikte oturmayı tercih etmeyeceklerini ve doğru bulmadıklarını bildirmişlerdir. Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların %90’ı ailesine yakın oturmayı tercih edeceğini bildirmiş, kalan %10’luk kesim ise uzak olmayı isteyeceğini dile getirmiştir. Bu noktada, aynı evde yaşama fikri kati suretle reddedilse dahi aile ile yakın olarak beraberliği koruma isteği taşıdıkları söylenebilir.

“Ailem ile birlikte oturmak istemem. Şu an bir geceliğine bile başka bir yerde kalmaya tahammül edemiyorum. Kendi konforumu, düzenimi arıyorum. Çünkü yaşadığım yere aidiyet hissediyorum. Eşimin ya da benim aileme yakın oturmak bence iyi bir avantajdır. Sağlıklısı bence, özellikle çocuktan sonra. Sadece torun bakmak için

demiyorum, onlarla vakit geçirmek için. Çocuğun bizden öğrenemeyeceği şeyleri onlardan öğrenebilmesi için.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Eşimin ailesi farklı bir şehirdeydi zaten. Biz de önce bir süre annem ve babamın evinde kaldık. Daha sonra maddi durumları biraz toparlayıp altından kalkabileceğimize kanaat getirince aileme yakın ama ayrı bir eve çıktık. Genç yaşta evlenmiştik, bizim için hazırlık süreci gibi bir şey oldu. Ama muhakkak evlenen iki insan ve kuracakları aile için ayrı ev lazım, herkesin kendi evi olmalı kesinlikle. Hele ki çocuğunuz varsa mutlaka ayrı ev, ayrı düzen lazım.” (Erkek, 56, Orta okul, Emekli, Evli, 3 çocuk)

“Ailemle birlikte oturmam, çok yakın oturmak da tercihim değildir. Herkesin alanı, özeli ayrı olmalıdır.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

3.6. Çocuk

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların aile kavramları hakkında daha incelikli bilgi toplayabilmek adına “çocuk” hakkında bazı sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara alınan yanıtlar doğrultusunda katılımcıların, ideal bir ailede kaç çocuk olması gerektiği, çok yetiştirme tarzı ve çocuk bakım seçenekleri hakkında görüşlerine ulaşılması hedeflenmiştir. Böylece, katılımcıların içinde büyüdükleri aile yapısına benzer bir aile kurmayı isteyip istemedikleri bir kere daha ortaya koyulmuş olacaktır.

3.6.1. Çocuk Sayısı

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %60’ı ideal bir ailede “2 çocuk” olması gerektiğini belirtmiştir. Bunun en önemli nedeninin “kardeşlik duygusu ve desteği” olduğunun altını çizmişlerdir. “Tek çocuk” fikrine sıcak bakmadıklarını, kardeşin insana çok şey öğrettiğini ve hayat boyunca destek olduğunu ifade ederek “2 çocuk” fikrini daha makul ve sağlıklı bulduklarını dile getirmişlerdir. “2 çocuk” ile sınırlayıp daha fazla çocuk istememe nedenleri arasında

feminist pencereden dile getirilen kadının iş hayatındaki rolü ve kent hayatının zorlukları bulunmaktadır.

“2 çocuğun ideal olduğunu düşünüyorum. Tek çocuk olmanın kesinlikle olumlu etkiler bıraktığını düşünmüyorum. Çevremde karşılaştığım çoğu bencil insanın tek çocuk olduğunu tecrübe ettim. Dolayısıyla kardeşle büyümenin önemli olduğunun farkındayım. Günümüz hayat şartları ve kadının da iş hayatında aktif olmasından ötürü 2’den fazla çocuğun maalesef kadının kariyerini bir noktadan sonra olumsuz etkilediğini görmekteyim. Bununla birlikte ekonomik olarak çocuğa verilecek imkanların da fazla çocukla kısılmaması 2 çocukla yetinerek ideal noktada sağlanacağını düşünüyorum.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

“Bir kız bir erkek 2 çocuk olsa güzel olur. Çok çocuğa gerek yok, metropolde yaşıyorum. Maddi imkanlar belli, az çocuğu daha iyi şartlarda büyütürsün. Ekonomi yeterli olsa da 2 çocuktan fazlasını istemem, kalabalık sevmiyorum. Biz 3 kardeşiz, oradan biliyorum. Zor bir şey.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %20’si ideal bir aile için çocuk sayısı veremeyeceklerini belirtmişlerdir. Bunun net bir yanıtı olmadığını dile getiren katılımcılar, kişilerin kendini hazır hissetmesi, imkanları ve hayat şartları doğrultusunda çok değişken olabilecek bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşten yola çıkarak, bu katılımcı grubu için bireysel tercihlerin ya da koşulların ideal aile kavramından önce geldiği söylenebilir.

“Bana göre böyle bir sayı yoktur, kişinin kendini hazır ve yeterli hissettiği kadar ve zamanda çocuğu olabilir.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Katılımcıların %20’si ideal bir ailede “3 ve daha fazla çocuk” olması gerektiğini savunmuştur. Çok çocuklu ve kalabalık bir ailede yaşamının çok keyifli olacağını belirten katılımcılar; çocuklar için de kardeş sahibi olmanın olumlu etkilerinin altını çizmiştir.

“Bence 3 çocuk, biri büyüdü mü diğeri derken ömür geçer. Aralıklı olsa çok güzel olur. Kalabalık bir aile olur, ne güzel. İnsan hiç sıkılmaz, evin içi çok neşeli olur.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların %50'si ideal bir ailede “en az 2 çocuk” olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Çekirdek ailede büyüyen katılımcılar ile benzer şekilde “kardeşlik duygusu ve desteği” en önemli nedenlerden biri olarak sunulmuştur. Bu noktada önemli olan katılımcılardan esasında daha fazla sayı söylemek isteyip nihayetinde “en az 2 çocuk” diyenlerin sunduğu nedenlerdir. Günümüz koşullarının idealize ettikleri aile şekline zemin oluşturamadığını belirten katılımcılar son kararlarını “en az 2 çocuk” şeklinde iletmışlerdir.

“Keşke 3-4-5 olsa ama 2 çocuk iyi yetiştirebilmek için. Ben üçüncü çocuk çok istedim ama hem maddi hem manevi olarak kendimi hazır hissetmedim. Çok çocuk çok bereket lafına inanmıyorum, yetiştirmek yetebilmek gerekiyor. Biz yetemezdik örneğin. O nedenle en az 2 çocuk iyidir.” (Kadın, 51, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“Maddi ve manevi olarak eğer hazır hissediliyorsa ve 1 çocuk sahibi olduktan sonra, bunu deneyimledikten sonra tekrar düşünülmeli. Tek çocuk bana, çocuk açısından acımasızlık gibi olarak geliyor. Normal şartlarda düşünürsek çocuklarımızdan önce öleceğiz, en azından annesiz babasız kaldıklarında aynı duyguyu yaşayan biri olmalı yanında. Küçükken zor oluyor, biz 4 kardeşiz. Aynı evinde içinde 4 çocuk sıkıntılı, ama büyüyünce çok güzel. Maddi ve manevi gücün varsa 3-4 çocuk sahibi olunabilir ama günümüz şartlarında bu çok zor o nedenle, en az 2 çocuk diyorum.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların %30'u net şekilde ideal olanın “2 çocuk” olduğunu söylemiştir. Çocuklara ebeveyn olarak yeterli olabilmek ve kardeşlik duygusunu tatmak yine sunulan sebeplerin en başlarında yer almaktadır.

“Bana göre 2 çocuk. 2 kız, 2 oğlan, 1 kız-1 oğlan fark etmez. Layıkıyla yetiştirmek için 2 tane iyidir. Hem birbirlerine destek olurlar.” (Kadın, 54, İlk okul, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“2 çocuk diyorum, kardeş önemli çünkü. Kardeş faktörü devreye giriyor bu noktada. O sevgi, o destek çok güzel ve önemli.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

“3 ve daha fazla çocuk” diyen katılımcıların oranı %20’dir. Katılımcılar kalabalık ailenin ve çok kardeş olmanın faydalarını dile getirerek yanıtlarını detaylandırmışlardır.

“4 çocuk, 2 kız-2erkek. Yalnız büyümesinler. Kalabalık olmaktan zarar gelmez. Yalnızlık çekmezler, birbirlerine destek olurlar.” (Erkek, 25, Lisans, Öğretmen, Bekar)

3.6.2. Çocuk Yetiştirme Tarzı

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların çocuk yetiştirme tarzı hakkındaki görüşmelerinin %30’unda “otoriter” ifadesi yer almaktadır. “Otoriter” en sık tekrarlanan ifade olmakla birlikte, katılımcılar tarafından “kurallı olmak” şeklinde açıklanmıştır.

“Anne olduğumda biraz otoriter ve kuralcı bir anne olacağımı düşünüyorum. Bu noktada kendimi galiba törpülemem gerekecek. Aşırı mükemmeliyetçilikten kaynaklı sıkıntılı çocuklar yetiştirmek istemem. Ancak kendimde o potansiyeli görüyorum maalesef.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

Bunun dışında dikkat çekici bazı yanıtlar bulunmaktadır. Özellikle bir katılımcının çocuğuna kazandırmak istediği becerilerden söz ettiği kısım modern dünyanın çocuk yetiştirme tarzını özetlemektedir.

“Mutlaka spora ya da dansa yönlendiririm, çok küçük yaşlarda. Bunlardan birinde ilerlemesini isterim. Dil eğitimi almasını sağlarım küçük yaştan itibaren, bu da çok önemli. Ne kadar çok dil bilirse, ne kadar iyi bilirse o kadar fayda. İyi bir eğitim almasını sağlarım tabii ki bir de.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

Bir başka katılımcı ise çocuk yetiştirme tarzı hakkında verdiği yanıtla dikkat çekmiştir. Çünkü bu katılımcı çocuğunu hem modern düzene göre hem de kültürel değer çerçevesinde yetiştirmek istediğini ifade etmiştir. Kültürünü bilen ama çağın koşullarına da uyum sağlayabilen bir çocuk yetiştirmek istediğini söyleyen katılımcı iki farklı perspektifi bir araya getirerek farklı bir tarz ortaya koymuştur.

“Modern tarzda yetiştiririm çocuğumu çünkü çağa uyum sağlaması lazım. Ama kültürümüzü de öğrenecek tarzda bir yapı tabii ki bu. Her ikisi de. Hem kültürünü bilsin hem modern olsun.” (Erkek, 34, Lisans, Öğretmen, Evli)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %50'si çocuk yetiştirme sürecin herhangi bir desteğe ihtiyacı olduğunda ilk önce başvuracakları adresin “aile” olduğunu bildirmiştir. Diğer %50'lik kısım ise ilk başvuracakları adresin bir “uzman” olduğunu ifade etmiştir. Kimi katılımcılar ailesinin tecrübesini önceliklendirerek; kimileri ise alanında uzman bir profesyonele danışmanın en doğrusu olduğuna inanmaktadır.

“İlk önce ebeveynlerime başvururum elbette, beni de en iyi onlar tanır. Benden yola çıkarlar ve doğru yönlendirirler. Eşimin ebeveynleri de aynı şekilde olabilir tabii ki. Çözemediysek, ancak daha ciddi bir durumsa bir uzmana danışırım. Olmuyorsa yapamadıysak uzmana giderim.” (Erkek, 25, Lisans, İş Analisti, Bekar)

“Uzman görüşüne çok inanıyorum. Çok defa pedagog desteği aldık, profesyonel destek çok önemli bence. Yaşım itibarıyla bunun defalarca faydasını gördüm. Bu uzman da benim hayat görüşüme uygun biri olmalı.” (Erkek, 47, Lisans, Mühendis, Evli, 2 çocuk)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların görüşmelerinde çocuk yetiştirme tarzı hakkında en sık tekrarlanan ifade “iletişim” olmuştur. Katılımcılar çocuk yetiştirirken sağlıklı bir iletişim kurmaya özen gösterdiklerini, çocuğun kendileriyle her şeyi paylaşabileceğini düşünmesi gerektiğini söylemişlerdir. Geniş aile yapısında sayıca kalabalık bir hanede büyümüş katılımcıların, çocukları ile bire bir ve sağlıklı iletişim kurma konusundaki hassasiyetleri dikkat çekicidir.

“İyi bir iletişim olsun isterim aramızda. Her zaman olumlu ya da olumsuz onun yanında olurum, kendini ifade edebilsin bana. Bence ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide güven temel alt yapıyı oluşturur. Bu da ancak sağlıklı iletişim ile sağlanır. Çocuğun sadece bir defa bir şeyi saklaması bile beraberinde çok sorunu getirir, ben buna inanıyorum. Benim için bu çok önemlidir. En temelde aramızdaki o güveni inşa edebilmek...” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

“İletişim” konusu dışında dikkat çeken bazı yanıtlar bulunmaktadır. Bunlardan biri, bir katılımcının annelik konusunda ablasını rol model alması ve devamında gelen süreç hakkındadır. Kendi anneliği konusunda ablasına ve annesine atıfta bulunan

katılımcı, olumlu ve olumsuz bazı davranış kalıplarını ailesindeki kadınların ebeveynliklerinden edindiğini belirtmiştir.

“Ben çok hatalar yaptım. Ben ablamdan çok etkilendim annelik konusunda, hep onu taklit etmişim. Onu rol model bellemişim. O yeğenime ne yaptıysa ben de onu yaptım çocuğuma, o ikinci çocukta akıllandı ben de akılandım. Onun uyutma stili, yemek yedirme stili, hepsini taklit ettim. Bazen şiddet uyguladığım da oldu, çok pişmanım. O yaptı diye ben de yaptım; keşke kendi fikirlerim olsaydı. Bence bende de, oğlumda da bunun çok etkileri kaldı. Bir gün annem beni bu konuda uyardığında dedim ki; sen bana vurduğun için ben de çocuklarıma yapıyorum işte. Keşke kitaplardaki gibi bir anne olsaydım. Keşke çok daha sabırlı bir anne olsaydım. Yerleşmiş aklıma ama işte ailemden maalesef...” (Kadın, 51, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Bir başka katılımcı ise, diğerlerinden farklı bir perspektiften konuya yaklaşarak çocuğun ebeveyninden bağımsız ayrı bir birey olduğunu fark etmenin önemini vurgulamıştır. Konuya daha bireysel ve modern bir açıdan yaklaşan katılımcı, bu düşüncesi ile geniş ailede büyümüş diğer katılımcılardan ayrılmıştır.

“Bence en önemli şey o çocuğun sana ait bir şey değil, ayrı bir birey ve ayrı bir ruh olduğunu bilmek. O ayrı bireye bebekliğinden itibaren farklılığına saygı duymak. Kararlarına, yönelimine. Bu çok önemli. Bir mal gibi sahiplenmemek.” (Kadın, 28, Lisans, Oyuncu, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların %40'ı çocuk yetiştirme sürecinde herhangi bir desteğe ihtiyacı olduklarında başvuracakları adresi 2 ayrı gruba ayırarak yanıt vermişlerdir. Bakım vermek konusunda mutlaka ailelerine danışacaklarını belirten katılımcılar diğer konular hakkında uzmanlardan destek almanın doğru olduğunu düşündüklerini bildirmişlerdir. Sağıksal, davranışsal ya da psikolojik konularda uzman kapısını çalmayı tercih ederken, bakım ve yetiştirme konusunda aileleri ilk tercihleri olmaktadır.

“İstenmeyen bir davranış olduğunda tabii ki bir uzmana, yetiştirme konusunda da tecrübeli aile büyüklerine danışırım. Desteğin türüne göre değişir kimin kapısını çalacağım. Bu ayrımı bir anne-baba olarak yapmak çok önemli bence.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

Başvuracakları adresin direkt ve sadece “aile” olduğunu söyleyen katılımcıların oranı ise %40’tır. Bu katılımcılar, çocuk yetiştirme sürecinde desteğe ihtiyaç duyduklarında ilk ailelerinden yardım isteyeceklerini belirtmişlerdir. Ailelerinin tecrübesine inandıklarına ve yol gösterici olabileceklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Teyzeme başvururum ilk önce, biz birlikte büyüydük. Şimdi de onunla yaşıyoruz anneannem ile birlikte. Eskiden beri en güvendiğim, her zaman her konuda ilk danıştığım kişidir. Yine ilk ona gider, ona danışırım.” (Kadın, 28, Lisans, Oyuncu, Bekar)

Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların %20’si ise destek talep edecekleri kişinin bir “uzman” olacağını belirtmiştir. Profesyonel görüşe inanan bu katılımcılar, çocuklarıyla ilgili destek gerekecek herhangi bir durumda işin uzmanının kapısını çalmayı tercih edeceklerini dile getirmişlerdir.

“Amerika’yı yeniden keşfetmeye gerek yok, profesyonel uzmanlar var. Ama benim aile yapımı çözebilecek birinden destek almak isterim. Konusunda uzman, beni de anlayabilecek bir uzmana giderim ilk olarak.” (Kadın, 43, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

3.6.3. Çocuk Bakımı

Katılımcıların çocuk yetiştirme tarzını daha iyi anlayabilmek için çocuklarına kimin bakım vereceği hakkında sorular yöneltilmiştir. Böylece, hem ebeveynlik tarzları ile ilgili hem de çocuklara büyük ebeveynler tarafından bakılması ile ilgili görüşlerine ulaşılmıştır.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %30’u koşullar mümkün olursa çocuklarına eşleri ile birlikte ebeveyn olarak bakım vereceklerini; eğer mümkün olmazsa büyük ebeveynlere başvuracaklarını belirtmişlerdir. Bu noktada, katılımcıların ilk tercihinin çocuğun kendi ebeveynleri tarafından yetiştirilmesi olduğu söylenebilir. Bakım işini büyük ebeveynlere devretmek ancak ikinci seçenek olarak tercih edilmektedir.

“Çocuğum olduğunda çalışmazsam ben bakarım elbette ama çalışırsam annem. Büyük ihtimalle de çalışırım diye düşünüyorum. Kayınvalideme de güvenirim ama anneme daha çok güvenirim.” (Kadın, 19, Lise, Öğrenci, Bekar)

“Olabildiğince ben kendi annesinin ya da babasının bakmasının doğru olduğunu düşünüyorum. Çalışma durumu varsa anneanne, babaanne bakmalı.” (Erkek, 25, Lisans, İş Analisti, Bekar)

Katılımcıların %30’u ise, çocuk bakım işini bir bakıcıya vereceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların ilk seçenek olarak bakıcı seçeneğini düşünmelerinin en önemli ön koşulu hem anne hem babanın çalışıyor olduğunu varsaymalarıdır. Ayrıca tercihlerinin nedenlerini de detayları ile açıklamışlardır.

“Bu konuda olumsuz düşünüyorum. Bana göre hiçbir ebeveyn torunlarının bakıcılığına zorunlu bırakılmamalı. Maddi durumu olan ve buna uygun bir yaşama şekli olan kişilerin bakıcı ile çocuk büyütmelerini daha doğru buluyorum.” (Kadın, 26, Lisans, Yazılım Danışmanı, Bekar)

“Çocuğum olduğunda bakıcının bakmasını isterim. Aile büyüğü bakarsa evet aklımda hiç şüphe kalmaz ama diğer türlü de daha profesyonel olurdu.” (Erkek, 34, Lisans, Öğretmen, Evli)

Çocuğa bakım veren mutlaka ebeveyni olmalıdır diyen katılımcıların oranı %20’dir. Bu katılımcılar, ancak çocuğuna kendi bakabilecek olan kişilerin ebeveyn olması gerektiğini savunmaktadır. En sağlıklı ve doğru olanın çocuğun kendi anne ve babası tarafından yetiştirilmesi olduğunu düşünmektedirler.

“Şanslıydık, biz baktık çocuğumuza. Maddi yönden şanslıydık, eşim ilgilendi çalışmadığı için. Gelir elde etmek için çalışmasına gerek yoktu. Anne baba bakmalı diye düşünüyorum.” (Erkek, 47, Lisans, Mühendis, Evli, 2 çocuk)

“Kendi çocuğum olursa her şeyiyle en ince ayrıntısıyla ben yetiştirmek istiyorum. Bakıcı, anneanne, babaanne istemiyorum.” (Kadın, 29, Yüksek Lisans, Çocuk Gelişim Uzmanı, Evli)

Çocuğu olduğu takdirde bakım verenlerin büyük ebeveynler olacağını söyleyen katılımcıların oranı %20’dir. Bu durumun en öncelikli nedeni hem anne hem babanın

alışıyor olduğunun varsayılmasıdır. Böyle bir durumda, çocuğu yetiştirme işi büyük ebeveynlerine devredilmektedir.

“Büyük ihtimalle annemin ya da ilerideki kayınvalidemin bakmasını tercih edeceğim çünkü ben de, eşim de çalışıyor olacağız.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

“Günümüz alışma şartlarından ötürü bu soruyu cevaplaması zor fakat müsait ve istekli ise büyüklerin büyütmesine karşı ıkmazdım.” (Erkek, 26, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların %50’si çocuğun büyük ebeveynleri tarafından yetiştirilme fikrine net şekilde olumsuz baktığını bildirmiştir. Hem bu fikre kati suretle olumsuz bakan katılımcıların hem de daha ılımlı yaklaşan katılımcıların çocuğun büyük ebeveyn tarafında yetiştirilme konusunda ne sürdükleri avantaj ve dezavantajlar benzerdir. Avantaj olarak en sık bahsedilen husus “güven” olmuştur. Katılımcılar, ocuğun büyük ebeveynleri yanında yetişmesinin en büyük artısının güvende olması olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, “maddiyat” bir başka önemli artı olarak dile getirilmiştir. Katılımcılar, bakım işinin aile içerisinde hallediliyor olmasının maddi kazanç olarak geri dönüşünün kayda değer bir avantaj olduğunu savunmaktadır.

“Hem güven açısından hem de maddi olarak avantaj sağlayacağı için büyükanne ve büyükbaba tarafından bakılmasını tercih edeceğimi düşünüyorum.” (Kadın, 28, Lisans, Avukat, Bekar)

En sık tekrarlanan dezavantaj ise, “kuralsızlık” olmuştur. Yetiştirme tarzında ebeveynler ve büyük ebeveynler arasında bir ikilik meydana geleceği için çocuğun karakterinin ve gelişiminin olumsuz etkileneceğine inanılmaktadır.

“ocuk daha az kuralcı yetiştirilebilir. Anneanne, dede her istediğini yapabilir sonuçta. Bu da olumsuz sonuçlar doğurabilir.” (Erkek, 26, Lisans, Mühendis, Bekar)

Çocuğun büyük ebeveynleri tarafından bakılmasının dezavantajlarından bahseden görüşler arasında bir katılımcının kültür aktarımına bulunduğu atıf oldukça dikkat çekicidir. Katılımcı, kendisinden yaşça büyük, farklı nesilden bir bakım veren ile yetişen çocuğun bu durumdan negatif etkilenebileceğini belirtmiştir.

“Büyük ebeveynler ile birlikte yetişmenin dezavantajı ise çocuğun anne-baba figürü olarak aile büyüklerini görebilecek olması ve tabii ki eski, belki de desteklemediğim adetlerin çocuğu yüklenmesi olacaktır.” (Erkek, 26, Lisans, Sosyal Medya Uzmanı, Bekar)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların %50’si çocuğuna eşi ve kendisi olmak üzere ebeveynleri tarafından bakıldığını bildirmiştir. Bu katılımcılar, çocuğun gelişimsel sağlığı için doğru olanın kendi anne ve babası tarafından yetiştirilmesi olduğunu belirtmişlerdir.

“Anne baba bakmalıdır kendi çocuklarına. Kimse birine güvenerek çocuk sahibi olmamalıdır bence, bakmayı göze alamıyorsa insan anne ve baba olmamalıdır.” (Erkek, 29, Lisans, Öğretmen, Bekar)

“Ben kendi çocuklarıma kendim baktım. Her zaman çocuğun çekirdek ailede yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Kadın, 43, Lise, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

Katılımcıların %30’u “karma bakım verme” düzeninden söz etmiştir. Bu katılımcılar, çocuklarına dönüşümlü olarak hem ebeveyn olarak kendilerinin hem de büyük ebeveynlerinin baktığını dile getirmişlerdir.

“Anneanne, babaanne ve benim tarafımdan yetiştirildi çocuklarım. Kayınvalidem ile zaten aynı evde olduğumu için en az benim kadar payı vardır çocukların yetiştirilmesinde. Yemeleri, içmeleri, banyoları... Zaman zaman tabii ki davranışları üzerinden söz sahibi olmuştur. Kendi annem de yan apartmanda oturuyordu, onun da çok emeği var çocuklarda.” (Kadın, 54, İlk okul, Ev Hanımı, Evli, 2 çocuk)

“İlk çocuğumuza anneannesi bakıyordu çünkü eşim de ben de çalışıyorduk. Ancak ikinci çocuktan sonra eşim bakmaya başladı. İşi bırakması gerekti ama böylesinin çocuklar için daha doğru olacağına karar verdik. Çocuğumuz çok sevgi dolu bakıldı, aklımız bir an bile arkada kalmadı ama farklı sorunlar da yaşadık tabii ki...” (Erkek 40, Lisans, Esnaf, Evli, 2 çocuk)

Katılımcıların %20’si ise çocuğuna bakım verme işinin büyük ebeveynlere ait olduğunu bildirmiştir. Bu noktada hem anne hem de babanın çalışıyor olması önemli bir ayrıntıdır.

“Bakım vermek konusunda yüzde yüz aileme güvenirim, annem bakıyor şu anda çocuğuma. Çok zorda kalırsan anneme bir yardımcı tutarım temizlik ya da yemek işleri için ama asla çocuğumu başkasına bırakmam.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

“Bakmak konusunda başkasına güvenmem, aileme güvenirim sadece. Eşimin annesi de olabilir, kendi annem de. Kayınvalidem bakıyor, bu büyük bir nimet. Günün orta saatinde çocuğu gidip kreşten alıyor ve hafta içi o bakıyor. Severek bakması çok hoşumuza gidiyor. Açıkçası bakmak, beslemek olarak benden daha iyi baktığını düşünüyorum. Her gün çorbası, meyvesi ince ince ilgileniyor. Onunla çok güzel oynuyor, o çok sabırlı. Ben o kadar sabırlı değilim. Gönlüm aşırı rahat, hiç aklım kalmıyor aşırı titiz olmama rağmen.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcılar çocuğa büyük ebeveynleri tarafından bakılmasının avantaj ve dezavantajları konusunda da görüş bildirmişlerdir. Avantaj konusunda en sık tekrarlanan ifade “güven” şeklindedir. Aileleri kadar kimseye güvenemeyeceklerinin altını çizen katılımcılar, çocuklarını ancak büyük ebeveynlerine emanet edebileceklerini söylemişlerdir. İkinci bahsedilen avantaj ise “rol model” olma konusudur. Katılımcılar, daha sık vakit geçirdikçe kendilerinin anne ve babasına nasıl davrandığına şahitlik eden çocuklarının ileride kendilerine aynı şekilde davranacağına inanmaktadır.

“Çocuğumuz ailemizin yanındayken gözümüz arkada kalmadı. Bakıcı ya da dadı, bunlar asla söz konusu olamaz, yabancıya güvenilmez. Nasıl emanet edeceğim çocuğumu? Ama ailenden birilerine sonsuz güvenirsin.” (Erkek, 56, Orta okul, Emekli, Evli, 3 çocuk)

“Bu durumun birçok avantajı da var elbette. Babaanne ve anneanneyi tanıyor, onların yanında bizim nasıl davrandığımızı görüyor. Anneye babaya nasıl davranılır öğreniyor. Saygıyı, hürmeti öğreniyor. İleride o da öyle davranacak.” (Erkek, 33, Lisans, Yazılım Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Çocuklara büyük ebeveyn tarafından bakılmasının dezavantajı olarak en sık tekrarlanan ifade “kuralsızlık” olmuştur. Katılımcılar, büyük ebeveynlerin daha esnek davranabildiğini belirterek gerekli disiplinin sağlanamadığının altını çizmiştir.

“Dezavantaj olarak söyleyeceğim şeyi şu şekilde fark ettim: Bir kere oğlum bir şeyi yapmadığımda bana “Babaannem olsa yapardı” dedi. Anladım ki, o evde ona pek ‘hayır’ denilmiyor. O yüzden bizden de bunu bekliyor. Onlar kıyamıyorlar babaannelik, dedelik iç güdüsüyle. Sonra bunu kayıinvalidem ile paylaştım, böyle konularda sağ olsun beni çok ciddiye alıyor. Söylediğim bir şey olduğunda çok dikkat ediyor, bu konuda da çok memnunum.” (Kadın, 32, Lisans, E-Ticaret Uzmanı, Evli, 1 çocuk)

Katılımcılardan birinin dezavantaj konusundaki ifadesi oldukça dikkat çekicidir. Büyük ebeveyn ile büyüyen çocukların çağa uygun yetişmediğini dile getirerek bunun çocuğun gelişim sürecinde kayda değer bir olumsuzluk olduğunu belirtmiştir.

“Kişi bazlı değişebilir ama ben çocuğumu çağa göre yetiştirmeyi tercih ederim. Belki geri kafalılıkla karşılaşabilir ve mücadele etmek zorunda kalabilir eğer büyükanne ve büyükbaba ile birlikte büyürse.” (Kadın, 28, Lisans, Oyuncu, Bekar)

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyüyen ve çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımlarının farklarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda her iki aile yapısından gelen katılımcı grupları ile görüşme gerçekleştirilip konu hakkında veriler elde edilmiştir. Bu veriler, kişinin içinde yetiştiği aile yapısının evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımlarındaki rolünü tespit edebilmek, benzerlik ve farklılıkları ortaya koyabilmek hususunda önem teşkil etmektedir.

Aslantürk ve K. Kılıç'ın (2020) yaptığı çalışmaya göre, ailenin en önemli özellikleri aile üyeleri arasındaki duygusal bağlar, koşulsuz sevgi ve birlikteliktir. Bu çalışmaya katılan katılımcılar da aile kavramı tasvirlerinde benzer ifadeler kullanmıştır. Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların zihinlerindeki “aile” kavramına bakıldığında “daima yan yana olmak” ve “koşulsuz duygu” noktalarında asgari düzeyde benzerlik olduğu söylenebilir. Ancak büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar, “daima yan yana olmak” faktörünü bir adım öteye taşıyarak “sürekli iletişim halinde olmak” ve “sürekli görüşüyor olmak” detaylarının altını çizmektedir. Büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar için ailenin fiziksel yakınlığı önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, “aileden asla vazgeçilmez” minvalindeki görüşleri de büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar ile karşılaştırıldığında dikkat çekicidir. Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların aile kavramında “koşulsuz sevgi ya da destek” daha yoğunluk kazanırken, geniş ailede büyümüş katılımcılar için “koşulsuz bir vazgeçememe” durumu daha fazla yoğunluk göstermektedir.

Büyük ebeveynleri ile birlikte ve ayrı büyümüş katılımcıların aile olabilmek için saydığı olmazsa olmaz özellikler “sevgi” ve “saygı” kavramlarında benzerlik göstermektedir. Ancak büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar için “sevgi” ve “saygı” kavramlarının yanına “fedakârlık” gelirken, büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar için bu iki kavramın yanına “güven” gelmiştir. Bu çerçevede bakıldığında, büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar için akla ilk gelen

noktalardan biri ailenin güvenli bir alan oluşturduğu olurken; büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar için yeri geldiğinde fedakârlık edebiliyor olmak ilk sıralara yerleşmiştir. Modern dünyada bireyselliğin altı bu kadar çizilir ve kişiler bu bireysellik kavramı etkisiyle önceliğine çoğunlukla kendini koyarken aile için fedakârlık gösterilmesinin ayırt edici bir özellik olarak görülmesi olağandır. Bunun yanı sıra, büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların vurguladığı “anlayış” kavramının karşısında çekirdek ailede büyümüş ve örneklem grubunun en genç katılımcısının aile olabilmek için en lüzumlu şeyin mutlaka “sabır” olduğunu belirtmesi dikkat çekici bir veri sunmaktadır. Kişilerin birbirine anlayışlı olması ve sabretmesi arasında anlam bakımın oldukça belirgin ve keskin bir fark bulunmaktadır. Anlayışın ve alttan almanın yeni nesiller tarafından “sabretmek” şeklinde ifade edilmesi yaşanan dönüşümün örneklerinden biridir.

Yaşar Ekici (2014)’ye göre, dünyada ve Türkiye’de yıllar içinde meydana gelen her türlü toplumsal, siyasi ve ekonomik değişim, aile ile ilgili değer yargılarını da değiştirmiştir. Bu çalışmanın bulguları, Yaşar Ekici’nin ifadesine paralel nitelikte sonuçlar sunmuştur. Toplumda meydana gelen değişimler, aile yapısını da değiştirmiştir. Bu aile yapılarında yetişen bireylerin, aile hakkındaki değer yargıları da değişimi kanıtlar niteliktedir. Büyük ebeveynleri ile birlikte ve ayrı büyümüş katılımcıların ailenin kimlerden oluştuğu konusundaki görüşleri büyük oranda taban tabana zıttır. Her iki grup da kendi yetiştikleri aile tipini baz alarak aileyi oluşturan kişileri sıralamıştır. Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyenler çoğunlukla “anne, baba, çocuk” şeklinde çekirdek aile tanımını yaparken; geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyenler ise çok büyük bir oranda “eşler, çocuklar, büyük ebeveynler ve akrabalar” şeklinde geniş aile tanımını yapmıştır. Bu sonuç çerçevesinde, içinde yetişilen aile yapısının kişinin “aile” kavramının oluşmasında etkili ve belirleyici olduğu söylenebilir.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcıların ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların eş seçim kriterlerine bakıldığında “benzer olma” halinin kriter olarak belirleniyor olması noktasında bir ortaklık söz konusudur. Her iki yetişme ortamında büyümüş katılımcılar da kendi görüşlerine, hayat tarzlarına, kültürlerine, inançlarına ve değerlerine benzer kişiler ile

evlilik yapmak istemektedir. Literatürde bu sonucu destekleyen birçok kuram bulunmaktadır. Heider'in (1958) "denge kuramı", Newcomb'un (1961) "bilişsel uyum kuramı", Bayne'nin (1969) "pekiştirme kuramı" kişilerin benzer olmasının birbirini çekmesinden söz etmektedir. Benzerlik-çekicilik kuramı, eş seçiminde iki kişinin birbirlerine ne kadar çok özellik açısından benzerlerse, birbirleri tarafından o oranda çekileceklerini ileri sürmektedir. Bu kurama göre yaş, etnik köken, din, eğitim ve zekâ, kişilik özellikleri, fiziksel çekicilik, değerler ve sosyoekonomik faktörler gibi özellikler açısından benzeyen kişilerin birbirleri ile daha az çatışma yaşayacakları düşünülmektedir (Efe, 2013). Bu noktada, bu çalışmanın bulgularına istinaden ortaklığın yalnızca kendine benzeyen kişi ile evlenme arzusu noktasında olduğunu özellikle belirtmek gerekmektedir çünkü iki farklı yetişme ortamında büyümüş katılımcılar için kavramların karşılıkları da farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, bir katılımcı "saygı" kriterini özgürlüğüne saygı gösterilmesi olarak ifade ederken, diğer katılımcı değerlerine saygı gösterilmesi olarak ifade edebilmektedir.

Öte yandan, büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar "fiziksel görünüm" kriterini sıklıkla belirtirken, büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar "ebeveynlik" kriterinden sıklıkla söz etmiştir. Bu katılımcılar üst sıralara karşıdaki kişiyi fiziksel olarak beğenmeyi ve güzel/yakışıklı bulmayı koyarken, büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar ileride çocuklarına iyi bir anne/baba olup olamayacağını koymuştur. Bu noktada büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen bireyler daha bireysel bir perspektiften kişisel beğenileri doğrultusunda kriter belirlerken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen bireylerin aile değerleri üzerinden kriter belirlediği söylenebilir.

Karakaş (2020) Heidegger'e göre, modernitenin, kendisini evrenselleşme kavramı ile birlikte toplumlara kabul ettirmesi sonucu gelenekten kopmanın gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu kopuş kültürsüzleşmeyi beraberinde getirir. Bu kültürsüzleşme toplumların modernizm tarafından tektipleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, modern düzenin çekirdek ailesinde yetişen bireylerin benzer kültürlerden ya da aile yapısından geliyor olmayı bir kriter olarak belirlememesi olağan görünmektedir. Bu çalışmanın bulguları, bu düşünceye paralel şekilde sonuç vermiştir. Farklı kültür ve aile yapısına sahip biri ile evlenme konusuna

çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar daha sıcak bakarken; büyük ebeveynleri ile birlikte geniş aile yapısında büyümüş katılımcılar büyük oranda tercih etmeyeceği ve istemeyeceği bir evlilik şekli olduğunu belirtmiştir. Her iki grubun da tercih etmeme nedenleri benzerlik göstermektedir. Her iki gruptan bu tarz bir evliliğe sıcak bakmayan katılımcılar tarafların ailelerinin anlaşmasının zor olduğunu, evlilikte çatışmalar yaşanacağını düşündükleri ve ileride çocuk yetiştirirken sıkıntılar oluşacağına inandıklarını belirtmişlerdir.

Farklı kültür ve aile yapısının evlilik konusunda olumsuz bir etki yaratmayacağını belirtip sıcak yaklaşan katılımcılar ise daha “evrensel” ya da “kişisel” addettikleri kriterlere atıfta bulunmuşlardır. “İyi insan olmak” ya da “aşık olmak” gibi kriterlerin farklı kültürlere ya da birbirine benzemeyen ailelere sahip olmaktan daha etkili faktörler olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bağlamda, büyük ebeveynleri ile birlikte ve ayrı büyüyen katılımcılar arasında anlamsal ve nedensel açıdan benzerlik olduğu ancak oransal olarak farklılık olduğu söylenebilir. Çünkü kültürsüzleşme durumu bireyi köksüz hale getirmiştir. Modernizm tarafından aidiyeti ellerinden alınan bireyler, yeni bir kimliğe ihtiyaç duyarak “dünya vatandaşlığı” fikrine tutunmaya başlamıştır. Bu nedenle, modern düzenin çekirdek ailesinde yetişen bireyler için aile yapısı ve kültürel bakımından benzerlik kritik bir kriter olarak algılanmamaktadır.

Değirmenci ve Demirli’nin (2019) yaptığı çalışma bireylerin yetiştikleri aile tipi ile benliğin ayrılaşması düzeyinin arasında belli boyutlarda anlamlı bir ilişki olduğuna dair doneler sunmaktadır. Bireyin kendisini ailesinden duygusal ve bilişsel yönden ayrı tutabilmesi ve kendi duygusal ve bilişsel süreçlerini ayrı tutabilmesi de benliğin farklılaştığının göstergeleridir (Polat, 2014). Bu çalışmada, bireylerin eş seçimi ve evlilik kararı konusunda ailelerinin görüşüne karşı yaklaşımları hakkında edinilen bilgiler Değirmenci ve Demirli’nin çalışmasıyla anlamlandırılabilir. Eş seçimi ve evlilik konusunda büyük ebeveyni ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların, çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılara nazaran daha yüksek oranda ailelerinin görüşünden etkilendiği tespit edilmiştir. Halavurt ve Zeteroğlu’nun (2018) çalışmasının sonucunda da, geniş ailede bireyin aileden bağımsız davranma ve kendi kendine karar almasının sınırlı olduğu belirtilerek çekirdek ve geniş aile tipleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ancak bu

noktada, çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların kendi hayatları konusunda daha bireysel ve öznel bir karar mekanizması olduğu söylenebilir. Büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyüyen katılımcılar için ise, “karar” aileye danışarak ve istişare edilerek alınan bir olgudur. Bu yanıtlar, geniş ailenin birliğinin karşısına çekirdek ailenin bireyselliğinin konulduğunun örneklerinden biridir.

Evlilik sürecinde uygulanan merasimler konusunda alınan görüşlere bakıldığında, çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların uyguladığı merasimler birbiri ile benzerlik göstermektedir. “Kız isteme”, “söz”, “nişan”, “kına” ve “nikah/düğün” merasimleri her iki aile yapısında büyümüş katılımcılar için de ortaktır. Karşılaştırma yapıldığında büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların gönüllülük konusunda sorgulamaksızın yaklaşım sergilemesi dikkat çeken bir noktadır. Bu katılımcılar evlilik sürecindeki merasimleri bir tercih olarak değil daha çok bir görev olarak görmektedir. Geniş ailenin geleneksel değerlerden beslendiğini ve bu değerlere bağlı olduğunu belirten birçok çalışma, bu sonucu destekler niteliktedir (Canatan, 2008; Çapçioğlu, 2018; Ünal, 2013). Ayrıca, çocukluktan itibaren aile içerisinde yaşanan gelenekseli içselleştirme süreci kişilerdeki sorgulama dürtüsünü köreltmış olduğu söylenebilir. Bunların yanı sıra, büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılardan farklı olarak “çeyiz dizme”, “çeyiz yerleştirme”, “yunak”, “gelin oynatma” gibi değişik adetlerden söz etmiştir. Bu nedenle, geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların geleneksel ve hatta yöresel merasimleri çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılara nazaran daha çok devam ettirdiğini söylemek yanlış olmaz.

Hane seçimi konusunda çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyüyen katılımcılar “çekirdek aile olarak ayrı bir evde yaşama” tercihi bakımından benzerlik göstermektedir. Her iki katılımcı grubu da doğru olanın bu tercih olduğunu savunmaktadır. Evli gençlerin baba evinde kalmayıp kendi evlerini açmakta istekli oluşları evdeki statülerinin görece düşüklüğü ile ilgili olduğu ileri sürülebilir. Tarımdan sanayi toplumuna geçiş sürecinde bir yandan, genç erkeklerin ücretli işçiliğe geçişleri ile yaşlılardan gençlere doğru olan

transferler görece azalmış ve yeni evliler kendi evlerini açabilecek duruma gelebilmişlerdir (Özby, 2014). Ancak, geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların çoğu “çekirdek aile olarak ayrı bir evde yaşama” şartının yanına “aileye yakın” detayını eklemektedir. Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların ilk kriterlerinden biri “iyi muhit” koşuluyken, geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların “iş yerine yakınlık” şartı mevcuttur. Bu noktada bir farktan söz edilebilir. Büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar evlerinin kaliteli sayılabilecek bir bölgede olmasını önemserken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar çalışma hayatını da hane kadar önemseyerek yakınlığı kriter olarak belirlemiştir.

Aile ile birlikte yaşamak konusunda görüşlerine başvuru alan katılımcıların tümü, içinde yetişme ortamları fark etmeksizin olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Bu hususta tüm katılımcılar arasında bir fikir birliği mevcuttur. İki insanın evlendikten sonra çekirdek aile olarak ayrı bir evde ayrı bir yaşam sürmesi kanaatini ortaya koymuşlardır. Ancak, aileye yakın oturmak konusunda iki gruptaki katılımcılar arasında belirli bir fark vardır. Büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar çoğunlukla ailelere uzak oturmayı tercih edeceğini ifade ederken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların neredeyse tamamına yakını ailesine yakın oturmayı isteyeceğini dile getirmiştir. Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların “aile” tanımı yaparken “daima yan yana olmak” özelliğini vurgulayarak sürekli iletişim halinde olma gerekliliğinin altını çizmiş olması bu sonuç ile karşılıklı birbirini doğrular niteliktedir. Bu noktada, geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların kurdukları aileyi, içinde yetiştikleri aile alanının dışına taşıdığı fakat çekirdek ailede büyüyen katılımcılar kadar uzağa taşıyamadığı söylenebilir.

TAYA’nın (2016) Türkiye’de yapmış olduğu araştırmada katılımcılara uygun şartlara sahip olunması halinde kaç çocuk istedikleri sorulmuştur. Katılımcıların %38,1’i iki çocuk sahibi olmak isteyerek en yüksek orana sahip olmuştur. Bunun yanı sıra tek çocuk sahibi olmak isteyenlerin oranı %3,8 ile düşük bir seviye göstermiştir. Süleymanov ve Türkaslan’ın (2010) Azerbaycan ve Türkiye’de gerçekleştirdiği çalışmada da her iki ülkenin gençleri de öncelikle 2 çocuk sahibi olmayı arzu ettiğini belirtmiştir. Bu çalışmada da, katılımcıların “tek çocuk” fikrine yaklaşımı benzer

şekildedir. Hem çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar hem de büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyüyen katılımcılar tek çocuk fikrine sıcak bakmama konusunda benzerlik göstermektedir. Her iki yetiştirme ortamında büyüyen katılımcılar da “kardeş sevgisi ve desteği” konusunda hemfikirdir. Kişinin kardeşinin olmasının paylaşımcı olmak, merhamet duymak, fedakâr olmak gibi konularda besleyici olduğuna inanılmaktadır. Bunun yanı sıra, hayat boyunca kardeşlerin birbirine destek olacağı düşünülmektedir. İki katılımcı grubu arasındaki fark, büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların zihinlerindeki ideal ailede daha fazla sayıda çocuk olmasına rağmen günümüz koşullarına göre bunu daha az sayıya düşürme zorunluluğu hissediyor olması şeklinde özetlenebilir. Büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların feminist bir bakış açısından kadının iş hayatındaki yeri üzerinden sebeplendirme yapması da dikkat çeken bir başka husustur. Çeşitli Avrupa ülkelerinde ve benzer şekilde Şili’de kadının iş yaşamına katılımını etkileyen faktörler hakkındaki çalışmalarda en önemli maddelerden birinin “çocuk sayısı” olduğu görülmektedir (Baller ve arkadaşları, 2009; Croda ve arkadaşları, 2011; Contreras-Plaza, 2010). Türkiye’de yapılan benzer araştırmalarda ise kadının iş hayatındaki varlığını etkileyen en önemli faktörler arasında aynı şekilde “çocuk sayısı” yer almaktadır (Özer ve Biçerli, 2003-2004; Dayıoğlu ve Kırdar, 2010).

Çocuk yetiştirme tarzlarına bakıldığında çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar en sıklıkla “otorite” ve “kurallı olmak” konularından söz ederken; büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcılar “açık iletişim kurmak” ve “yakın olmak” konularından bahsetmektedir. Büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar çocuk yetiştirme sürecinde başvurulacak destek kanalları konusunda yarı yarıya ayrılmış durumdadır. Uzmana başvuracağını ve aileye başvuracağını söyleyen katılımcıların oranı eşittir. Ancak büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların görüşleri bu noktada farklılık göstermektedir. Uzmana başvuracağını söyleyen kesim azınlıktayken çoğu katılımcı ailesine danışacağını belirtmiştir. Özellikle bakım ve yetiştirme konusunda tek güvendikleri seçeneğin aile olacağının altını çizmişlerdir.

Çocuk bakımı konusunda büyük ebeveynleri ile birlikte ve ayrı büyüyen katılımcılar belirli noktalarda benzerlik göstermektedir. Çocuğa büyük ebeveynleri

tarafından bakım verilmesi ve ilk seçenek olarak kendi ebeveynleri tarafından bakım verilmesi fikrini savunanların oranları her iki aile yapısının katılımcılarında da benzerdir. Ancak, çekirdek ailedeki “bakıcı” seçeneğinin karşısına geniş ailede “karma bakım” seçeneği konumlanmıştır. İki yetişme ortamında büyüyen katılımcıların arasındaki en önemli fark, çocuğa bakıcı tarafından bakılması büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar bir seçenek olabilirken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar için böyle bir fikrin asla ihtimallere dahil edilmemesidir. Büyük ebeveyn ile birlikte büyüyen katılımcılar, koşullar dahilinde çocuğa bakım verme işini büyük ebeveynler ile paylaşarak iş yükünü azaltarak çözüm yoluna gitmeyi tercih ederek hiçbir şekilde bakıcıya başvurmayı düşünmemiştir.

Çocuğa büyük ebeveynleri tarafından bakılmasının en önemli avantajı konusunda her iki katılımcı grubu da hemfikirdir. “Güven” bu konuda ilk ve en sık tekrarlanan ifade olmuştur. Ancak avantajlar konusunda, büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar “maddiyat” faktörünü ikinci sıraya yerleştirirken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar ikinci sıraya “rol model olma” faktörünü koymuştur. Bu noktada, büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların büyük ebeveyn bakımının maddi koşullara etkisini önemserken; büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların aile içi ilişkileri önemsedığı söylenebilir. Dezavantaj konusunda her iki katılımcı grubu da ortak görüştedir ve en önemli dezavantajın “kuralsızlık” olduğunu düşünmektedir. Büyük ebeveyni ile büyüyen çocukların görece daha disiplinsiz olduğunu düşünmektedirler. Bunun yanı sıra, her iki katılımcı grubundan da birer katılımcının çocuğa üst nesil tarafından aktarılabilecek kültürel değerleri dezavantaj olarak ifade etmesi oldukça dikkat çekicidir. Tunca’nın (2022) “Çocuk Büyütme Deneyimlerinin Gelişimsel ve Kuşaklararası Karşılaştırılması” isimli çalışması, bu çalışmanın bulgularını anlamlandırmak açısından kıymetlidir. Tunca’nın çalışmasına göre, büyükannelerin disiplin yöntemleri, bakım yöntemleri ve değer öğretimi anne ve babalar ile benzerlik göstermektedir. Öte yandan, büyükanneler ceza verme ve sınır koyma konularında ebeveynlerden daha esnek davranarak farklılık göstermektedir. Aktaş’ın (1995) yaptığı çalışma da bu manzarayı destekler niteliktedir. Çalışan 100’den fazla anneye yaşadıkları sorunlar sorulmuştur ve büyük ebeveynlerin çocuk yetiştirme yaklaşımı ve disiplin anlayışlarının kendi düşünceleri ile uyuşmadığı yanıtı alınmıştır.

5. SONUÇ

Toplumda yaşanan değişim ve dönüşümler bireylerin içinde yetiştiği aile yapısını ve aile içi ilişkileri de değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada kişinin içerisinde yetiştiği aile yapısındaki büyük ebeveynlerin kültür aktarımının evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımlarına etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Yapısal işlevselci kuramın, ailenin toplum tarafından onaylanmış ve kabul görmüş değer ile normları bireye davranış olarak kazandırılması konusunda sosyalleştirme görevini yerine getirdiği yaklaşımı bu etkiyi bir kez daha doğrulamaktadır. Aile kurumu sosyal düzenin aksamadan yürümesi için bireylerin kültürleşmesinde etkin rol oynamaktadır (Yener, 2018). Aile kurumu toplumun gelişmesinde önemli bir işleve sahiptir. Bu nedenle, aile yapısının bu işlevselliğini ortaya koyabilmek için gerçekleştirilen görüşmelerde çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümiş katılımcıların araştırma soruları doğrultusunda görüşlerine başvurulmuştur. Yapılan görüşmeler akabinde elde edilen bulgular ışığında; Türk toplumunda sanayileşme sonrası kente göç, modernizm kavramının yükseliş gibi toplumsal dönüşümlerin aile yapısını ve aile içi ilişkileri de dönüştürmüş olduğu ve bu durumun eskiye nazaran daha farklı bir aile ve evlilik kavramının daha doğmasına neden olduğu ortaya konmuştur. İkinci olarak ise, büyük ebeveyni ile büyüyen ve büyümeyen bireylerin deneyimledikleri kültür aktarımının kişilerin aile ve evlilik yaşamına ilişkin yaklaşımlarında etkili olduğu görülmüştür.

Araştırmanın ana amacı doğrultusunda yapılan görüşmelerde ve sonrasında gerçekleştirilen veri analizinde, araştırma sorularına yanıt aranmıştır. Buna göre elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyüyen katılımcıların aile kavramları sevgi, saygı, destek gibi temel noktalarda benzerlik göstermekle birlikte büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların fiziksel yakınlık ve ailenin vazgeçilmez olduğuna dair vurgusu detaylarda farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların daha iç içe ve bağlı bir aile kavramı sunduğu söylenebilmektedir.

Bunun yanı sıra, her iki yetişme ortamından gelen katılımcıların aile kavramı arasındaki en büyük fark ailenin kimlerden oluştuğuna dairdir. Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların aile kavramı yine çekirdek aile çerçevesinde oluşurken; geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların aile kavramı daha kapsamlı şekilde geniş aile şeklindedir. Bu noktada taban tabana zıt görüşler mevcuttur. Bu mevcudiyet ise, kişinin içinde yetiştiği aile yapısının kendi aile kavramını ve algısını biçimlendirdiğine dair önemli bir veridir.

Büyük ebeveynleri ile birlikte ve ayrı büyüyen katılımcıların eş seçim kriterlerinde benzer olma isteği ortak olmasına rağmen ayrıntılara inildiğinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Her iki katılımcı grubunun algılarında aynı kavram farklı anlamlara gelebilmektedir. Saygı büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar için özgürlüğüne ve kişisel alanına saygı duyulması olarak biçimlenirken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar için değerlerine ve ailesine saygı olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle, her iki grubun katılımcılarının da aynı kavramları sıraladığı ancak farklı anlamlarla çerçevelendirdiği söylenebilir.

Farklı aile yapısı ve kültürden biri ile evlenmek konusunda büyük ebeveyn ile birlikte ve ayrı büyümüş katılımcılar arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Büyük ebeveyn ile ayrı büyüyen katılımcılar bu evlilik tarzına sıcak bakarken, büyük ebeveyn ile birlikte büyüyen katılımcılar tercih etmeyeceğini belirtmiştir. Ancak, oransal olarak farklılık mevcut olsa dahi, bu tarz bir evliliğe olumlu ya da olumsuz yaklaşmak hususunda öne sürülen nedenler benzerlik göstermektedir. Bu nedenle, sanayileşme ve modernizm sonrası aile yapısının dönüşümü farklı kültür ve aile yapısından biri ile evlenme konusunda oransal bir dönüşüme neden olduğu ancak atfedilen anlam ve sebeplendirme konusunda bir değişime neden olmadığı söylenebilir.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların eş seçimleri arasındaki en büyük fark ailelerin görüşü konusunda kendini göstermektedir. Bu noktada, her iki katılımcı grubu arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar için eş seçimi ve evlilik konusunda ailelerinin görüşü oldukça etkilidir. Ancak aynı etkiyi büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılarda görmek mümkün değildir. Nihayetinde, büyük ebeveyni ile birlikte ve ayrı büyümüş

katılımcıların eş seçimi arasında farklılıklar mevcuttur. Bu nedenle, içinde yetişilen aile yapısının ve yetiştirme ortamının kişinin eş seçimi etkilediği söylenebilir.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların evlilik merasimleri hakkında uygulama durumları ve fikirleri benzerlik göstermektedir. Ancak büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar bazı noktalarda büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılardan farklılık göstermektedir. Geniş ailede büyük ebeveyn ile birlikte büyümüş katılımcılar arasından daha nadiren uygulanan geleneksel merasim örnekleri alınmıştır. Bu bağlamda, eski gelenekleri devam ettirmek konusunda farklılık gösterdikleri söylenebilir. Bunun yanı sıra, evlilik merasimlerinin uygulanma konusundaki gönüllük durumlarını; bunların birer tercih değil görev olduğu bilinci ile açıklamışlardır. Evlilik sürecinde yer alan merasimleri uygulama konusunda içinde yetişilen aile yapısının etkisi, geniş aile özelinde görece eski gelenekleri sürdürmek ve içselleştirilen gelenekleri sorgulamaksızın uygulamak noktasında kendini göstermektedir.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş bireylerin hane seçimi konusundaki görüşleri büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Her iki katılımcı grubu da doğru ve makbul olanın evlenen kişilerin çekirdek aile olarak ayrı bir evde ayrı bir düzen kurması olduğunu belirtmiştir. Bununla paralel olarak, aynı şekilde katılımcılar aile birlikte yaşamak konusunda olumsuz görüşe sahiptir. Kişinin yetiştirme ortamına göre hane seçimi konusundaki tek fark, büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar ile benzer görüşlere sahip olsa dahi, “aileye yakın” olmayı vurgulamasıdır. Büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar nispeten uzak olmayı tercih ederken, büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar aileden ayrı ama onlara yakın olmayı tercih etmiştir. Bu nedenle, geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların aileden uzaklaşma konusunda kendi üst kuşaklarından daha esnek ancak çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş bir bireyden daha bağımlı olduğu söylenebilir.

Çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcıların ideal çocuk sayısı konusundaki görüşleri benzerlik

göstermektedir. Tek çocuk fikrine sıcak bakmama hususunda ortaklık sergileyen her iki aile yapısından da katılımcılar zihinlerindeki daha fazla çocuk sahibi olma fikrine ket vuran nedenler noktasında bazı farklılıklar göstermektedir. Büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar daha feminist bir perspektiften kadının iş hayatını öne sürerken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar hayat koşullarının zorluğunu dile getirmiştir.

Çocuk yetiştirme tarzı hususunda alınan bilgiler noktasında aile yapıları arasında ilk sıralanan ifadeler de birbirinden farklıdır. Büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcılar otorite kurmanın önemini vurgularken; büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar yakın şekilde açık iletişim kurmanın öneminden söz etmiştir.

Çocuk yetiştirme sürecinde desteğe ihtiyaç duyulduğunda çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyüyen katılımcıların başvuracağı adres konusunda oransal bir farklılık bulunmaktadır. Çekirdek aile yapısında büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar çoğunlukla uzmana danışırken; büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş katılımcılar çoğunlukla ilk olarak ailesinin kapısını çalacağını belirtmektedir.

Bunun yanı sıra, çocuğa bakım verme konusu en önemli farklardan birini ortaya koymaktadır. Çocuğa bakıcının bakması, büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcılar için ihtimaller dahilinde değildir. Bakıcı fikrine kati şekilde olumsuz yaklaşan bu katılımcıların aksine büyük ebeveynlerinden ayrı büyümüş katılımcılar bu duruma olumlu yaklaşmıştır. Geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcılar, çocuğa bakım verme işini aile ve hane dışına taşımamaktadır. Çocuğa büyük ebeveynleri tarafından bakılmasının avantaj ve dezavantajları konusunda her iki katılımcı grubu da temelde benzer görüşlere sahiptir. Ancak, ikincil olarak büyük ebeveynlerinden ayrı büyüyen katılımcıların daha farklı bir açıdan “maddiyat” faktörünü öne sürmesi ile büyük ebeveynleri ile birlikte büyüyen katılımcıların daha aile merkezli düşünerek çocukların anne-babaya karşı nasıl davranılacağına dair rol model edinmesini belirtmesi detaylardaki farkları ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, büyük ebeveyni ile birlikte ve ayrı büyümüş katılımcılar evlilik merasimleri ve hane seçimi konularında belirli bazı noktalarda benzer görüşlere

sahiptir. Ancak, bu konularda detayların derinliklerine girildiğinde çeşitli farklılıklar tespit edilmiştir. Öte yandan, aile kavramı, eş seçimi ve çocuk konusunda ise çok belirgin farklılıklar bulunmuştur. Bu nedenle, kişinin büyük ebeveyn ve onun kültür aktarımı ile büyümesinin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımını etkilediği söylenebilir. Çekirdek aile yapısının yaygınlaşması ile birlikte aile sistemi içerisindeki işlevini yitirmeye başlayan büyük ebeveynler sebebiyle ortadan kalkan kültür aktarımı sonucu yeni nesil için daha yeni ve farklı bir evlilik ve aile anlayışı meydana gelmeye başlamıştır. Bu nedenle, aile yapısının parçalarından birinde meydana gelen değişimin tüm sistemi etkilediği söylenebilir. Aile üyeleri ve üyeler arasındaki ilişkide yaşanan bir dönüşüm temelde yapıyı dönüştürmektedir.

6. ÖNERİLER

Bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında şu öneriler geliştirilmiştir:

Bu araştırmada büyük ebeveyni ile yetişmiş bireylerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımları İstanbul örneği kapsamında çalışılmıştır. Bu çalışma doğrultusunda İstanbul'da yaşayan çekirdek ailede büyümüş 10 katılımcı ve büyük ebeveynleri ile birlikte geniş ailede büyümüş 10 katılımcı ile görüşme sağlanmıştır. Uygun koşullar oluşturulduğu takdirde, İstanbul sınırlılığı genişletilerek katılımcı sayısı artırılarak daha kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilebilir. Böylece, daha fazla ve çeşitli veri elde edilerek daha geniş kapsamda sonuçlara varılabilir.

Bu çalışmada kişinin büyük ebeveyn ve onun kültür aktarımı ile yetişmesinin evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımlarına etkisini görebilmek amaçlanmıştır ve bu doğrultuda çekirdek ailede büyük ebeveynlerinden ayrı ve geniş ailede büyük ebeveynleri ile birlikte büyümüş katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur. Ancak farklı aile yapılarını da çalışmaya dahil etmenin zenginleştirici bir yönü olabileceğine inanılmaktadır. Özellikle, son dönemlerde tek ebeveynli aile yapısı ile sıklıkla karşılaşmaya başlanmıştır. TÜİK'in resmi istatistiki verilerine göre, tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan aile yapısının toplam hane halkı içerisindeki oranı 2014 yılında %7,6 iken; 2021 yılında %10,1 olarak tespit edilmiştir. Bu oransal artışı göz önünde bulundurarak, tek ebeveynli aile yapısını da dahil ederek çalışmayı genişletmek toplumu daha sağlıklı ve doğru anlamlandırabilmek açısından önemli olacaktır.

Son olarak ise, katılımcıların görüşmelerinden yola çıkılarak bu çalışmanın kuşak bazlı yapılmasının dikkat çekici sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Daha üst kuşaklar ile yeni kuşakların bildirdiği görüşler arasındaki farklar ya da benzer görüşlerini sebeplendirirken ortaya çıkan farkların çalışmaya değer olduğuna inanılmaktadır. Özellikle, katılımcılar arasında örneklem grubunun en genç üyesi olan Z kuşağına dahil katılımcının görüşlerinin diğerlerinden dikkat çekici oranda sıklıkla ayrışması bu önerinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu nedenle, kuşak bazlı çalışmanın bireylerin aile ve evlilik yaşamına ilişkin yaklaşımları konusunda değerli veriler meydana çıkaracağı düşünülmektedir.

7. KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2002). “Geleneksel Geniş Aileden Modern Çekirdek Aileye Geçişte Dini Hayattaki Değişim”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sayı: 3, s. 27-72.
- Aktaş, Y. (1995). “Çalışan Annelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Önemi”. *10. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*.
- Alacahan, O. (2010). “Aile Birliğini Oluşturan Faktörler ve İşlevleri”. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 289-298.
- Altan, S. ve Tarhan, S. (2018). Büyükanneden Toruna: Yaşamboyu Öğrenme Sürecinde Değer ve Beceri Aktarımı. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 26-42
- Altheide, D. L. (1987). “Ethnographic Content Analysis”. *Qualitative Sociology*, 10(1), 65-77.
- Alver, K. (2013). *Siteril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Arpacı, F. ve Bekar, A. (2013). Çocukların Büyük Ebeveynleri ile Etkileşimlerine İlişkin Görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 11-29.
- Aslantürk, H. ve Kılıç, A. K. (2020). “Üvey Aileye Sahip Gençlerde Aile Aidiyeti: Nitel Bir Analiz”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1171-1189.
- Bahar, H.İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Usak Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*. (K. Atakay, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Balleer, A., Ramon, G.S., Jarkko, T. (2009). “Labour Force Participation in the Euro Area: A Cohort Based Analysis”. *European Central Bank WorkingPaper Series*, No: 1049.

- Bayer, A. (2013). “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-129.
- Bayrne, D. (1969). Attitudes and Atraction. In L. Berkowitz (Ed.), *Advences in Experimental Social Psychology Vol.4* New York: Academic Press.
- Beck, U. (1994). The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernization, *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*, yay. haz. U. Beck, A. Giddens ve S. Lash, Polity Press, Cambridge; 1-55.
- Bentham, J. (1791). *The Panopticon*. London: Mews-Gate.
- Berman, M. (2021). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. (Ü. Altuğ ve B. Peker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, R. C. ve Taymur, İ. (2013). İçselleştirme, İçealım, İçeatım ve Özdeşim. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(3), 330-342.
- Burç, P. E. (2018). “Evlilik ve Aile Olguları Üzerinden Gündelik Hayata Sosyo-Kültürel Bir Bakış.” *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 135-141.
- Canatan, A. (2008). “Toplumsal Değerler ve Yaşlılar”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 62-71.
- Contreras, D., Plaza, G. (2010). “Cultural Factors in Women’s Labor Force Participation in Chile”. *Feminist Economics*, Vol. 16, No: 2, April, s. 27-46.
- Croda, E., Kyriazidou, E., Polycarpou, I. (2011), “Intertemporal Labor Force Participation of Married Women in Germany: A Panel Data Analysis”. *Ca’Foscari University of Venice Department of Economics Working Papers*, No:17.
- Crotty, M. (1998). *The Foundation of Social Research*. London: Sage.
- Çapçioğlu, İ. (2018). Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile. *Turkish Studies*, 13(2), 19-34.

- Çayır, K. (2012). Yaşlılık / Yaşa Dayalı Ayrımcılık. Ayan, M. & Çayır, K. (Der.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde (ss.163-174). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çayır, K. (2018). Ders Kitaplarında Yaşlılık Temsili. Duben, A. (Der.), *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları* içinde (ss.79-96). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetinel, E. ve Yılmaz, S. E. (2016). “Feminist Teori: Yönetim ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım.” *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 119-148.
- Çiftçi, A. (2008). “Ailede Yaşlı Bireyler”. *V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri*. T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Çüçen, A. K. (2005). “Kültür, Uygarlık, Evrensellik ve Çok-kültürlülük.” *Kaygı/ Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, 4, 111-115.
- Dayıoğlu, M. ve Kırdar, M. (2010). *The Determinants of and Trends in Labor Force Participation of Women in Turkey*. World Bank.
- Değirmenci, E., ve Demirli, C. (2019). “Çekirdek veya Geniş Ailede Yetişen Bireylerde Sosyal Onay İhtiyacı ile Benliğin Farklılaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2(1), 79-95.
- Demir, A. (2020). “Covid-19 Pandemi Sürecinde Sosyoloji Öğrencilerinin Yaşlılığa Karşı Tutumları”. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 12-25.
- Demiriz, S. ve Arpacı, F. (2016). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Büyük Ebeveynleri Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 707-726.

- Duben, A. (2018). Türkiye’de ve Avrupa’da Nüfus Yaşlanması, Aile, Piyasa ve Devlet. Duben, A. (Der.), *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları* içinde (ss.68-76). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Durbin, D. L., Darling, N., Steinberg, L., Brown, B. B. (1993). “Parenting Style and Peer Group Membership Among European-American Adolescents”. *Journal of Research on Adolescence*, 3(1), 87-100.
- Eagleton, T. (1999). *Marx*. New York: Routledge.
- Efe, E. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Eğilimleri*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/1772/a21a8c22-3246-4678-878c-fa48f81e61df.pdf?sequence=1>
- Eyce, B. (2000). “Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 223-244.
- Foucault, M. (2006). *Hapishanenin Doğuşu*. (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Gavrilets, S. & Richerson, P. J. (2017). “Collective Action and the Evolution of Social Norm Internalization.” *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(23), 6068-6073.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*. (Ü.Y. Battal, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (Der.). (2020). *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*. (G. Altaylar, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Gökarp, Z. (1978). *Makaleler 1X*, Hz.: Sevkett Beysanoğlu. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökçe, B. (2011). Türk Toplumunda Aile Yapısı. Karkıner, N ve Kasapoğlu, A. (Der.), *Aile Sosyolojisi* içinde (ss.50-82). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. İstanbul: Hollanda Türk Akademisyenler Vakfı Yayınları.

- Gürsoy, F., ve Coşkun, T. (2006). Büyük Ebeveynleriyle Yaşayan Çocukların Aile Ortamlarını Değerlendirmeleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 151-164.
- Halavurt, H., ve Zeteroğlu, E. Ş. (2018). “Türkiye’de Yaşayan Göçmen Ailelerin ve Göçmen Olmayan Ailelerin Anne Tutumlarının İncelenmesi”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (65), 94-105.
- Hazer, O. (2012). Büyük Ebeveynlerinin Ergenler Tarafından Algılanan Özelliklerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1).
- Heider, F. (1958). *The Psychology of Interpersonal Relations*. New York: Willey
- Karakaş, S. E. (2020). “Heidegger Düşüncesinde Teknikleşmiş Hayvan Olarak Modern İnsan”. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (13), 131-142.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kasapoğlu, A. (2011). Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları. Karkıner, N ve Kasapoğlu, A. (Der.), *Aile Sosyolojisi içinde* (ss.2-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Keleş, R. (1972). *100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Kır, İ. (2011). *Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kır, İ. (2010). Eğitimin Toplumsal Temelleri. Töremen, F. (Der.), *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

- King, V., Elder, G. H. and Conger, R. D. (2000). *Wisdom of the Ages*. R. D. Conger ve G. H. Elder (Ed.), *Children of the land: Adversity and success in rural America* in (127-148) Chicago: University of Chicago Press.
- McCracken, G. (1988). *The Long Interview*. London: Sage Publications.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Newcomb, T. (1961). *The Acquaintance Process*. New York: Reinhart and Winston.
- Özbay, F. (1984). Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması. Erder, N. (Der.), *Türkiye’de Ailenin Değişimi* içinde (ss. 35-64). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği.
- Özbay, F. (2014). *Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri*. Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Özer, M. ve Biçerli, K. (2003-2004). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2003-2004, s. 55-86.
- Polat, K. (2014). *Evli Bireylerde Çift Uyum ve Bazı Psikolojik Belirtilerin Benliğin Farklılaşması Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ram, N., Gerstorf, D., Fauth, E., Zarit, S. & Malmberg, B. (2010). “Aging, Disablement, and Dying: Using Time-as-Process and Time-as-Resources Metrics to Chart Late-Life Change”. *Research in Human Development*, 7(1), 27-44.
- Rosenberg, H. (1959). *The Tradition of the New*. New York: Horizon.
- Salur, G. (2018). Yaşlılık ve Bilişsel Süreçler. Duben, A. (Der.), *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları* içinde (ss. 9-25). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Sayın, Ö. (1994). *Aile Sosyolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Sennet, R. (1977). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (S. Durak ve A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sezal, İ. (1981). *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Simon, J. L. (1969). *Basic Research Methods in Social Science: The Art of Empirical Investigation*. New York: Random House.
- Suğur, S. & Suğur, N. (1998). Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçiş. Can, G. (Der.), *Çağdaş Yaşam, Çağdaş İnsan* içinde (ss. 17-30). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sungur, Z. v.d. (2012). “Türkiye’nin Toplumsal Yapısı”. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2665, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1631.
- Süleymanov, A. (2009). “Çağdaş Türk Toplumlarda Aile ve Evlilik İlişkileri”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 7-17.
- Süleymanov, A. ve Türkarıslan, N. (2010). “Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evlilik Konusundaki Görüş ve Düşünceleri – Azerbaycan ve Türkiye Karşılaştırması”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (5).
- Şahin, M. C. (2007). “Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü.” *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 157-177.
- Şahin, F. T. ve İnal, G. (2007). “Ev Ziyareti Temelli Aile Eğitimi Programları İle İlgili Araştırmaların İncelenmesi”, *Mesleki Eğitim Dergisi*, 9 (18), 27-44.
- Şener, A. (2009). “Yaşlılık, Yaşam Doyumu ve Boş Zaman Faaliyetleri”. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi*, 1-18.
- Talu, N. (2010). Modernlik Söylemi: Endişeli Bakışlarda Modern Birey. *METU JFA*, (27:2),141-171. Doi:10.4305/METU.JFA.2010.2.8

- Tan, H. (1970). “Akademik Psikolojide Ego ve Benlik (Self) Kavramı”. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 3-16.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2016). “Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması”. *Araştırma ve Politika Serisi*, 66. TDV Yayın Matbaacılık, Ankara.
- Theodorson, G. ve Theodorson A.A. (1979). *Modern Dictionary of Sociology*. Barnes and Noble Publishers.
- Tunca, A. (2022). “Çocuk Büyütme Deneyimlerinin Gelişimsel ve Kuşaklararası Karşılaştırılması”. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 414-432.
- Turgut, F. (2017). “Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar”. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632>
- Tütengil, C. O. (1975). *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metot*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ünal, V. (2013). “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din”. *Journal of International Social Research*, 6(26).
- Yaşar Ekici, F. (2014). “Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi”. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*.
- Yener, S. (2018). “Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Aile ve Girişimcilik İlişkisi”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 869-878.
- Wise, R. (2018). Yaşlanmanın Psikolojisi. Duben, A. (Der.), *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları* içinde (ss.47-63). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

EKLER

EK 1: Demografik Bilgi Formu

“Değerli katılımcı;

Bu araştırma; Üsküdar Üniversitesi Aile Danışmanlığı yüksek lisans programı öğrencisi Yağmur Gülistan Uludağ tarafından bireylerin yetiştikleri aile yapısına göre evlilik ve aile yaşamına ilişkin yaklaşımlarını incelemek için yapılmaktadır. Size yöneltilen soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur. Size uygun yanıtlama yapmanız ve soruları yanıtsız bırakmamanız araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından çok önemlidir. Yanıtlarınız yalnızca araştırma kapsamında kullanılacaktır.”

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1. İsim ve Soyisim

.....

2. Cinsiyet

() Kadın

() Erkek

3. Doğum Tarihi

.....

4. Eğitim Düzeyi (En son mezun olunan kurum)

() Okur yazar değil

() Okur yazar

() İlkokul

() Ortaokul

() Lise

() Lisans

☐ Yüksek Lisans

5. Meslek

.....

6. Medeni Durum

☐ Bekar

☐ Evli

☐ Boşanmış

7. Çocuğunuz var mı? (Var ise kaç çocuk sahibisiniz?)

☐ Yok

☐ Var

.....

8. Nasıl bir aile yapısında büyüdünüz?

☐ Çekirdek Aile (anne, baba ve evlenmemiş kardeşlerin olduğu aile yapısı)

☐ Geniş Aile (büyükanne ve büyükbabanın da dahil olduğu aile yapısı)

EK 2: Görüşme Soruları

1. Sizin için “aile” nedir? Zihninizdeki aile kavramından söz edebilir misiniz?
2. Aile olabilmek için olmazsa olmaz özellikler nedir?
3. Aile, kimlerden oluşur?
4. Eş seçiminde sizin için en önemli kriterler nelerdir?
5. Sizinkinden farklı bir kültüre ve aile yapısına sahip biri ile evlenmeyi tercih eder misiniz? Neden?
6. Ailenizin görüşü, eş seçiminizde ne derece etkilidir?
7. Evlenirken hangi merasimleri uyguladınız/ uygulayacaksınız?
 - Bu merasimleri uygulamak konusunda gönüllülük durumunuz nedir?
 - Bu merasimlerin uygulanması kimin talebiydi?
8. Evlendikten sonra nasıl bir hane seçimi yaparsınız? Neden?
 - Aileniz ile birlikte ya da onlara çok yakın oturmak hakkında ne düşünürsünüz?
9. Size göre, ideal bir ailede kaç çocuk sahibi olunmalıdır? Neden?
10. Çocuk yetiştirme tarzınız hakkında bilgi verebilir misiniz?
 - Çocuk yetiştirme sürecinde desteğe ihtiyacınız olduğunda ilk kime başvurursunuz?
11. Çocuğunuza kim bakıyor/bakacak?
 - Çocuğunuza büyükanne/büyükbaba tarafından bakılması hakkında ne düşünürsünüz? Bu durumun avantaj ya da dezavantajları neler olabilir?